

రాజా వ్రేంద్రుడు
2 తాత ముత్తయప్పన్ వీడి
మద్రాసు-1

ఆంధ్ర భామినీ విలాసము

(శ్లోక సహితము)

ఏని సుధామయోక్తుల యశీసరసంబును గ్రోలు వాణి. చేఁ
బూనిన వీణె తంత్రులను ముట్ట కనాదరము న్వహించు, నా
ధీనిధి పండితేంద్రు నుడితీరు గ్రహించి శిరంబు నూఁపఁడెం
తే నృపకుండు. దాఁ బకుపతిప్రతిముం డటు సేయనేర్చినన్ ॥

గ్రంథకర్త:—

విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మ

ప్రథమ ముద్రణము : 1951

సర్వ స్వామములును గ్రంథకర్తవి

వెల: ప్రతి 1-కి రూ 3—0—0

ఈ గ్రంథకర్త - ఇతర పుత్రులు

కుందమాల (దిజ్ఞాగ నాటకముననువాదము)	2	0	0
సుఖాపిత రత్నమాల	0	6	0
శ్రీరామ (లక్ష్మీ స్వభావము: పద్య)	0	6	0
అంద్ర పాండవ గీతలు (పద్య)	0	6	0
ధర్మ విమర్శనము (గద్య)	1	0	0
భక్త కల్ప శతకము....	0	8	0
శిష్యనీతి బోధిని శతకము	0	3	0

(అచ్చులో ఉన్నవి)

విష్ణు మహామాయా విలాసము (పద్య)
భక్తవత్సల శతకము (చంపరములు)
అంద్ర సౌందర్య లహరి
మహేశ మాలా (సంస్కృతము)
ఈరు భంగము (భాసనాటికకనువాదము)
పద్మప్రాభుతకము (శూద్రకకవిభాణమునకు అనువాదము)

ప్రతులు :-

విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణ శర్మ,

88 సామి విల్ల వీధి,

చూశ-మద్రాసు-7.

ఉ పో ద్ధా త ము

శ్రీ వేదము పంకట కృష్ణశర్మగారు తాను రచించిన పండిత రాయల 'భామినీవిలాస (పండితరాయశతక)'— ఆంధ్రానువాదమునకు వన్నుపోద్ఘాతము వ్రాయుచుని శోరిరి. నాకుఁ బ్రకృతముండు పనితోంద రలచే నారిశోరిక నెంతవఱకు నెఱవర్చఁగలనో; కొని యీ యాత్మ్యత్వము కొవ్వమున నాకుఁ గల యభిమానముం బురస్కరించికొని, యేతద్విషయమునుగూర్చి యిందుక ముచ్చటంప నుత్సహించితిని.

పండితరాయల 'భామినీవిలాసము'న నాకే కాక, మామూర్వులకుఁ గూడ నమితాదిర ముండెడిది, పండితరాజ శతకమునుపేర, దానిని మొట్ట మొదటఁ దెనుఁగత్తురములలో ముద్రించినవారు మాపితృవులు. ఆశతక ములోఁ గొన్నిశ్లోకములకుఁ దెనుఁగుపద్యములనుగూడ మాపితృవులు రచించి యందుఁ జేర్చియుండిరి. ఆ ప్రథమముద్రణముయొక్క ప్రతు లిప్పుడు దొరకక పోయినను, నది తిరిగియు వికాఖపట్టణమున మాముద్రా లయమునందే పునర్ముద్రితమయినది. అందు నూటికిఁబైఁగాఁ బద్యములు గలవు. ఆపద్యములన్నియుఁ బ్రథమాత్తురముల యకారాదిసరుసను ముద్రింపఁబడినవి. అటుపిమ్మట, తునిలో తునిజమిందారు గారి శోరికపై మాపితామహులగు మహామహోపాధ్యాయ శ్రీపరవస్తు వేంకటరంగా చార్యులయ్యవారలు గారు మరలఁ బ్రచురించి యుండిరి. అందు వేయిం టికిఁ బైఁగా శ్లోకములు గలవు. ఆప్రచురణముయొక్క ప్రతులుగూడ నిప్పుడు దొరకుటలేదు. తరువాత నవేకస్థలములలో 'భామినీవిలాసము' ముద్రింపఁబడినది. వీని యన్నింటిలోను నేను బేర్కొనిన పైప్రథమ ప్రచురణములలోని పద్యములసంఖ్యలకు మధ్య గాఁ బద్యరంఖ్యలు గలవు. దీనింబట్టి 'భామినీవిలాసము'లోని శ్లోకసంఖ్య స్పష్టముగా మనకుఁ దెలి

యచనియు, నందుఁ బ్రక్షిప్తములు విశేషముగాఁ జేయుననుచనియు
మనము నమ్మఁదగును. అసలు పండితరాజు పద్యముల ఛాయ నుండు
ననభిజ్ఞాత కర్తృకములగు సుభాషితములు గొన్ని పండితరాజున కంటఁ
గట్టఁబడినట్లు తోచుచున్నది. భర్తృహరి శతకములకుఁగూడ నీస్థితియే
సంభవించినట్లు చెప్పఁబడుచున్నది. ఇది యెట్లున్నను దీనివలన నొక
యంశము స్పష్టపడుచున్నది. పండితరాజు పద్యము లత్యుత్కృష్టము
లయినవనియు, సుత్యుష్టపద్యము లతనిచేత నే రచియింపఁబడి యుండవల
యుననియుఁ బండితులు తలంచుచుండిరి. తత్కృత శతకము సంక్షిప్త
మయినను పండితరాయల కది గౌరవాపాదకమని చెప్పఁచును.

రాజాస్థానములలో సుత్యుష్టతమ ముండగు ధిల్లీ మొగలుల
యాస్థానమునందుండిన వాడగుటచే నతని యన్యోపదేశము లప్రతిమము
లయినవి. మిగిలిన కథ లెట్లున్నను, పండితరాజు ధిల్లీ మొగలుల నాశ్ర
యించి యుండెననునది నిర్వివాదాంశము. “ధిల్లీ వల్లభ పాడిపల్లవతీతే
నీతం నవీనం వయః” — అని యతఁడే చెప్పుకొనియున్నాఁడు. అతఁడు
అక్కరు-షాజహానుల కాలములలో జీవించియుండె ననుచున్నారు. షాజ
హాను కుమారుడగు దారాఁ బండితరాయలయం దపరిమితిమగు నభిమాన
ముండెను. కాని, దారా ధిల్లీసుల్తాను కాకపోవుట పండితరాజు దురదృ
ష్టమని చెప్పవచ్చును. దారా మరణముతోఁ బండితరాజునకు ధిల్లీ సంబం
ధము జెగియుండవచ్చును. అక్కరుచక్రవర్తి పండితరాయల యుభాద్య
మేధాశక్తి కాశ్చర్యపడెడివాడని చెప్పుదురు. షాజహాను ఇంద్రియ
సుఖాకాంక్షి యగుటచే, నతనికిఁ బండితరాయలను విశేషము గా గౌర
వించుట కనకాశము లేకపోయి యుండవచ్చును. పండితరాజు తనవార్ధక
మును మధురలోఁ గడపి యచ్చటనే మరణించె నంగురు.

పండితరాజు న్యాకరణమున, న్యాయమున, సాహిత్యమున విశేష
పాండిత్యమును సంపాదించెను. ఇతఁడు కావ్యనాటకాలంకారములను

దనవీర్యపాదులయొద్దను, తర్కవ్యాకరణములను ఖండదేవుడు, శేషవీరేశ్వరుడు మొదలగు ప్రసిద్ధపండితులయొద్దను నభ్యసించెను. ఈవీరేశ్వరుడు కాశీలోని సుప్రసిద్ధ వ్యాకరణపండితవంశమున శేషవంశమునకుఁ జెందినవాడు. ఇతని పూర్వులలో నొకఁడును శేషరామచంద్రుఁడే 'ప్రక్రియాకాముది'ని వ్రాసెను. భట్టోజీదీక్షితుఁ డీప్రక్రియాకాముదీచ్ఛాయనే తన సిద్ధాంతికాముదిని విరచించెను. ఈ భట్టోజీదీక్షితుఁడుగూడ శేషవీరేశ్వరునకు శిష్యుఁడే. అందుచేఁ బండితరాజును భట్టోజీదీక్షితుఁడును సతీర్థులని చెప్పవచ్చును. కాని, వారిద్దఱును గలిసి సమకాలమున విద్యాభ్యాసమును జేసియుండరు. భట్టోజీదీక్షితుని వార్ధకదశలోఁ బండితరాజు యౌవనమున నుండియుండవచ్చును. అందుచే భట్టోజీదీక్షితుఁడు శేషవీరేశ్వరుని తండ్రియగు శేషకృష్ణునియొద్దఁగూడ విద్యాభ్యాస మొనర్చియుండవచ్చును. కాని, వీరేశ్వరుఁడుగూడఁ, దనతండ్రిగారి వార్ధకమున వారిశిష్యులకుఁ బాఠములు చెప్పియుండవచ్చును. ఆసందర్భమున భట్టోజీదీక్షితునకుఁ దానుసయితము గురువగుట తటస్థించి యుండవచ్చును. అందుచేతనే కావలయును, భట్టోజీదీక్షితుఁడు తనకుమారునకు 'వీరేశ్వరదీక్షితుఁ'డని నామకరణముచేసెను. పండితరాజుమాత్రము వీరేశ్వరుని శిష్యుఁడనుట నిర్వచాదాంశము. "అస్మద్గురు వీరేశ్వరాణాం తనయైః ఖండితాపి" — అని తన మనోరమాఖండనమున వ్రాసికొని యున్నాఁడు.

ఈ మనోరమాఖండన ప్రస్తావనావలనఁ దిగియు భట్టోజీదీక్షితుని ప్రసంగము కొంచె మత్తవలసివచ్చును. భట్టోజీదీక్షితుఁడు శేషవీరేశ్వరునకు, నతనితండ్రిగారికిని శిష్యుఁడగుచు, వారిపూర్వుల ప్రక్రియాకాముదీచ్ఛాయను దా నొక నూతన గ్రంథమును 'సిద్ధాంతికాముది' - యనుపేర వ్రాసి, దాని కీర్తికి భంగము గలిగించు ప్రయత్నము చేయుటయే కాక, 'ప్రాథమనోరమ' - యను స్వోపజ్ఞ సిద్ధాంత కాముదీ వ్యాఖ్యానమునఁ బ్రక్రియాకాముదిని ఖండించెను. ఇది పండితరాజు సహింపలేక, భట్టోజీ

దీక్షితుని గురుద్రోహి యని నిందించెను. ఇది చాలక తనగురువగు వీరేశ్వరుని కుమారుడు ఖండించియున్నను, దాను దిగియు 'ప్రాధమనోరము'ను- 'మనోరమాకుచమర్దన' మనుగ్రంథమున ఖండింప నారంభించెను. తన గ్రంథనామకరణమునందే తన యహిష్ఠ్యతను వెల్లడించెను.

శేషవంశమువారు ప్రథమమున గోదావరీమండలవానులై యుండి. తరువాత గాకిలో వాసము నేర్పఱచుకొనిరి. పండితరాజుకూడ గోదావరీ మండలమువాడే, ముంగండ గ్రామనివాసి. ఆతని తండ్రి పేరుభట్టు; తల్లి లక్ష్మీదేవి, వారింటిపేరు 'ఉపద్రవ్య'-వారు. పండితరాజు జగన్నాథుని కుటుంబమును, ఆతనిగురుకుటుంబమును నాంధ్రదేశమునకుఁ జెందినవే. అందుచే నాంధ్రులందఱును గర్వింతుటకుఁ గారణము గలదు.

పండితరాజు గొప్పపండితుడైనను, నతనియందు పురోభాగిత్వము విశేషముగాఁ గలదు. ఆతని గ్రంథములలో ముఖ్యములయినవి ఖండన రూపములుగా నున్నవి. 'రసగంగాధర'-మతని గ్రంథములలో నెల్ల ముఖ్యతమ మయినది. అది యితరమత ఖండనములతో నిండియున్నది. అలంకారకాస్త్రమున ముఖ్యముగ నప్పయదీక్షితుఁ డతనిఖండనమునకు గుఱి యగుచుండెను. ఆతని 'చిత్రమిమాంస'-కుఁ బ్రత్యక్షముగ ఖండనము వ్రాసెను. ఆతని మనోరమా ఖండన మిదివఱకే పేర్కొనఁబడినది. జగన్నాథునకు సహనశక్తి లేదు. తన ప్రతిద్వంద్వలను సుఖభముగా విడువఁడు- 'భామినీవిలాసము'- కాక, యితఁడింకను మఱికొన్ని చిల్లర గ్రంథములను రచించియున్నట్లు తెలియుచున్నది. 'అనఘవిలాసము'- 'జగదాభరణము'- 'ప్రాణాభరణము'- 'యమునావర్ణనచంపు'- అను గ్రంథములను దాను రచించినట్లు తనరసగంగాధరమునఁ జెప్పకొని యున్నాఁడు. 'లక్ష్మీలహరి'- 'గంగాలహరి'- 'అమృతలహరి (యమునాస్తోత్రము)'- 'కరుణాలహరి'- 'సుధాలహరి'- అను చిన్నస్తోత్రగ్రంథముల నయిదింటినిఁగూడ జగన్నాథుఁడు రచించెను.

ఇప్పుడు మనకుఁ బ్రసక్తమయినది 'భామినీవిలాసము'. ఇది నాలుగు భాగములుగా నున్నది. అన్యోక్తి సముల్లాసము, శృంగార సముల్లాసము, కరుణ సముల్లాసము, శాంత సముల్లాసము- అని వానికిఁ గ్రమముగఁ జేరులు. 'పండితరాజశతకము'- అని దీని వ్యవహారముండుటచే, నొక్కొక్క సముల్లాసమున నూత్రేసి శ్లోకములుండుట న్యాయము. కాని, నేను బైవి జెప్పినట్లు కొన్ని ప్రక్షిప్తము లిందుఁ జేరి యుండవచ్చును. అందుచేఁ బ్రకృతియు లభించిన శ్లోకములన్నియుఁ బండితరాయలవి యగునో, కావో చెప్పఁజాలము. కాని, మూలశ్లోకము లన్నియుఁ బండితరాజ రచించినవే; కాని యరినిచేఁ బూర్వకపులనండి నేకరింపఁబడినవి కావు. "మదీయ పద్మరత్నానాం మంజూమైకా శృతా మయా"- యని యితఁడు తనపుస్తకమును గుఱించి చెప్పకొని యున్నాఁడు. అందుచే భర్తృహరిశతకములఁగూర్చి యున్న సంజ్ఞాము దీనినిగుఱించి పడవలసిన యవసరములేదు. ఇందులో, నన్యోక్తిసముల్లాసమున ౧౦౧ శృంగారసముల్లాసమున ౧౦౨ కరుణసముల్లాసమున ౧౦౩ శాంతి సముల్లాసమున ౩౩ జగన్నాథపండితరాయల శ్లోకములకును, ఈ వార్తిం బీలోను గలిసి ౧౦౦ ప్రక్షిప్తశ్లోకములకును, శ్రీ వేంకటకృష్ణశర్మగారు తెనుఁగుపద్యముల రచించిరి.

భామినీవిలాసములోనిశ్లోకము లన్నియు ముక్తకములు. ఇట్టి ముక్తక కావ్యములు సంస్కృతమున విశేషముగా నున్నవి. శృంగార రస యుక్తములయినవి యధికము. వీనిలో 'అమరుశతకము చాలఁబ్రసిద్ధి చెందినది. మిగిలినకావ్యములు నీతిబోధకములుగ నున్నవి. జనులకుఁ బురుషార్థములను బోధించుటకు వేద పురాణములనే కాక, కావ్యములగు గూడ మనవారు సాధనములుగా నుపయోగించిరి. వేదములలో నుపదేశించిన ధర్మములనే తిరిగియు నితిహాస పురాణములలోను, గావ్యములలోను మనవారు పదేశించిరి. శేవలధర్మములను మాత్రము రాజాజ్ఞలవలె

నుపదేశించు వేదములు ప్రజలకు దుర్బోధములు గావచ్చును. ఆధర్మములనే యుపాఖ్యానములతో జేర్చి, నిదర్శన పూర్వకములుగా నుపదేశించినచో, సులభముగా జోధపడు నని మనవా రితిహాసపురాణములను వ్రాసిరి. అంతకంటెను మృదుమధురమైన అలంకరించి చెప్పినచో, హృదయముల నాకర్షించు నని కౌత్యములమూలమున నాధర్మములనే మనవా రుపదేశింప పొగిరి. ఇట్లు పురుషార్థముల నుపదేశించుటకు కావ్యరీతి క్రమముగఁ బ్రవర్తించినది. ఈపనిని నిర్వహించుటకు వక్రోక్తిమార్గముధికసాధక మని మనవారు తలంచి యన్యోక్తులను రచింపఁబూని యుండి వచ్చును. రెండు విషేధార్థకపదము లెట్లు విధిని దృఢపఱచునో, ప్రక్షార్థకవాక్య మెట్లు యథానీతిని దృఢపఱచునో, యల్లె యన్యాయదేశము నుద్దిష్టార్థమును దృఢపఱచును. ఈపద్ధతిని విషయమును బోధించుట మనవారికి మొదటినుండియు నలవాటై యున్నది. ఋగ్వేదములో ౮-వ మండలములోని 29, 164 నూక్తము లీయన్యాయదేశములకు బీజము అని చెప్పువచ్చును. ఇందు మొదటినూక్తమునందలి 10 ఋక్కులలోను పది మందిదేవతల నిర్వహించిన గొప్పకార్యములు నానునిర్దేశరహితములుగ వర్ణింపఁబడియున్నవి. రెండవదానిలో 52 మంత్రములు గలవు. వీనిలో నూర్యుండు, మేఘములు, మెఱుఘ, అగ్ని- మొదలగు దేవతల కార్యములన్యాయదేశములుగా వర్ణింపఁబడియున్నవి. కొన్ని మంత్రము లెవరనుదేశించి వ్రాయఁబడినవో సరిగాఁ దెలిసికొనుట కష్టముగా నున్నది. ఆధర్వవేదమునఁగూడ నిట్టి నూక్తములు కొలఁదిగఁ (9-2; 11-4, 5; 19, 53, 54) గలవు. వేదకాలమున నిట్టికౌత్యము లప్రధానములుగ నుండినను, గ్రమముగా నివి ప్రబలి సంస్కృతవాఙ్మయమున నొకప్రధానస్థానమును బొందినవి. ప్రత్యేకగ్రంథములుగాఁ గాక, సుభాషిత గ్రంథములలో నిట్టి యన్యాయదేశము లెక్కుడుగఁ జేరియున్నవి. 'భామినీవిలాసము'- వంటి విశిష్టగ్రంథములను గొన్నింటి నుదాహరణముకొఱకుఁ

బేర్కానెదను:— అప్పయదీక్షీతుని వంశస్థుడగు ఆచ్చాక్షదీక్షీతుని
 ,అన్యోక్తిమాల',— సోమనాథుని ,అన్యోక్తిశతకము',— చంద్రయా
 దుని ,అన్యోక్తికంఠాభరణము',— నీలకంఠదీక్షీతుని ,అన్యోపదేశశత
 కము',— మధునూదనుని (యింకొక) ,అన్యోపదేశశతకము'— మొద
 లగునవి. ఆంధ్రమున నన్యోపదేశ కావ్యములు లేవు. ఆంధ్రవాఙ్మయ
 మునకు సంస్కృత వాఙ్మయము మొదటినుండియు నుపజీవ్యము గా నున్నది.
 ఇప్పుడది మఱియొకక్రొత్తవిధమున నుపజీవ్య మగుచున్నది. ఈ భామినీ
 విలాసమును దెనుఁగున ననువదించిన శ్రీచేదము వేంకటకృష్ణశర్మగారు
 తెనుఁగువాఙ్మయమున కంటేని నేవచేసినవారగుచున్నారు. ఇంతకుఁ
 బూర్వముగూడఁ బండితరాయల పద్యములు తెనుఁగున ననువదించఁ
 బడినవి. మా పితృపుత్రులరచనను గుఱించి వైని బ్రసంగించియున్నాడను.
 అన్యుల నొందస్వాముల ముఖ్యశిష్యులగు శ్రీదంట్లు నుబ్బావధానిగారు
 పడిపడునైనను సంవత్సరములకు మునుపు భామినీవిలాసము- నాంధ్రీక
 రించి యచ్చువేయించి, విజయనగర మహారాజావారి సంస్కృతకళా
 శాలలో 'నేనుండఁగాఁ దెచ్చి, మాకందజుఁడ జదివి వినిపించిరి. అయినఁ
 దిరిగియు దానిం దెనుఁగున ననువదించుట యనవసరము గాఁజాలదు,
 మురారి చెప్పినట్లు మంచివిషయములను గవులు వర్ణితపూర్వము లని విదువఁ
 గూడదు. ముఖే ముఖే సురస్వతీ'- యనినట్లు ప్రతిగ్రంథమునను నవ్యత
 యుండకతీరదు. శ్రీవేంకటకృష్ణశర్మగారికవిత్వము సురసమగునది.
 శైలి సులభమయినది. వీరి పరివర్తనము మూలమున కన్యూనాతిరిక్తముగా
 నున్నది. ఈగ్రంథమును వ్రాసి పీఠాంధ్రభాషానిర్మల నేవ కడుంగడుఁ
 బ్రశంసనీయము. ఇట్టింకను వీరు గ్రంథాంతరములను రచించి యాంధ్ర
 వాఙ్మయమున కలంకారములను జేపూర్తులుగాక!

ఈరుపతి. } పరవస్తు వేంకటరామానుజస్వామి(ఎం.వ).
 18-1-1950 } శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్య కళాశాలాధ్యక్షుడు.

విజ్ఞప్తి

నాయెద్దనుండిన యొకానొక బొంబాయిప్రతి 'భామినీవిలాసము' ననుసరించి యీ యనువాదమును కడచిన చిత్రభాను సం॥న సాగించితిని. తరువాత ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకాగారములోని ప్రతులనేకాక, యాక్రింది గ్రంథములు (1) 1895 సం॥న శ్రీ మహాదేవనూరి దీక్షితుల 'ప్రదీపికా' వ్యాఖ్యతోఁ బ్రచురింపఁబడిన (బొంబాయి) ప్రతి, (2) 1935 సం॥న విద్యానుధాకర శ్రీ చంద్రశర్మగారి 'చమక' వ్యాఖ్యతో ముద్రితమయిన (పూనా) ప్రతి, ఇది దాదాపు బొంబాయిప్రతి ననుసరించినది.- (3) శ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తి కాశ్మీరి 'భామినీవిలాస శతక' ఆంధ్రానువాదము. ఇందు అన్యోత్పలే 401 పద్యములున్నవి. (4) శ్రీభమిడి సత్యనారాయణగారు 1926 సం॥న ప్రచురించిన 'పండితరాయల జీవితము' అను గ్రంథము. (5) 1937 సం॥న అచ్చయిన శ్రీచంటు మల్లాభదానిగారి ఆంధ్ర భామినీవిలాసము' అను గూడఁ జూచితిని.

నేను చాలవఱకు (1), (2) గ్రంథములలోనివేకాక, (3) నదానిలోని ప్రక్షిప్తముల ముఖ్యములని తోచినవానింగూడఁ దెలిగించితిని.

ఇయ్యది ముద్రించి ప్రకటింపఁదలంచినంతన కొందఱు మిత్రులును శిష్యులు నార్థికముగ సాయమొనరింప ముందుకువచ్చి ననుఁ బ్రోత్సహించిరి. ముఖ్యముగ నామిత్రులును, రాజాప్రింటర్స్ ప్రొప్రియెటర్లునగు శ్రీ నమర్తి చెంగల్రాజుగారికి నాయెడను, నాముద్రణకార్యమునెడను గల శ్రద్ధాభక్తులు మఱువరానివి. వారికెల్ల నా హృదయపూర్వకాశీస్సులు, మఱి తమకుఁగల యనివార్య కార్యముల నేని త్యజించి, వాత్సల్యమున నా యనువాదమును సాంకముగఁ బరిశీలించి యుపోద్ఘాతము వ్రాసి యొసంగిన శ్రీ వేంకటేశ్వరప్రాచ్యఃశాలాధ్యక్షులగు శ్రీమాన్ పరవస్తు రామానుజస్వామిగారికిని, ముద్రణవిషయమున నాకుఁ జేదోడు వాదోడుగ నుండిన మిత్రవరేణ్యులు శ్రీ ఆంధ్ర కేషగిరిరావుగారికిని నా కృతజ్ఞతాభివందనములు. ఆంధ్ర విద్యల్లోకము పండితరాయలయందలి గౌరవమున నేని ఇందలి గుణదోషములం దెలుపఁ బ్రార్థితులు.

ఇట్లు, వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ.

స్వవిషయము

(శ్రీ) సమ్మానిత భారతీ సదన, మా
 (శ్రీ) కృష్ణరాయాధిపా
 వాసం, బప్తకవీంద్ర దిక్కరివర
 వ్యాహరరంగం, బహి
 త్రాసు స్సంగ్రహక్షేత్ర వీరభట శే
 హం, శాంధ్రదేశంబునక
 వాసిక్ రాయలసీమ గాంచి, సిరులం
 భాసిల్లు, దక్షిణోజిహ్వ॥

౧

తేటశెల్లుల తీసి మాటలతేనలు,
 ఋగ్వేదికవి, నల్వయింతి కొసకె,
 జానుదెల్లుల నువాసన పల్కుబూసరుల్,
 మల్లన, చదువులతిల్లి కిడియె
 గమ్మ శెల్లుల చవిగల నుడుగుక్కెఱల్
 పెద్దయ పొత్తంపువెలది కొసకె
 మేలి శెల్లుల మగతూలకై తలనగల్
 పోల్పెద్దికవి వీణపాలతి కిడియె
 నెచట, నా తొండమండల మింపులొలుకు
 శెల్లుగు విద్దెల పడతి యందియలమోత

భువన విజయంబుగా విని, మ్రోడులెల్లఁ
జివురులెత్తిన యనమ విచిత్రధాత్రి॥

సాళువ మాక నృపాలక
పాలితమయి తన్మహేశ భవభూపా వా
సాలంకృతమయి మివులం
గ్రాలును గార్వేటినగర రాజ్యం బందుక॥

పడకవీశ్వర సారంగపాణి మధుప
మధుర సంగీత యుక్తార మండితమ్ముఁ
బ్రౌథ కవిరాడనం తరాడ్యంశ రత్న
పికమ్మదు ధ్వని చిత్రవాగ్విలసిత మది॥

శ్రీ వేణుగోపాల లావణ్యశతకమ్ము
లొనరించి గ్రామంబుఁ గొనియె నొకఁడు,
విప్రనారాయణ విష్ణుభక్త చరిత్ర
వ్రాసి యాందోళికల్పడసె నొకఁడు,
చంపురామాయణ సత్కృతి ననువాద
ముంజేసి కవిమేరఁ బొందెనొకఁడు,
అలసాని పెద్దనవలెఁ జాటువుం జెప్పి
గండపెండారమ్ముఁ గాంచె నొకఁడు.

ఏనరేంద్రుల కొల్వుకూటాన వెలసి
యట్టి కార్వేటినగరధరాధిపతులు,
సత్యధర్మ దయాదాన శౌర్యయుసులు
ఆంధ్ర గీర్వాణభాషా మహాభిరతులు॥

వారి కాశ్రితు లాపు, లాచారయుతులు
అంద్ర వైదికులును గౌశికాన్వవాయు
లాహితాగ్నులు పాండితీ వ్యాప్తయశులు
విబుధ గురువరతుల్యులు వేదకులులు॥

౬

అవనిపాల ప్రదత్త పల్వంశికాది
సకల సమ్మానకలితు, లాస్థాన ముఖ్య
పండితేంద్రులు రాట్కుల బ్రాహ్మణులంబు
పొలుచు వేదాన్వవాయులఁ బొగడఁదరమె॥

౮

వారలలో శ్రుత్యంత వి
చారుఁడు శాస్త్రోక్త కర్మ సారాచారుం
డాగాధితి గురుపాదుం
డా రమణంభ ట్టెసంగె నమలగుణుడై ॥

ఆయనఘుండు గాంచె సుతు
లైదుగురన్, నరసింహదీక్షితున్
ధీయుతు, సుబ్బయన్ సుకవి,
దేవి పదాంబుజ భక్తు శేషయన్,
గాయజమూర్తి వేంకయ, న
కల్పవ రాజకృతి ప్రవీణ దీ
క్షాయతి చిత్తు రామయను
జక్రిమహాయుధపంచకం బనన్॥

౯

అధిపాగ్నితుం డుం, యోధాన మొనరించి
దీపించె నరసింహ దీక్షితుండు,

జ్యోతిష వ్యాకృతి శాస్త్రజ్ఞుడై కవీ
 శాఖ్యతఁ బడసె నుబ్బయ్యశాస్త్రి
 శ్రీ విద్యఁగని, మంత్రసిద్ధుఁ, డంతర్వాణి
 యని యశంబుండ శేషయ్యభట్టు
 రాజకార్య ధురంధరత మించి నుతికొక్కె
 వెంకట నారాయణాంకబుధుఁడు

మహితవైదిక లాకిక విధి వివేకఁ
 డనమ భారతరామాయణాది సకల
 సత్కథాఖ్యానకుశలుఁడు శర్వభక్తి
 పరుఁడు, రామయ దీనార్తిహరిణ చఁగుఁడు॥

అందు, రామయ బుధునకు, నమ్మహాత్ము
 పత్నియగు నుబ్బనరసమ పావన తర
 గర్భమున నల్వురాత్మజుల్ గలిగి, రేను
 జ్యేష్ఠుఁడను, గొల్వఁ దమ్ములు నెలమిఁగాంతు॥

గురుజన పాదపద్మములఁ
 గొల్చి గడించిన పాండితిం, గటా!
 చిరము వ్యయించితిం బడుల
 శిష్యుల బోధయొనర్చుటందె, నేఁ
 దిరముగ నిందు నందు నియ
 తిక్ యశమిచ్చు కృతిక్ రచింపఁగా
 దొరకొననైతి జీనితమ
 దూషితమయ్యె నటంచు గుందుచుక్॥

అవకాశ మొదవ, నపుడపు
 డెవియొ కృతల్లాన్ని నే రచించితి వానికొ
 బ్రవిమలమతిఁ దిలకించిన
 కవులెడఁద స్మృచ్చుకొనుటఁ గడునుత్సాహకా॥ ౧౩

పండిత రాయల 'భామిని'
 కుండు ప్రశస్తిని దలంచి యుద్యద్భాషా
 మండనముగఁ దెలిఁగింపఁగ
 నిండుమదిం బూనుకొంటి నిపుణులు మోగడకా॥ ౧౪

ఆంధ్రమున వ్రాసి రాకుండి వ్యాసశాస్త్రి,
 దంటు సుశ్వాసధాని, యా దంటలట్లు
 వ్రాయలే, నైనఁ, బండితరాయకృతిని
 జాపలతరేప నే నిటు సలిపినాఁడ॥ ౧౫

అనువాదంబున నాయవజ్ఞతను జే
 యం బద్ధోపంబు లె
 ల్లను నద్దంబున యట్లు గాంచుటకు వీ
 ల్లా నుండు నంచుం, బుధేం
 ద్రుని శ్లోకంబులు గూడఁ జేర్చితిని, 'ని
 ద్దోపంబు నా తద్దమా'
 యని గర్వంబునఁ జాటి చెప్పటకుఁ గా
 దంచార్యు లూహింపుడి॥ ౧౬

ఎనిమిది యేండ్లనాఁడు రచి
 యించిన కావ్యము నేటికిట్లు కూ

ర్మిని హితులెల్ల నాదుకొన

మేలిమి పొత్తమురూపుఁ గాంచె న

స్మనమున దీనిఁ జూచి, మతి

మంతులు మెచ్చినఁ జాలు, నింక, నా

జననము సార్థకంబనుచు

స్వాంతమునం దలఁతున్ సుధీవరుల్॥

౧౭

కావ్యమున గుణ మెదియేనిఁ గ్రాలునేని

అది జగన్నాథపండితునిదిగఁ గొనుఁడు

దోషమెదియేని మదికింత దోచెనేని

అది మదీయమ మన్నింపుఁడయ్య! కరుణ॥

౧౮

గొప్ప కవులె కవితలలోఁ

బప్పునఁ దారడుగువై వఁ బాల్పడ, నింక, నా

తప్పల నడుగ న్వలయునె?

కుప్పలు గలుగున్ తమింపఁ గోరుదు బుధులన్॥ ౧౯

తప్పొప్పు లెసఁగుఁ 'దూ' 'చా'

తప్పని తెలింగింపుగాదు, దయతోఁ దజ్జుల్

దప్పలు నొప్పులు దెలిసినఁ

దప్పక గ్రహియింతుఁ దలనుదాల్చి యడఁగువన్॥ ౨౦

శ్రీజగన్నాథ పండితరాయప్రశస్తి

శ్రీ ఢిల్లీశ్వర దత్త భోగములఁ జే
ర్పిం గాంచి, విద్యాధిక
ప్రౌఢిక్ విద్యదఖర్వగర్వదళన
ప్రఖ్యాతి నార్జించి, సం
పూర్ణాంచత్కవితా మహత్త్వమున 'శో
హో' యంచు శీర్షంబులన్
మూఢుల్ గూడఁ గదల్చు శోభిలిన నిన్
గొల్తుం బుధేంద్రా, మనిన్ ॥

పండితరాయ! త్వన్మధుర
వాక్సముదంచిత భావ బంధురా
ఖండ రస స్రవ స్మహిత
కావ్య కృతి ప్రవణత్వ మా 'మొఘల్'
మండలనాథ మానసము
లక్ హరియించి బహుకృతుల్ గడుం
దండిగఁ గూర్చి నీవెగద
ధన్యుడన౯ సుకవీంద్రమండలిక ॥

పరమ పవిత్రతాండ్ర వసునుతీ వసునుతీ
 త్రిదశ వంశంబున నుదయమంది
 ప్రకటిత గీర్వాణ భారతీ భారతీ
 పాండిత్య సంపదఁ బరిఢవిల్లి
 మానిత ఢిల్లీరమానాథ మానాథ
 మోదదాయిని కావ్యమును రచించి,
 మహిత గుణాతిసమ్మానిని మానిని
 యవని నర్థాంగిఁగా నాదరించి

జహ్నుసంభూత సంభూత సకలదురిత
 నికర హారక! హార కనక దుకూల
 శోభివై, భవ వై భవ స్ఫురణ మంది
 విబుధరాజేంద్ర! రాజేంద్ర వినుతిఁ గంటి॥

ప్రతి సమర్పణము.

శ్రీభూసీశలు చాల కింకార్కణ న
 ర్థం, బీబీ నాంచారు, నే
 మో, భార్యమణిగా గ్రహించితని ని
 న్నాహంత్ర భక్తుల్, సువి
 ద్యా భద్రుండు, బుధామరేంద్రుండు, జగ
 న్నాగుండు బీబీ సతి
 భార్య - జేకో నెనండు లోకు లహహా !
 చుట్టలొ మీరిద్దురుకా ॥

బొంధపురం గాక, భక్తుండు, ప్రాజ్ఞవరుండు,
 పండితాఖండలుండు మొఘల్పుభునుతుండు
 అలజగన్నాథుడతని శావ్యకుసుమంబు
 'భామినివిలాస'మర్పించె, ద్వత్పదముల ॥

మరులుగొనె, 'నొల్లిసిరి, వసమాలఁ జూచి,
 వలచ నిద 'కుందమాల'ను 'భామిని' కని,
 కలుములుం గళ లిచ్చు నీ చెలులఁ గూడి
 యలరుచు జగమ్ములేలు శేషాద్రి రమణ ॥

శ్రీః

పద్ధతరాజ తిలక జగన్నాథ ప్రణీతః

భామి నీ విలాసః

అన్యోక్తి సముల్లాసః

మాధుర్య పరమసీమా

సారస్వత జలది మథన సంఘాతా

పిబితా మనల్ప సుఖదా

వసుధాయాం మమ సుధా కవితా.॥

1

దిగస్తే క్రూరుస్తే మద మలిన గండాః కరటినః

కరిజ్యః కారుజ్యాస్పద మసమశీలాః ఖలుష్యుగాః

ఇదానీం లోకేస్మి న్ననుపమ శిఖానాం పునరయం

నఖానాం పాండిత్యం న్రకటయతి కస్మి న్మృగసతిః.॥

2

పురా నరసి మానసే వికచ సారసాః స్థల

త్పరాగ సురభీకృతే వయసి యస్య యాతం పయః

స పల్వల జలేధునా మిల దినేక భేకాకులే

మరాలి కల నాయకః కథయ రే కథం వర్తితామ్.॥

3

తృష్టా లోల విరోచనే కలయతి ప్రాచీం చకోకిగదే

మౌనం ముఞ్చతి కించ లైరవకులే రామే ధనుర్ధున్వతి

మానే మానవతీజనస్య సవది ప్రస్తాతు కామేధునా

ధాతిః కింను విధా విధాతు ముచితో ఛలాధరా డమృతైః.॥

4

శ్రీ

భామి నీ విలాసము

అన్యోక్తి సముల్లాసము

అంశం

కం. భూరిమధురిమకు నెల్లయు.

సారస్వత జలధి మథన సంఘాతయుఁ, చెల

పారఁగ సుఖదయు నగు నా

చారు కవిత్వామృతము వెసం జగ మానుఁ॥

1

గీ. మద మలిన గండ కరటులు మనలె దెసల

తుదలఁ, గరిణులు కరుణ కాన్పదములెవ్వు.

మృగము లనమ శీలంబులు :- మృగవతి యిలఁ

దేన విశిత్తాగ్ర నఖపాండితిని వెలార్చు॥

2

గీ. పుల్ల జలజావళి చ్యుత పుష్పరేణు

సురభిళం బగు మానస నరసి నీట,

వయసు, మును, గడవిన హంసవతి, యనేక

భేక వృత వాపి విస్ఫు దేవిది మెలంగు॥

3

ఉ. తూరుపునం జకోర వితకు ల్లనుఁ దృష్టఁ జలించు చూపులం.

గైరవసాళి మౌన ముదుగ వ్యిక్తసిల్లు, మరుండు చానటం

కార మొనర్చు, మానవతి రాండము మానమడంగు, నిట్టివో

వారిజ దంబరంబు విధుఁ బైకొనఁ జేసెడు, ధాతః యేలొకో? 4

భా మి ని వి లా స :

అయి చలదరవింద స్వందమానం మరస్థం
తవ కిమపి లిహన్తో మజ్జుగుజ్జన్తు పృజ్ఞాః
దిశిదిశి నిరపేక్ష స్తావకీనం వివృణ్వన్
పరిమల మయ మన్యో వాస్థవో గన్ధవాహః. ||

5

సముపాగతవతి దైవా
దవహేలాం కుటజ మధుకరే మాగాః
మకరస్థ తున్దిలానా
మరవిన్దానా మయం మహామాన్యః. ||

6

తావ త్కోకిల విరసాన్
యాసయ దివసాన్ వనాన్తరే నివసన్
యావత్ మిరదలిమాలః
కోపి రసాలః సముల్లసతి. ||

7

నితరాం నీచోస్మితి
త్వంభేదం కూప మా కదాపికృతాః
అత్యస్త సరసహృదయౌ
యతః పరేషాం గుణగ్రహీతాపి. ||

8

కమలిని మలినీకరోషి చేతః
కిమితి బక్తై రవలేహితా మభిజ్ఞైః
పరిణత మకరస్థ మార్మికా ప్తే జగతి
జయన్తు చిరాయుషో శితిన్దాః. ||

9

భా మి సీ వి లా స ము

చ. అరవిరి తమ్మి : నీదు తొలుకాడెడు తేనియ నిచ్చఁగోలి సు
స్వరమునఁ బల్కు నీదు చెవిపజ్జన తేం ; ట్లఁక నీదు కోరిక్కియుం
బొరయక, దిగ్గిగంతములఁ జూర్తిగ నింపును ద్వత్పరీమళం,
బయఁగ గంధవాహుఁడను నన్యుఁడు బాంధవుఁ డొక్కఁడెంతయున్

క. నినుఁ జేర, దై వవళమునఁ
జనుదెంచిన యళిని దెగడఁ జనకు కుటజపూ.
కన, నది, మరంద తుందిల
వనజాతంబులకు మివుల బహమాన్య గదా॥

6

కం. లలితరసాలము, మిలదళి
కులమాల యెదేని, పూచి గుమ్మనుదనుకన్
చలఁగంద్రోయు వనాంతర
ముల నెందే విరస దివసములను బిరంబా॥

చ. 'తడు సీవమ' నని వేసట
పడకుము, నీవెప్పుడుఁగాని పటుసరసత నొ
ప్పెడు సంతఃకరణం బే
ర్పఁడఁ, బరగుణములె గ్రహింతు వడిఁ, గూఢంబా॥

క. అవహేలితానఖిజ్జము
లపు బకమల కతనఁ, గఠఁగ నగునే యాత్మకా,
కువిఁ బక్వమధుగుజ్జము
లివె, యకులు చిరాయుఁగుచు నెసఁగఁ గమనీ॥

9

భా మి సీ వి లా సః

యేనామస్త మరన్దే
దలదర విన్దే దినా న్యనాయిషత
కుటజే ఖలు తేనేహః
మధుకరేణ కథమ్॥

10

అయి మలయజ మహిమాయం
కన్య గిరా మస్తువిషయస్తే!
ఉద్గిరతో యదరలం ఫణినః
పుష్పాసి పరిమలోద్ధారైః॥

11

పాటీర తవ పటీయా కః
పరిపాటీ మిమా మురీకర్తుమ్
యత్పిషతా మపి నృణాం
విష్టోపి తనోపి పరిమలైః పుష్టిమ్

12

సీరక్షీరవివేకే హంసాలస్యం
త్వమేవ తనుషే చేత్
న్య విశ్వస్మి న్నధునాన్యః
మలవ్రతం పాలయిష్యతి కః॥

13

ఉపరి కరవాల ధారాకారాః
క్రూరాః కుజజమ పుజవాత్
అస్తః సాక్ష్యాత్ దీప్త
గురవో జయన్తి కుజ జనాః

14

భామి నీ ఏ లాసము

క. విచ్చిన తామరఁ బెచ్చగు

నచ్చవుఁ దేనియల, దినము లటువుచ్చి, యెటుల్

మెప్పును ? నేఁడీ కుటజము

నిచ్చలుఁ దా మధుకరేంద్రుఁ డెద నరటకటా :

10

క. మలయజమ : నీదు మహిమలఁ

బలుకఁగ నెప్పనికి వీలునదు ? గరళంబుగా

వెలిఁ గ్రక్కు నాగమాలఁ బరి

మలపు సముద్రారములను మనుతువు గాదే॥

11

ర. పాటీరమ : నీచగు పరి

పాటిం జేకొనఁగ నెవరి వశమగు ? నిన్నుం

గాటముగ నూఱుజనులకు

నేటుగ గందమునఁ బుష్పినే యిడుదు కదా ॥

12

క. ఈ రీతి నీపు నీర

క్షీర వివేకమున నాలసించినచో, నిం

కేరీ కుల వ్రతంబును

నారయఁ బాలింతు రన్యు లవనిని హంసా॥

13

గీ. ఖడ్గ దారాంచితాకార కలన వెలికిఁ

ద్రాచులటు క్రూరులై, యెద ద్రాక్షకేవి

గడు మధుర బోధ లొనఁగు దీక్షగురువులు

గొందఱు గలారు, వారికగుం జయంబు॥

14

భామి నీ విలాసః

స్వచ్ఛందం దలదరవిస్త తే మరపం
విస్తంతో విదదాతు గుఱ్ఱతం మిలిన్దః
ఆమోదా నథ హరిదంతరాణి నేతుం
నైవాన్యో జగతి నమీరదా త్రప్పవీణః॥

15

యాతే మయ్యచిరాన్నిదాభామిహర జ్వాలాతైః కుష్కలం
గస్తా కంఠతి పాఙ్గ నస్తతి రసా సస్తాపమాలాకులా
ఏవం యస్య విరస్తరాధి వటలై ర్నిత్యం వపుః క్రియతే
ధన్యం జీవన మస్య మార్గనరసో ధి గ్వరిధీనాం జనుః॥

16

ఆపేది రేమ్మర వతం పరితః పతజ్ఞా
భృక్లా రసాలముకులాని సమాశ్రయన్తి
నజ్జోచ మజ్జతి సర స్త్వయి దీనదీనో
మీనో ను హస్త కతమాం గతి మభ్యుపైతు॥

17

మధువ ఇవ మారుతోస్మి న్మా
సౌరభ లోభ మమ్ముజిని మంఠా
లోకానామేవ ముదే మహితో
స్యాత్మామునార్థితాం నీతః॥

18

గుఱ్ఱతి మజ్జా మిలింఛో
మాలతి మామౌన ముపయాసీః
వదాన్యగురవః
సాదరమ్మనం వహన్తి సురతరవః॥

19

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. ప్రస్ఫుటాంబుజమా : నీమరంద మాని
 శ్రుతిసుఖంబుగ మధువముల్ రొద యొనర్చుఁ
 గాని, నీపరిపూజము దిక్పమితితుదలఁ
 బటప శక్తుం, డనిలుకంటెఁ బరుఁ డెవండు ? ॥ 15

ఉ. వేనవి యెండ వేండ్రమున వేగమ నేనిటు శోషిలకా, గడుకా
 చేసటనొంచు పాంథతతి విశ్రమ మెయ్యెడఁ గాంచు నంచుఁ, జిం
 తానసితాత్మ హుఁచు, గృశతం గను మార్గనరోపరంబ : త్వ
 ద్వాసిత జీవనం బెప్పుడు దన్యము : వారిది జన్మ మేలొకో ॥ 16

గీ. నరసి : నీవింకిపోవ, గ్రీష్మంబునందు
 నాకనముఁ జేరు హంస ముఖాండజములు,
 అశులు మాకంద ముకుళము లాశ్రయించు
 దీనమీనము లేగతి నూను, నకట ॥ 17

గీ. వారిజిని : మధువమువలె మారుతునెడ
 సౌరభమునఁ బ్రలోభంబు నలుపపలదు,
 అతిమహితుఁ డాతఁడిట్లు బైక్ష్యమ్ము నెప్పుడు
 లోక మోదంబుకొఱకె తాల్చును, గడంగి ॥ 18

క. లలిత రవం నొనరించెడు
 శియెడ మౌనమును వీడుమా, మాతలి : దా
 త్ప్రాసద్వరములు సురతరు
 పులె దానిం దలను దాల్చుఁ బూజ్యతదోపకా ॥ 19

భామినీవిలాసః

యై స్త్వం గుణగణవానపి
సతాం ద్విజిహ్వా రపేవ్యతాం నీతః
తానపి వహసి పటీరజ
కింకథయాను స్త్వదీయమాన్నత్యమి

2

అవనీత సరిమాలాంతరకథే
పదం న్యన్య దేవతదుకుసుమే
పుష్పాంతరేపి గంతుం
వాఙ్మతిచేత్ మధువ ధన్యోసి॥

21

తటిని చిరాయ విచారయ విస్మయ
భువ స్తవ పవిత్రతాయాః
కుష్యస్త్యై అపి యుక్తం కిం
ఖయ రథ్యోదకాదానమ్॥

22

ఏకస్త్వం గహనేన్మి న్కోకిల
నకలం కదాచి దపి కుర్యాః
సాజాత్య శంకయామీ న
త్వాం విఘ్నన్తి నిర్దయా కాకాః॥

23

పత్ర ఫల పుష్ప లక్ష్మణైః
కదాప్యదృష్టం వృతంచ ఖలుకూతైః
ఉపవర్షేమ భవంతం
బర్హుర వద కన్య చోభేన ? ॥

24

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. గుణగణము యండియున్నిను గొప్పవారు
 గొలుపఁ దలకొనరు ద్విజిహ్వాములను పీపు
 తనుపునం దాల్చుకతనఁ జందనకుజంబః
 త్వన్మహాన్నత్య మిఁక మాకుఁ బలుకఁదరమె ? ॥ 20

క॥ దూరితాన్య పరీమళమై రహించు
 దేవతరునుమమున నడుగీపు వెట్టి
 యభిలషింతువయని పృష్ఠాంతరమున
 కరుగ, నీతెల్వి కేమండు మణివతంస ॥ 21

క॥ తటినీ! వింధ్యమున జనిం
 చుటను బవిత్రమపు నీవు. శోషించిననుం
 దటుకున బాటల నీర్గోను
 పెటుయు క్తమగునా? వివేక మించుక వలదే ? ॥ 22

క॥ కోకిలమ : యేకతంబున
 నీకానం జేయఁబోకుమీ కలరవమునా
 గాకులు నజాతిశంకనా
 నీకు నిర్దయతఁ గూర్చనేరవు వధమునా ॥ 23

క. పలపత్ర పుష్పసంపద
 గలుగడు. నీయందుముండ్లు గడుఁజెలఁగెడు, నే
 పలమందగఁ మేమిఁకనీ
 పలనం జేరుదుము, చెపుమ, బర్హరకుజమా 24

భా య సీ పి లా సె :

తరుకుల సుషమావహారిం

జనయన్త్రీం జగతి జీవజాతాన్త్రీమ్

కేన గుణేన భవానీతాత

హిమానీ మిమాం వహసి ॥

25

అమరతరు కుసుమసౌరిభ

పేవన సంపూర్ణ సకల కామస్య

పుష్పాన్తర సేవేయం

భ్రమరస్య విదమ్పనా మహతీ ॥

26

కలభ తవాన్తిక మాగత

మలిమేనం మాకదా వ్యవజ్ఞాసీః

అపి దానసుందరాణాం

ద్విపధుర్యాణామయం శిరోధార్యః ॥

27

పృష్టాః ఖలు పరపుష్టా

పరితో దృష్టాశ్చ విటపినః సర్వే

మాకన్త నప్రపేదే

మధుపేన తనోపమా జగతి ॥

28

తోయై రల్లై రతికరుణయా భీమభౌనా నిదామే

మాలాకార వ్యరచి భవతా యా తరోరస్య పుష్టిః

సా కిం శక్యా జనయితు మిహ ప్రాప్యపేక్ష్యేన బారాం

ధారాసారా నపి వికిరతా దిశ్యతో వారిదేన ॥

29

భామినీపలాసము

క॥ రఘుకుల సుషమాహారియు

ధనుఁ జీవప్రకరతావదాయియు నగు నీ

సరదాఁగ నామసంహతి నే

చరునగా నహియించెవో భవానీజనకా ॥

25

గీ॥ దేవతరుసుమ సౌరభసేచదమున

నన్ని కామములును బూర్తియై రహించు

సళికిఁ బుష్పాంతరమ్ముల ననుభవించు

అహహ మిగుల విడంబన చుగునుగాదె॥

26

క॥ రలిభమ నీకడఁ జేరెడు

నళికిం దొనరింపఁబోకు మవమతి, దానో

జ్వలములు ద్వీపధుర్యంబులు

దలఁదాల్చుం దాని నెప్పు డుదార ప్రీతికా ॥

27

క॥ పరపుష్పము లడుగంబదె

బరిగతవిటపులును జూడఁబడె, మధుసముచే,

బరికింప భగతి నీకవి

సరియై మాకందమాఁ ప్రళంసం గనునే ॥

28

ఉ॥ వేనవిమండుతెండఁ గృపవేమఱుఁ గొంచెపునీట ప్రూనికిం

జేసిన నీదుపెంపకము, నెక్కొనుప్రావృషవేళ వారిధా

రాసమితిం జగంబు వికిరంబొనరించెడు నీరదంబు దా

నేనరణికా ముటింపఁగల దింతయు, నోవనపాలఁ నల్కుమా ? 29

భూమి సీమిలాసః

ఆరామాధిపతి ర్వివేక వికల్పో నూనం రసాసీకరం
వాత్యాఖిః పరుషీకృతా దశదిశా శృంభాతపో దుష్కరహః
ఏషం దున్వతి చంపకస్య సకలే సంహార హేతూషి
త్వం సింహ న్నమ్మతేన తోయద మతోప్యావిష్కృతో వేదహ ॥ 30

న యత్రస్థేమానం దధిరతి యత్రాస్త హృదయ
గలద్దానోద్రేక భ్రమ దితికదమ్నాః క్షరటిసః
స్థు స్మృతాభారే భవతి పరలోకం గతవతి
హరే రద్యద్వారే శివశివ, శివానాం కలకలః ॥ 31

దధానః ప్రేమాణం తరుమ సమభావేన విపులం
న మాలాకారో సా వకృత కరుణాం బాలపకురే
అయంతు ద్రాగుహ్య త్కుసుమ వికరాణాం పరిమలే
ద్విగంతానాతేనే మధువ కలయుజ్కార భరితాః ॥ 32

హాలం స్థూల మతీవ బిన్దన దృఢం కాఖాః శతం మాంసలా
వాసో దుర్గమహీధరే తరుపతే కుత్రాస్తి భీతి స్తవ
ఏకః కింతు మనాగయం జనయతి స్వాస్తే మమాధిజ్వరం
జ్వాలాలీ వలయాభవ న్నకరుణో దావానలో మన్మరః ॥ 33

గ్రీష్మే గ్రీష్మతరైః కరై ర్ద్వినకృతా దగ్ధోపి యశ్చాతక
స్త్రావం ధ్యాయన్ మనవాసరా కథమపి ద్రాఘీయసో నీతవాన్
దైవాల్లోచనగోచరేణ భవతా తస్మిన్నిదానీం యది
స్వీచక్రే కరకాని పాతనకృపాం తత్కం ప్రతిబ్రూమహే ॥ 34

భా మి సీ వి లా స ము

మ॥ వనపాలం దవివేకి, నీరస మిలా భాగంబు : వాత్యాహతిః
జనితక్రూరత నెల్ల దిక్కు లెసఁగుఁ : జండాంకుఁడుఁ దుస్సహం,
దనయం, బన్నియుఁ జంపకంబునకు నంహాస్పదంబుల్లదా : [30
నినుఁ పీయూషముఁ జిల్క చాని, తెటుగాంచెం ధాత, యోతోయదా :

మ॥ కడు జాల్వారు మదాంబులన్ మధువ సంఘాతంబు మెల్లఁ, భయం
బడరుం జూపుల, నెందు ముస్సరులు ధైర్యస్ఫూరిమై నిల్వ, వి
ప్పుడు తత్సంహవిలంబు వాకిలి బుటన్ముద్దాభరంబౌచు, సం
నడిగా నుండె, శివారుతంబులఁ, గటా తత్సంహావాప్తిచేక॥ 31

గీ॥ తుల్యమగు ప్రేమఁ గనుఁ జెట్లఁ దోఁటమౌచి
కాని, లేటొగడను గడుఁగరుణఁ జూడఁ
డయిన సుమగుచ్చ పరిమల, మది, యశితతి
రచధరితి దిత్తటమల శీఘ్రముగఁ జూటు॥ 32

చ॥ తరువరి : నీదుటోదె వితితం, వీఁక బంధనమా దృఢంబు, బం
ధురములు కాబలుఁ, వనతి దుర్గమహీధరసీమ, నెందు నీ
కరయఁగ భీతి : కాని, యదయాత్ముఁడు ఘస్మరుఁ దాదవానయం
దురువడిమంటలం గమించి యూడ్చునో నిన్నని యాత్మఁ గుందుదున్

మ. ఘనుఁడా : వేసవి దారుణాంకువుల వీఁకం గాల్చు నెద్దాని నా
యిసుఁ, దాచాతక మాత్మ నిన్దలంచు చెక్లేఁ ద్రోయ దీర్ఘాహముల్
గనులం భాగ్యతఁ దోచి తిట్లు వడగండ్లఁ దానిపై యువ్వ నీ
యసుకంపం గనుఁగొన్న, నెవ్వనికి మేమూడందగుఁ దీనిని॥ 34

ధా మి నీ వి లా సః

దపదహన జటాల జ్వాల జాలా హఃహఃహః
పరిగలిత లతానాం ప్లూయతాం భూరుహాదామి
అయి జలధర శైల శ్రేణి శృణ్గేషు తోయిం
వితరసి బహు కోయం శ్రీమద స్త్రావకినః ॥

36

శృణ్వకా పురః పరుష గర్జిత మన్య హస్త
రే పాప్త విహ్వల మనా నమనాగపి స్యాః
విశ్వార్తి వారణ సమర్పిత జీవనోయం
నాకర్ణితః కిము నభే భవతామ్నువాహః ॥

36

సౌరభ్యం యవనత్రయేపి విదితం శైత్యం ను లోకో ధ్వంస
కీర్తిం కించ దిగ్జనాల్లణగతా కిం త్యేతదేకం శృణు
సర్వానేవగుణా వియం నిగిరతి శ్రీ ఖండ తే సుస్తరాణా
ఉడ్బిన్నీ ఖయి కోటరేషు గరల జ్వాలాం ద్విజిహ్వవత్ ॥

37

నాపేక్ష్యం నచదాక్షిణ్యం
నప్రితి ర్నచసంగతిః
తథాపి హంతే రాపం
లోకానా మున్నతో మనః ॥

38

సముత్పత్తిః వ్యచ్ఛే సరసి హరిహస్తే వివసనం
విలాసః పద్మయాః సురహృదయహారీ పరిమలః
గుడై రేనై రన్యై రపిచ అలిత స్యామ్ముః తవ
శ్శివోత్తంసే హంసే రతి రతివోన్నతి రియమ్ ॥

39

భా మి నీ వి లా స ము

చ. దవదహనాతికిలల వితానము దెక్కిన వ్రాలుతీవలుఁ
నవనెడు భూరుహంబులు మనఁ దయఁ గొండలచాక్లకొమ్ములం
దవిరళతోయముం గురియుదోర : నిరంతరమీపు, శ్రీమదుం
దెవఁడిఁకనీకు సాటియగు నెంచ భువిన్ జలవాహ : చెప్పమా 35

గీ. ఓరి పాంథుఁడ : యిదె, మేఘు దారుణంపు
టులుము నిని, కట : కలఁగరు ముల్లమందు
నకుఁడ : విశ్వా ర్థి వారించుటకు నతండు
జీవనం బిడు వాడని చెప్ప విసవె : 36

చ. పరిమలమో త్రిలోకముల వ్యాప్తము, వైత్య మలౌకికంబు, వి
స్ఫురయశమో దిగంగనల ముంగిటఁ బొంగెడుఁ, గావి కోటరాం
తరగత మా ద్విజిహ్వనముదాయము గ్రక్కు విసంపుమంటలఁ
దరికొను. నీయుదంచిత గుణంబులు సర్వము, చందనాగమా : 37

గీ. లోరికయె లేక, దాక్షిణ్యగుణము లేక
ప్రియము లేకిందు కేసంగతియును లేక
యుండినను, వ్రాడె తాపంబు నుడుపునట్టి
యున్నతుండగు ఘనుఁడెపో నన్నుతుండు : 38

చ. సరసిరుహంబు : నీభవము స్వచ్ఛసరస్సున, సీనివాస మా
హరికరమందు, నీవు రమకాలయ. మాత్రిదళాత్మహారి నీ
పరిమళ, మిట్టి సద్గుణ విభాసితవీవు : ద్విజేంద్రు, హంస సా
దరమునఁ జూచితేని యిఁక ద్వన్మహిమోన్నతి వన్నెకెక్కదే : 39

భా మి నీ వి లా స :

సాకం గ్రావగజై ధృతన్తి మణయో బాలార్క-బింబోపమా
తీరే నీరవదైః సమం సభగవాన్నిద్రాతి నారాయణః
ఏవం వీక్ష్య తవావివేక మపిచ ప్రౌఢాం సరామున్నతైః
కిం నిన్దా మ్యథవా స్తవామి కథయ క్షీరార్ణవ స్త్వా మహమ్ ॥ 40

కింఖలు రత్నైరేతైః కింపున
రత్రాయితేన వపుషా తే
సలిలమపి య న్నతావక మర్జిత
వదనం ప్రయాతి తృప్తితానమ్ ॥ 41

ఇయత్యాం సమ్మత్తా వపిచ సలిలానాం త్వమధునా
న తృష్ణా మార్తానాం హరసి యేది కాసార సహసా
నిదామే చిజ్ఞాంశౌ కిరతి పరితోజ్గార వికరం
కృశీభూతః కేషా మహాహ పరిహర్తాసి ఖలుతామ్ 42

అయి రోష మురీకరోషి నోచే
తిగ్మమపి త్వాంప్రతి వారిధే వదామః
జలదేన తవార్థినాపి ముక్తా
న్యపి తోయాని మహా న్నహా జహాసి ॥ 43

న వారయామో భవతీం విశన్తీం
వర్షానది స్రోతసి జహ్నుజాయాః
నయుక్త మేతత్తు పురో యదస్యా
స్తరజ్ఞ భజ్ఞా న్నృకటికరోషి ॥ 44

భా మి నీ వి లా స ము

చ. దినపతి రుద్రరత్నమునా తీరమునందలి రాలగుంపుతో
 ననయముఁ గూడియుండుఁ; బరమాత్ముడు శ్రీహరి నీట నిద్రనొం
 దును జలజంతులం గలసి; దుగ్ధవయోనిధి! యిట్లు కాంచి త్వ
 ఛనమహి, మావివేకము; లీకన్నను దూఱుదునా? నుతింతునా? 40

క. పారావారమః కృషితుల
 నోరను నీ నీరమేజనునె? యింకేలా?
 యీరత్నంబులు, మఱియీ
 వారిదనమమైన నీదు వపువుంజెపుమా! 41

మ. సరసి! నీవిపు డంబునంపదఁ గడుంజాల్యారియుఁ శ్రాంతతృ
 ప్త రయానన్ హరియింపఁ జాలని యెడం, జండాంకుఁ డంగారకో
 త్కరముల్ చల్లు నిదామమందుఁ గృశవై క్రాలంగ, నీవేరికిన్
 దొరఁగింపంగల వార్తయింత, యహహ! తోయంజులం బల్కుమా

గీ. ఓయిజలనిధి! కోపింప కుంటివేని
 నేమువచియింతు మొకమాట; నీవు దొడ్డ
 వాఁడవయ్యను నకట! నిన్నేడుజలదు
 నకు నతని చేతఁగొన్న యుదకమె యిడవు 43

క. ప్రాప్తృణ్ణధి! జహ్నుసుతా
 పావనధునిఁ జొచ్చునిన్ను వారింపముపో!
 వానిరి తరంగ లీలలు
 గావించుట నీకు దానికడఁ దగదుచుమీ! 44

భామి నీ విలాసః

పొలోమీపతి కాననే విలసతాం గీర్వాణ భామిమహాం
యే నామ్రూత సముజ్జితాని కుసుమా న్యాతిమ్రురే నిన్దరై
తస్మి న్నద్య మధుప్రతే విధివశా న్యాధీక మారాగక్షతి
త్వంచే దఞ్చసి రోభ మమ్ముజ తదా కిం త్వం స్రుత బ్రూమహే॥

ముక్తా మృణాలవటలీ భవితాని పీతా
న్యంబూని యత్ర నలినాని నిషేదితాని
రే రాజహంస వద తస్య సరోవరస్య
కృత్యేన కేన భవితోసి కృతోపకారిః ॥

46

ప్రారమ్భే కుసుమాకరస్య పరితో యస్యోల్ల సస్మచ్ఛరీ
పుష్పో మజ్జుల గుఱ్ఱతాని రచయం స్తా నాతనో రుత్సవార్
తస్మి న్నద్య రసాలశాఖిని దళాం దైవా త్కృశా మఞ్చతి
త్వంచే న్ముఞ్చసి చఞ్చరీక వినయం నీచ స్త్వదన్యోన్తి కః ॥ 47

ఏణీగణేషు గుణగర్వ నిమీలితాక్ష
కిం కృష్ణసార ఖలు ఖేలసి కాననేస్మిన్
శోభా మిమాం కలయ ఖిన్న కరీంద్ర కుచ్చు
ముక్తామయీం హరి విహార పసుస్థరామః ॥

48

జరర జ్వలన జ్వలత
వ్యవగత శక్యం సమాగతాపి పురః
కరిణా మరిణా హరిణా
హరిణాలీ హన్యతాం ను కథయి? ॥

49

భామినీపీఠాసము

కా. పాలోమీహృదయేశు సందనపుఁ గల్పశ్రేణి సూనంబులగా
 లీలవాసనచూచి యెప్పుడువిడక లేఖల్ సుగంధంబుఁ గొం
 ద్రోలిగా, వాడు చుడువ్రతుండు చుడురాండ్రొత్తుడై యెన్ది నిన్దిన్
 వే లోభంబిపు డంబుజంబుఁ గనుచో నిన్నేచునం తెల్లనో ? 45

గీ. రాజహంసః బిసప్రకరమును దింటి
 వారిఁగ్రోలితి, వట్టి పేవనముఁ గంటి
 వాసనోపరమునః దాని కేసుకృతిని
 నలిపి, ప్రత్యుపకారి కాఁగలదొ ? చెప్పుమ, 46

మ. భ్రమరా ! దేనివికాసమంజరి సహస్రంబందు చుంజున్వనం
 బమరక నంతననుంది తెంతయు వసంతారంభమం, దారసా
 లమహీజాతము దుర్విధిం గృశతఁగ్రాల, స్వీడితే నిప్పుఁజ్రే
 మము, నీకంటె నెవండు నీనుఁడరయం బల్కంగదే యొక్కనిన్

మ. ఉరుగర్వాన నిమీలి శాంబకమవై యుద్వృత్తిఁగ్రీడింతు వా
 హరిచీ వ్రాతముఁగూడి యీ యడవి ; నేలా ? భిన్నమాతంగరా
 డ్వరకుంభస్థల మౌక్తికాశిమరుముం బంచాన్యనంచారయు
 గ్ధరణీభాగము, కృష్ణసారమః యిటకా గల్నిల్పఁగాఁ జెల్లనే? 48

క. ఉదరాగ్ని దహింపంబడు
 నదియయ్యుం, గరివిరోధి యగుహరి, భీతికా
 వదలి మృగోత్కర మెడుటనె
 మెదలుచునున్నను హరింప మేకొనడుగదా , 49

భా మి నీ పి లా స :

యేన భిన్న కరికుమ్మ విషజ్జ
 స్మృక్తికావలిభి రజ్జితా మహీ
 అద్య తేన హరిణా న్నికే కథం
 కథ్యతాం సు హరిణా వరాక్రమః ॥

50

స్థితిం నో రే దధ్యాః క్షణమపి మదాన్వేక్షణ సఖే
 శజశ్రేణీ నాథ త్వమిహ జటిలాయాం వనభువి
 అసౌ కుమ్భిభ్రాన్త్యా ఖర నఖర విద్రావిత మహా
 గురు గ్రావ గ్రామః స్వపితి గిరిగర్భే మృగపతిః

51

నిసర్గాదరామే తరుకుల సమారోప సుకృతీ
 కృతీ మాలాకారో వకులమపి కుత్రాపి నిదధే
 ఇదం కో జానీతే య దయ మిహ కోణా స్తరగతో
 జగజ్జాలం కర్తా కుసుమతతి సౌరభ్య భరితమ్॥

52

యస్మిన్ భేరితి సర్వతః పరిసర త్కల్లోల కోలాహలై
 ర్మన్మథి భ్రమణ భ్రమం హృది హరి ధ్వజైవలాః పేదిరే
 సోయం తిమితు జల్జిలాన్లు కవలీకార క్రియా కోవిదః
 క్రోడే క్రిడతు కన్య కేరికలహ త్యైర్ద్రవో రాఘవః॥

53

గిరి గహ్వరేషు గురుగర్వగుమ్మితో
 గజరాజపోత న కదాపి సజ్జరేః
 యది బుధ్యతే హరి శిశు స్తనస్తయో
 భనితా కరేణు పరిశోషికా మహీః ॥

54

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. వేనిచే భిన్న కరికుంభ విచ్యుతోరు
మౌక్తికా? సమంచిత మౌధరిత్రి.
యట్టిమృగనాథుచే నిపుడెట్టుచూపఁ
బడు స్వశౌర్యము జింకలపజ్జ నకట :

50

మ. ప్రమదాందేక్షణ : మిత్రమా : గజకులేంద్రా : దట్టమౌషియర
ణ్యమునన్నీవు వసింపఁటోకు జ్జణమైనకా, గుంభివిభ్రాంతిఁదీ
క్షములొగోళ్లను గొప్పతాలగమి వీకం జీల్చు నాసింహన
త్తముఁడెంతే గిరిగర్భమందు సుఖనిద్రం గాంచు నెల్లప్పుడు॥ 51

గీ. ద్రుమకులారోపణము నిసర్గముగఁ జేయు
సుకృతి, కృతి, వనపాలుండు సుమభరాతి
సురభిభరిత జగజ్జాల వరవకుళము
నిలిపె, నేమూలనో, యెప్పనికిఁ దెలియును ?

52

చ. పరివల దూర్జినాద సరివర్తిత మందరశైలమంచు, ది
క్కురులుభ్రమించు నేది తమకంఠున నాదఁగ, నాతిమింగిలో
త్కరకవలీకరోద్ధుర, ముదంచిత కేలినమిద్విముక్తసా
గరమగునట్టి రామవ మీక నివహరించును వేలనిచ్చలు॥ 53

గీ. గజపతి తనూజ : గురుమదగ్రస్తుఁడవయి
నగగుహల మసలకుము. స్తనంధయములు
మృగపతికిశోరము, లచట మేలుకొనిన,
భూస్థలి గరేణు పతిశేషముగ నొనర్చు

54

భామినీవిలాసః

యానం మత్త మతల్లజైః కియదపి చ్చిన్నం తుషారార్థితైః
 శిష్టం గ్రీష్మజ భీష్మ భానుకిరదై ర్భస్మీకృతం కాననమ్
 ఏషా కోణగతా ముహూః పరిమలై రానన్దయ స్తీ దిశో
 హః కష్టం లలితా లవణ్య లతికా దావాగ్నినా దహ్యతే ॥ 55

స్వర్లోకస్య శిఖామణిః సురతరుగ్రామస్య ధామాద్భుతం
 పౌలోమీ పురుహూతయోః పరిణతిః పుణ్యావలీనామసి
 సత్యం నందన కిం త్విదం సహృదయై ర్నిత్యం విధిః ప్రార్థ్యతే
 త్వత్తః ఖణ్డప రజ్జ తాణ్డవ నటో దూరేస్తు వైశ్వానరః ॥ 56

స్వస్వవ్యాపృతి మగ్న మానసతయా మత్తో నిపృత్తే జనే
 చక్షూ కోటి ఏపాటితా మసపుటో యాస్యామ్యహం పజ్జరాల్
 ఏవం కీరవరే మనోరథ మయం పీయూష మాస్వాదయ
 త్యస్తః సంప్రవివేక వారణ కరాకారః ఫణి గ్రామణీః ॥ 57

రే చాశ్చల్యజుషో మృగాః క్రితనగాః కల్లోలమాలాకులా
 మేతా మమ్ముధి కామినీం వ్యవసితాః సంగాహితం వా కథమ్
 అత్రేవోచ్ఛల దమ్ము విర్భర మహావరైః సమావర్తితో
 యత్ గ్రావే వ రసాతలం పునరసౌ యతో గజగ్రామణీః ॥ 58

ఏది స్తన్యం పోత త్వమిహ కిల దస్తావతిధియా
 దృగస్తానాదత్సే కిమితి హరిరస్తేషు పరుషా
 శ్రయాణాం లోకానా మపి హృదయతాపం పరిహర
 న్నయం ధీరంధీరం ధ్వనతి నవనిలో జలధరః ॥ 59

భా మి నీ వి లా స ము

చ. అడవి యొకింత యన్మృతగజాహతమున్, మిహికార్ధ్రహృతమున్
గడమయుగ్రీష్మ భీష్మవిగఢగభస్తుల భస్మితంబు, నె
య్యెడ వసియించియో దెసల నెల్ల సుగంధముఁ జల్లుచందమై
యడరెడు నీలవంగలత హా ! చవపహ్నివి గాల్చుఁగాఁబడెన్ 55

మ. దివిషల్లోక శిరోవిభూషణము, వెంతే నద్యుతావాన మౌ
దుపు కల్పావళికా, శచీంద్రుల్నేయు పుష్కాశిపం,
టప్పగానన్, విధివేడుదుర్ సుహృదులెన్నన్ దవ్వనన్ పీడ భాం
డవరంగంబునఁ దాండవించు శిఖి, నిన్, దార్పందనారామమా ! 56

చ. తమతమ కర్మలన్ మనసుదార్కొన లోకలు నన్నువీడి పై
శమచనఁ, జంచుకోటిని సలాకల నూడిచి, గూటినుండినే
సమిత ముదాన నేగుదు'నటన్నతలంపునఁ జొక్కియుండఁగి
రము, కరిహస్తరూప ఫణిరాజములోపలఁజొచ్చె నక్కటా ! 57

ఉ. చంచలభావముం గలిగి సంశ్రిత పర్వతభూములై నదా
మించుమృగంబులార ! యిటు మేటియలల్లల జాహ్నువిం బ్రవే
శించయతింతురేలొకొ ? విశేషముగాఁగల సుళ్ల, రాల్యలెన్
సంచలమందు చేగును రసాలతసీమకు సామజేంద్రముల్ ! 58

గీ. త్రావు, మిదెపాలు, కుట్టఁడ ! చంతి యనుమఁ
బరుషదృక్కుల దిక్కులఁ బఱపెదేల ?
ముజ్జగంబుల హృత్తాపమును హరించు
నవవిసీలాబ్ధి గంభీరనాద మదియు॥

భామినీవిలాసః

ధీరధ్వనిభి రలం తే
 నీరద మే మాసికోగర్భః
 ఉన్నద వారణ బుద్ధ్యా
 మధ్యే జఠరం సముచ్ఛలతి॥

60

వేతుణ్ణ గణ్ణ కణ్ణాతి
 పాణ్ణిత్య పరిపన్థినా
 హరిణా హరిణాలీషు
 కథ్యతాం కః పరాక్రమః ॥

61

నీరాన్నిర్మలతో జని ర్మదురతా రామా ముఖస్పర్శినీ
 వాసో యస్య హరేః పరిమలో గీర్వాణచేతోహః
 సర్వస్వం తదహో హహాకవిగిరాం రామస్య చామౌర్భుహ
 త్వం చే త్ప్రీతి మురీకరోపి మధుపే కిం త్వాం దదాచక్మహే ॥ 62

లీలా ముకులితనయనం
 కిం సుఖశయనం సమాతనుషే
 పరిణామ విషమ హరిణా
 కరినాయక వర్ణతే వైరమ్ ॥

63

విదుషాం వదనా ద్వాదశః
 సహసా యాంతి నోబిహః
 యాతా శ్చేన్నసరాయన్తి
 ద్వీరదానాం రదాశవ ॥

64

భామినీవిలాసము

క. నీందః! చాలింపుము, నీ
 ధీరధ్వని, మాసికమయి తీపించెడు నా
 యీరుచిరగర్భ, మున్ముద
 నారణమనుభ్రాంతి నెగిరివడు జతరమునకా॥ 60

క. వేతండ గండకంఠా
 త్యాతతపాండిత్య పైరియగు కేసరినే
 బ్రాత్రుగనెట్టి పరాక్రమ
 మేతఱినేఁ జాటఁబడునె యేజావళులగా! 61

చ జననమొ తేటనీట, విలసద్రుచియో తరుణీ ముఖప్రియం,
 బునికియొ విష్ణుహస్తమున, నుజ్జ్వలగంధమొ నిర్భరాత్మిలం
 గౌసుర, గవివాక్కుమాంబరులఁ గూర్చెఁగుసాధన, మీదహా! యిటుల్
 వసజడు! ప్రీతిఁజూప మధుపంబునఁ జెప్పెడిదేమి విన్నిఁకా 62

క. శ్రీలాముకుత నయనమ
 వైలాలిత సౌఖ్యనిద్ర నందెదవేలా?
 శాలవరిజతిని విషమముఁ
 చాలుచు హరివైర మెదుగదా? దంతివరా! 63

ర. వెలుపడవు పండితాస్యం
 బులసుండి తటాన పచనములు, వెలువడుచో
 వెలయవు పరాఙ్మూలములయి
 చులద్విరదంబుల రదంబులర్చయంగకా! 64

భూమి సీమిలాసః

ఔదార్యం భువనక్రమేపి విదితం సమూతి రమ్భోనిధేః
 వాసో నన్దనకాసనే పసిమలో గీర్వాణచేతోహరః
 ఏవం దాతృగురోర్ధుజాః సురతరోః సర్వేసి లోకోత్తరాః
 స్వాదర్థి ప్రకర్తార్థ త్పరిణవిధా చైకో వివేకో యది ॥ 65

ఏకో విశ్వసతాం హరా మ్యపఘ్నుః ప్రాజా నహం ప్రాజీనా
 మిత్యేవం పరిచిన్త్య మాస్మ మనసి వ్యాధానుతాపం కృథాః ॥
 భూపానాం భువనేషు కించ విమలక్షేత్రేషు గూఢాశయాః
 సాధూనా మరయో వసన్తి కతిన స్త్వత్తుల్య కఙ్కః ఖలాః ॥ 66

విశ్వాస్య మధురవచనైః
 సాధూ న్యే వజ్చయన్తి నమ్రతరాః
 తా నపి దదాసి మాతః
 కాశ్యపి యాత స్తవాపిచ వివేకః ॥ 67

అన్య జగద్ధితమయీ మనసః ప్రవృత్తి
 రన్త్యైవ కాపి రచనా వచనావలీనామ్
 లోకోత్తరా చ కృతి రాశృతి రాత్తహృద్యా
 విద్యావతాం సకల మేవ గిరాం దవీయః ॥ 68

ఆపద్గతః ఖలు మహాశయ చక్రవర్తి
 విస్తారవ త్యకృత పూర్వ ముదారభావమ్
 కాలాగరు ర్దహనమధ్య గితోపి శశ్వత్
 ల్లోకోత్తరం పరిమలం ప్రకటికరోతి ॥ 69

భామి నీ విలాసము

చ. అనురతరూ : పదాన్యగురువా : త్వదదారత యీ త్రిలోకవే
ద్యము, ఆనిసంద్రమం. దునికి యాదివిజేతు వనంబునన్. సుగం
ధము సురచిత్తసోరి, యింక దానిన యద్ధల కోర్కులిచ్చుకా -
ర్యమున వివేకివైనఁ ద్వదనంత గుణంబు లచింత్యముల్లదా ॥ 65

ఉ. 'నమ్మిన ప్రాణిజీవములజంచెద' నంచెదఁ జింతనొంది శా
వమ్ము వహింపఁటోకు, మింక వ్యాధుఁడ : నిర్దయులైరహ
స్యమ్ముగ హింసకుంగడఁగు సట్టిరు సాధ్వరులొనరుల్, వితాం
తమ్ము నగళ్ల క్షేత్రములఁ ద్వత్సములై వసియింతురెందతో ॥ 66

క. ఏనరులతి వినయమునం
దీనియపలుకులను సాధునికరము నమ్మం
గా నొనరిచి వంచించురొ,
యానరుల సహింతు తెలివి యడఁగెనె ? ధరణీ ॥ 67

చ. అమిత విలక్షణంబు హృదయాంతరవృత్తి : మహావిచిత్రమౌ
నమలినవాక్యజాల రచనాంచితరీతి ; యలోకికంబు కా
ర్యము : గడు నార్తహృద్యమగు నాకృతి ; విద్వదశేషసంగతుల్
విమలము తెంతయుం ; బొగడవీలొకొ ? పల్కులకుందవీయముల్

గీ. భువి మహాశయ సార్వభౌముండు ముప్ప
నందయినఁజాటు నొదార్య మతిశయముగ,
ననలు నడుమను నున్నఁ, గాలాగురువతి
చివ్య పరిమలమునె చల్లు దెసలయందు ॥ 68

భా మి సీ వి లా స :

విశ్వాభిరామ గుణగౌరవ గుఱ్ఱుతానాం
 రోషోపి నిర్మలధియా వరమణీయ ఏవ
 లోకం పృథ్విః పరిమలైః పరిపూరితస్య
 కాశ్మీరజస్య కటుతాపి నితాన్తరమ్యా ॥

71

లీలా ల్లఱ్ఱిత శారదాపుర మహాసంపద్మరాజాం పురో
 విద్యావద్మ వినిర్గళ త్కణ ముషో పల్గన్తి చే త్పామగాః
 అద్య శ్వఃపణీనాం శకున్త శిశవో దన్తావలానాం శభాః
 సింహానాంచ సుఖేన మూర్ధని పదం దాన్యస్త్రి శాలాన్యతాః ॥ 71

గీర్భిర్గురూణాం పరుషాక్షరాభి
 స్త్రిరస్కృతాయాన్తి నరా మహత్త్వయై
 ఆలబ్ధి శాణోత్కృషణా నృపాణాం
 నజాతు మౌలౌ మణయౌ వసన్తి॥

72

వహతి విషధరా స్పటిరజన్మా
 శిరసి మషీపటలం దధాతి దీపః
 విధురపి భజతేతరాం కలంఙ్కం
 పిశునజనం ఖలు బిభ్రతి క్షీణిన్ద్రాః ॥

73

సత్పురుషః ఖలు హితాచరజ్జై రమన్ద
 మానందయ త్యభిల లోక మనుక్త ఏవ
 ఆరాధితః కథయ కేన గుణై రుదారై
 రిన్దు ర్వికాసయతి కైరవిణీ కులావి॥

74

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. నిరుపసుగుజాతిశయ పూర్ణ నిర్మలాత్ము
లకు జగతిఁ గిన్కూడ నలంకరణమె,
భువన మలరించు పరిమళమున నెనంగు
నట్టి కాశ్మీరజవుగాటు నతిముదంబె॥ 70

కా. విద్యానద్య వినిర్గళ త్కణముపుల్ వేషామరుల్ లీలమై
నద్యోలుంఠితి శారదాపుర మహానంపవృరాగ్రస్థలిఁ
బ్రోద్యవ్యాక్కుల మించుచో, ఐగళికుల్ భోగీంద్రులఁ, హస్తులఁ
మాద్యద్రీతి శశంబులు హరుల శ్వానంబుల్ శిరంబెక్కవే? 71

గీ. గురుల పరుషాక్షరయుత వాక్కులఁ దింస్క
రణముఁ బొందిన నరులిలగణుతిఁగాంఢ్ర
సాసఁబెట్టని మణులు రసాతలేంద్ర
మోళి నెప్పుడును వసియింపఁ జాలవుగదా 72

గీ. తాల్పు మలయజ మా విషధరము లెప్పుడు,
శిరమున వహించు దివ్య మషీపటలము,
విధుఁడుఁగూడ ధరించును వేడ్క మచ్చ,
నట్లై భరియింతు పిశున జనా? నృపులు॥ 73

గీ. సజ్జనుఁడు గోరకయ హితాచరణములను
జగతికి ముదంబుఁగూర్చు, నేజనునిచేతఁ
గొలువఁబడి, తా నుదారాంకువులను గైర
విడి పులంబుల విరియించు విధుఁడు, చెప్పుమ 74

భా మి నీ వి లా స :

పరాధ వ్యాసజ్ఞా దుపజహ దథ స్వార్థపరతా
మథేదైకత్వం యో వహతి గుణితేషు సతతమ్
స్వభావా ద్యస్యాంతః స్ఫురతి లలితోద్దామ మహిభూ
సమర్థో యో నిత్యం నజయతితరాం కోపి పురుషః॥ 75

వంశభవో గుణవానపి
సజ్జివితేషేణ పూజ్యతే పురుషః
నహి తుంబీఫల విఫలో
ద్వీజాదణ్ణః ప్రమాతి మహిమానమ్॥ 76

ఆమితగుణోపి పదార్థో
లోకే దోషేణ నిన్దితో భవతి
నిఖిల రసాయన మహతో
గన్ధేనోగ్రేణ లకున ఇవ ॥ 77

ఉపకారమేవ తనుతే
విపద్గతః సద్గణో నితరామ్
మర్భాగతో మృతోవా
నిదర్శనం పారదోత్ర రసః 78

వనాంతః ఫేలస్తీ శశకశిశు మాలోక్య చకితా
భుజిప్రాంతం భర్తుః సపది భయహర్తు ర్విశతి యా
అహో పేయం సీతా దశవదన సీతా హలరదైః
పరీతా రక్షాభిః శ్రయతి వివళా కామవి దళామ్ ॥ 79

భా మి నీ వి లా స ము

సు. తనకార్యంబు పరాత్పమైవిడును. నత్యంతం బభేదైక్యభా
వనమున సజ్జనులందుఁదాల్చు. సతమున స్వాభావికోత్సాహితో
న్మనుఁడై. రమ్యవద్యాతా మహిమమందంబందఁ బల్లిస్తయై.
తనరు న్నిత్యమెవందో, యాసుగుణియే ధన్యుండు మాన్యుండిలన్

క. పురుషుఁడు వంశభవుండున్
వరగుణవంతుఁడును, సంగవశమునఁ బూజ్యో
త్తరుఁడగు, బగిలినకాయం
బరఁగిన యావీడెకాఁడ వడయుదు మహిమన్॥

76

క. నిస్తుల గుణములు గలిగిన
వస్తువు నొకదోషముననె వడయును నిందన్
శస్త్రసాయనముల న
గ్రస్తవ్యము లకునముగ్ర గంధమున వలెన్

77

క. మిగుల విసత్తుననేనియు
సుగుణుఁడు మేలేయొనర్చుఁ జూపె; వివశతన్
దగిలిన, భస్మంబైనను
దగురసమగు పారదంబె తార్కాణమిటన్॥

78

సు. వనమందు నివసించుచో శశకడింభంబు నివసించి, బీ
తిని భర్తంభయహర్తజేరి శిరమెంతే మూపునన్మోపు ఖా
తనయా రత్నము రావణుండు గొనిపో, దళలాంగలాంచద్రదర్
దనుజులచుట్టునుగొల్వి, విహ్వలత మెల్లంజాలెఁగా యక్కటా॥

భా మి నీ వి లా స :

పురా గీర్వాణానాం నిజ భుజ బలాహో పురుషిణా
మహోకారజ్జ్వరం పురభిది శరం సన్ముఖయతః
స్మరస్య స్వర్పాలా నయన ముఖ మాలార్చనపదం
వపుః సద్యో భాలానల భసిత జాలాస్పద మభూత్ ॥ 80

విష్ణాతోపిత వేదాస్తే
సాధుత్వం నైతి దుర్జనః
చిరం జలనిధౌ మగ్నో
మైనాక ఇవ మార్దవమ్ ॥ 81

నైర్గుణ్యమేవ సాధీయో
ధిగస్తు గుణగౌరవమ్
కాఖినోన్యే విరాజస్తే
బంధ్యస్తే చంద్రద్రుమాః ॥ 82

వరోపసర్పణాః సప్త
శ్చిన్తానం శిభశతైః
అచమ్ని తాప్తఃకరణాః
సాధు జీవన్తి పాదపాః ॥ 83

కూన్యోపిత గుణవత్తా
మాతన్వానః స్వకీయ గుణ జాలైః
వివరాణి ముద్రయన్తా ద్రా
గూర్ణాయురివ సజ్జనో జయతి ॥ 84

భా మి నీ వి లా స ము

క. ఔరా : వేల్పులముందట విజిభజాహంకారతః బాణమే
పారః దత్తురపైరిపై గుణిగ నేయంబూను సూనాస్త్రీస్వ
ర్నారీదృక్కుమమాలి కార్చన సమర్హ ప్రాజ్యదేహంబు భా
లోరుప్రోత్థిత వహ్నిభస్మమునకుఁ యోగ్యత్వ మొందెంగవా 80

క. శ్రుత్యంతమున మునింగియు
నత్యంతముఁ గుజనుఁ డెట్టు లతిసుజనుఁడగుఁ
నిత్యము మైనాకము సం
ప్రత్యయమున వనధి మునిఁగి పడవెనె మృదుతనే ॥ 81

క. సాధీయము నైర్గుణ్యమె.
బాధకె యగుఁజూనె సుగుణ వరగౌరవముఁ
సాధారణ తరు లలరఁగ
నీధరఁ జందనమహాబాసే నలుకఁబడుఁ ॥ 82

క. పర సముపసర్పజాతిక
పరితాపానల శిఖా? పరిపరి నంతః
కరణము దపులక పాదప
వరములు జీవించు వినుతిభాజనములుగఁ ॥ 83

గీ. సజ్జనుం డలసాలీడుసరణి. శూన్య
ములసుఁస్వగుణా? గుణవంతములుగఁజేయు
నెప్పుడును వివరంబులఁ గప్పిపుచ్చు
నట్టివానికి ధ్రువముగ నగు జయంబు ॥ 84

భామినీవిలాసః

ఖల సజ్జన కార్వాన

రక్షణైకహతాశనః

పరదుఃఖాగ్ని శమనో

మారుతః కేన వర్జ్యతే ॥

85

పర గుహ్య గుప్తి నిపుజం

గుణమయమఖిలైః సమీహితం నితరామ్ ॥

లలితామ్బర ఇవ సజ్జన

మాఖవ ఇవ దూషయన్తి ఖిలాః ॥

86

యశః సౌరభ్య లభనః

శాన్తి శైత్యహతాః

కారుణ్య కుసుమాకాః

ఖిలః సజ్జనదుఃఖదః ॥

87

ధత్తే భరం కుసుమ పత్ర పూవలీనం

మర్మ వ్యథాం వహతి శీతభవాం రుజిం చ

యో దేహ వర్థయత చాన్య సుఖస్య హేతో

ప్రస్మై వదాన్య గురవే తరవే నమోస్తు ॥

88

హాలాహలం ఖలు విపాసతి కౌతుకేన

కాలానలం పరిచయమ్మతి చ ప్రకామమ్

వ్యాలాధిసంప యతతే పరిర్క్మమద్ధా

యో దుర్జనం వశయితుం తనుతే మనీషామ్ ॥

89

భా మి నీ వి లా స ము

క. ఖలజనుఁడు సుజన తూలము

నిల రక్షింపంగ నన్నియే యగుఁజుమి, లాఁ
తుల దుఃఖాన్ని వెలార్పఁగ
బలితపు మారుతుఁడు, పొగడ వశమే వానికా ?

85

క. పరగుహ్యగు ప్తి నిపుణుని,

పరగుణు. నఖిలాఖిలసితుఁ, బరమోత్తమునికా
దురితాత్ములు దూషింతురు
మురువగు నంబరముఁ జించు మూషికముపలెకా

86

క. యశమును సౌరభ్యమునకు

లభనము, దానిని తిశీతలజ్వలనము, ని
ర్విశిష్టకారుణ్య
తిశయ నభంబగు, నిండు, భీదుఃఖలుఁడౌ॥

87

గీ. పరుల సుఖమునకయి, సమ పత్ర ఫల వి

తాన భరము వహించు, నాతపమహార్తి
హిమభవవ్యాధిఁ గను దేహమే యొనంగు
నలవదాన్యగురుల్, తరువులకు నతులు॥

88

గీ. కుజనుని వశీకరింపఁగఁ గోరువాఁడు

హలహలము నర్మిలిం ద్రావఁ దలఁచువాఁడె,
చాలవహ్నిని ముద్దిడఁ గడఁగువాఁడె॥
భోగిపతిఁ గోగిలింపఁగఁ బూనువాఁడె :

89

దీనా... మిహ పరిహాయ శుష్కసస్యా
 న్యౌదార్యం ప్రకటయతో మహీధరేషు
 ఔన్నత్యం విపుల మవాప్య దుర్మదస్య
 జ్ఞాతోయం జలధర తావకో వివేకః

90

గిరయో గురవ స్తేభ్యో
 వ్యుర్వీః గుర్వీ తతోపి జగదణ్ఢమ్
 తస్మా దవ్యతిగురవః
 ప్రలయే వ్యచలాః మహాత్మానః

91

వ్యోమని వీణాకురుతే
 చిత్రం నిర్మాతి యత్నతః సలిలే
 న్నవయతి పవనం సలిలే
 యస్తు ఖలే చరతి సత్కారమ్॥

92

హారం వక్షసి కేనాపి
 దత్త మక్షేప మర్కటః
 లేడి జిహ్రుతి సంక్షిప్య
 కరో త్యున్నత మాసనమ్॥

93

మలినేపి రాగపూర్ణా
 వికసితవదనా మనల్ప జల్నేపి
 త్వయి చపలేపిచ సరసాం
 భ్రమరకథం వా సరోజినీ త్యజసి ॥

94

భామి నీ విలాసము

గీ. వారిధరః దీనజనముల వాడువాలు
పైరులకుఁగాక, నీదు నుదారగుణము
నచలములఁ జూపు, దీదుర్మదాతిశయము
పెంపఁగు పెఱుంగఁబడె, నీవివేక మహాహ॥ 90

క. అగములు గురువులు, వానికి
నగు గురు వాపుధివి, దాని కగు జగదండం
బుగురువు, దానికిఁ గడుగురు
లగుదురు ప్రళయాన నచలలై న మహాత్ముల్, 91

క. అలఁతుల కెవ్వఁడు సక్కతి
నలుపునో, యాతఁడు విహాయనమ్మున విత్తుఁ
జలమున జిత్రము వ్రాయఁగ
దలఁకొనుఁ దోయముల మారుతంబును ముంచుక॥ 92

క. అవివేకి యెవ్వడేనియుఁ
దవిలించిన ముత్తెనరముఁ దనవత్తమునకా
బ్లివగము గొఱుకును, మూర్ఖును.
నవనిం బడవేయు, మీద నమరుడు దానిక॥ 93

గీ. మలినుడవు నీవు, రాగసంభరిత యామె ;
వదరుఁబోతీవు, వికసితవదన యామె ;
యతిచసలుఁదీవు, సరసయౌ నామె ; యట్టి
వద్మినిఁ ద్యజింపనేలః యోత్రమరవర్యః 94

భా మి నీ వి లా స :

స్వార్థం ధనాని ధనికాత్ ప్రతిగృహ్ణాతో య
దాస్యం భజేన్మలినతాం కి మిదం విచిత్రమ్
గృహ్ణాన్ పరార్థ మపి వారివిధేః పయోపి
మేఘాయమేతి సకలోపిచ కాలిమానమ్॥

95

జనకః సానువిశేషో

జాతిః కాష్ఠం భుజిజ్ఞమైః సజ్జః

స్వగుణై రేవ పటీరజ

యాతోసి తథాపి మహిమానమ్॥

96

కస్మై హ స్త ఫలాయ సజ్జన గుణ గ్రామార్జనే సజ్జసి
స్వాత్మోపస్కరణాయ చే న్మమ వచః పథ్యం సమాకర్షయ
యే తావా హృదయం హరన్తి నితరాం శోభాభరైః సంభృతా
సై రేవాస్య కలేబర ష్టషో దైన్యం దినం వర్తితే॥

97

భిన్నా మహాగిరిశిలాః కరణాగ్ర జాగ్ర

దుద్దామ శౌర్య నికరై కరటి భ్రమేణ

దైవే పరాచి కరిణా ముణా తథాపి

కుత్రాపి నాపి ఖలుహా పిశితస్య లేశః॥

98

గర్జిత మాకర్ష్య మనా

గజేక్ర మాతు ర్నిశార్థ జాతోపి

హరిశిశు రుత్పతికుం ద్రా

గజ్ఞా న్యకుఞ్చలీయతే నిభృతమ్ ॥

99

భామినీబలసము

గీ. ధనము ధనికులచెలక స్వార్థంబుకొఱకుఁ
 గొను నరునిమోము కలుపితమును వహించు
 టబ్రమె పరార్థమయి నీర మంబుధికడఁ
 గొనునకలుఁ డామనుఁడె నల్పు గనును గాడె॥ 95

క. జనకుఁడొ స్థాణువు, జాతియొ
 కనఁ గాష్టము, సంగడిఁద్రొ చాకోదరు. లై
 నను స్వగుణంబులచేతనె
 మనతఁ బట్టిఁజనుఁ నీవు గాంచితి కాదే॥ 96

మ. గుణజాలార్జన మెట్టి మేల్లనఁగఁ జేరొన్నాఁడవో, సజ్జనా
 గ్రణి లెప్పున్విను నామప. ల్కదియ సంస్కారార్థ మేన్ స్వాత్మకున్
 గణనీయాతి మనోజ్ఞ పూర్ణత, హృదాకర్షంబు లేభావల
 క్షణముల్, వాననె దేహముం బెనుచుటర్ గా నిత్యవృత్తుల్ కలిన్

గీ. కరటి యను భ్రాంతి దుర్విధిఁ గరివిరోధి
 నఖరజాగ్రత్సముత్కటాంచత్పరాక్ర
 మాశిఁ జీలుచుఁ బెనుగొండతాలఁ గాని
 యెటను గాంచను పిత మింతేని నకటఁ 98

గీ. హరిశిఖువు సగమురాతిరియంద జాతుఁ
 డయ్యు గర్జిత మింత విన్నపుడ మాతృ
 నంకమున నుత్పతనమంద నతిరయమున
 నంగము ల్గడుముడిచి తానడఁగియుండె॥ 99

భామినీవిలాసః

కింతీర్థం హరిపాదపద్మభజనం కింరత్న మచ్ఛామతిః
కింశాస్త్రం శ్రవణేన యన్యగలతి ద్వైతాన్తకారోదయః
కింమిత్రం సతతోపకారరసిక స్తత్త్వాపబోధః సఖే
కింశత్రు ర్వద భేదదానకుశలో దుర్వాసనా సజ్జయః

100

ఇతి శ్రీ పండితరాజ జగన్నాథ విరచితే
భామినీ విలాసే అన్యోక్తి సముల్లాసః

భామి నీ విలాసము

సీ. యెయ్యది తీర్థమో ? నిందిరావతి చర

జాంఘోరుహంబుల యర్చనంబి,

యెయ్యదిరత్నమో ? నెల్లపు డిహవర

సాధనంబైన యచ్చంపు మతియ.

యెయ్యది శాస్త్రమో ? నిలదై వ్రతమసోద

యముఁ జెవిఁ గొని, యాత్మయందిరుటయ,

యెయ్యది సతతోపకృతిన క్తమో మిత్ర

మగును ? దత్తావబోధానుభవమ,

సఖుఁడ వచియింపుమా : యింక శాత్రవమెదో ?

యమితభేదము నిచ్చుటయందుఁ గుశల

మైన యంతఃకరణముభాత్యంతనిష్ఠ

దుష్టసంస్కారచయమ, యెందునుదలంప॥

100

భామిని విలాసము అన్యోక్తి నముల్లాసము నమాప్తము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

శ్రీః

భామినీ విలాసః శృంగార సముల్లాసః

నమనాగపి రాజు యోష శిష్టా
నకలజ్జానుగమో నపాణ్ణుభావః
ఉవచీయత ఏవ కాపి శోభా
పరితో భామిని తే ముఖస్య నిత్యమ్ ॥

నితరాం పరుషా సరోజ మాళా
నమృతాలిని విచారపేశలాని
యది కోమలతా తద్వాక్యకానా
మథ కా నామ కథాపి పల్లవానామ్ ॥

స్వేదామ్బు సాంద్ర కణకాలి కపోలపాలీ
దోలాయిత శ్రవణ కుంజల వస్తనీయా
ఆనంద మజ్జురయతి స్మరణేన కాపి
రమ్యా దళా మనసి మే మదిరేక్షణాయామ్ ॥

కస్తూరికా తిలకమాలి నిధాయ సాయం
స్మేరాననా నవది శీలయ సౌధమాలిమ్
ప్రౌఢిం భజన్తు కుముదాని ముదా ముదారా
ముల్లాసయంతు పరితో హరితో ముఖాని ॥

శ్రీ:

పండితరాజ తిలక జగన్నాథ ప్రణీతః

భామి నీ విలాసము

శృంగార సముల్లాసము

గీ రాహు రోషంపు జంకు గోరంతరేక,
బహుళంకానుగతి లేక, పాండుభావ
మీంతయును లేక, త్వన్ముఖకాంతి నిత్య
మల్లుకొనుఁ గాతః భామినీ! యెల్లదెసల॥

1

గీ. తావకాంగక కోమలత్వంబు ముందుఁ
జాలఁ బరుసంబు వారిజమాల, యింక
బీనములో యన్న సామాన్యపేశంములు
పల్లవంబులకత మఱి పలుకనేల ?

2

గీ. అవిరళస్వేదకణకాలి యగు కఫోల
పాళి వ్రేలాడు కుండలాభరణ కాంతి
దనరు మదిరేక్షణల రమ్యదళఁ దలంప
నుల్లమున మోద మిగురొత్తకుండు నెట్లు ?

3

గీ. చెలియః సుదుటను గస్తూరిలిక మలర
సంజ సౌధముపై స్మితాస్యమున నీవు
చేరఁ, గుముదంబులందు సుదారముదము
చెలఁగి సర్వహరిన్ముఖములు వెలుంగు॥

4

భా మి నీ వి లా స :

తన్మన్మ మన్మహానితం శ్వసితాని తాని
సా పై కలజ్జ విధురా మధురానవశ్రీః
అద్యాసి మే హృదయ మున్నదయన్తి హస్త
సాయంతనామ్ముజ సహోదర లోచనాయాః ॥

5

ప్రాతస్తరాం ప్రజపనే విహితే గురూణా
మాకర్ణ్య వాచ మమలాం భవ పుత్రిణీతి
నేదీయసి ప్రియతమే పరమ ప్రమోద
పూర్ణాదరం దయితయా దధిరే దృగస్తా ॥ :

6

గురుజన భయమ ద్విలోచనాస్త్య
సముదయ దాకుల భావ మావహస్త్య
దరదల దరవిస్త సుస్తరం హః
హరిణదృశో నయనం న విస్మరామి ॥

7

బరరామలకాప్రదాడిమానా
మపహృత్య శ్రియ మున్నతాం క్రమేణ
అధునా హరణే కుచా యతేతే
దయితే తే కరిశాబ కుమ్భలక్ష్మ్యైః ॥

8

కపోలపాలిం తవ తన్వి మన్యే
లావణ్య ధన్యే దిశ ముత్తరాభ్యామ్
విభాతి యస్యాం లలితాలకాయాం
మనోహరా వైశ్రవణన్య లక్ష్మీః ॥

9

గీ. లకట : యలనాటి సాయంతనాంబుజాత
సోదరాలోక మంద మంజు హసితంబు,
గమ్మయూర్పులు, నిష్కలంకమగు మధుర
పదనరమ, సొగియించె నామదిని నిపుడు॥ 5

గీ. ప్రొద్దుపొడువకమును గురువులకు మ్రొక్కి,
'పుత్త్రపతివగు' — మను వారిపుణ్యవాక్కు
విని, రమణిచెంత వసియించు ప్రియునిఁ బరమ
మోద పూర్ణాదర కటాక్షములను గనియె॥ 6

గీ. గురుజనభయాన. ననుఁ గనుఁగొనఁగ నాత్మ
బొడము విహ్వలగావానఁ జిడిముడివడు
హరిణలోచన దండకదంబుజాత
మంజునయనంబు, నీ నీ, హా : మఱువఁజాల 7

గీ. క్రమముగా బదరామలికి నుల మహిమ,
మామ్రదాడిమములసిరి యపహరించి
కరికలభకుంభలక్ష్మి నిత్యతః గొనంగ
దయిత : నీధనుదోయి యత్నంబొనర్చు॥ 8

గీ. భాసురాలకహారి, తానై శ్రవణపు
లక్ష్మి శోభించు నీకపోలస్థలమునఁ,
గాన, నది యుత్తరాఖ్యో యౌనటంచు
భావమున నెంతుఁ దన్ని లాపణ్యధన్య : 9

భా మి నీ వి లా స :

నీవీం నియమ్య శిథిలా ముషసి ప్రకాశ
మాలోక్య వారిజదృశః శయనం జిహాసోః
నైవావరోహతి కదాపిద మానసాన్మే
నాభేః ప్రభా సరసిజోదర సోదరాయాః

10

అలీష కేళీ రభపేన బాలా
ముహు ర్మమాలాస ముపాఽప నీ
ఆరా దుపాకర్ణ్య గిరం నుదీయూం
సౌదామినీయాం సుషమా మయాసితః॥

11

ముదైవ మస్తుం పరికల్ప్య గస్తుం
మృషైవ రోషా దుపజల్పతో మే
ఉదశ్రు చక్షు స్నయనాం నతాగ్నే
గిరం న కాం కామురీరీ కరోతి ॥

12

తదవధి కుశలీ పురాణ శాస్త్ర
స్మృతి శత చారు విచారతో వివేకః
యదవధి నపదం దధాతి చిత్తే
హరిణ కిశోర దృశో దృశోర్విలాసః

13

ఆగతః పతి రితిరితం జనైః
శ్రుణ్వతీ చకిత మేత్య దేహలీమ్
కౌముదీవ శిశిరీ కరిష్యతే
లోచనే మమ కదా మృగేక్షణా॥

14

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. వేకువను వెల్గు గని జాటుపోకముడిని
పడి బిగించుచు బానుపు విడువ నెంచు
నంబుజాక్షి సరసిజోదరాభ నాభి
శోభ నామానసము విడుచునొకొ, యకటః

10

గీ. బాల, సకియలతోఁ గేలిపరక నుండి
వలుమరు న్నాదుమాటలె పలుకుచోట
దండ నాగొంతు విన్న తత్తణుమ తాలె
నమల సౌదామినీ సుషమాతిశయము

11

గీ. వట్టితప్పు ఘటించి కోపమునఁ 'జనుదు'
నంచు నూరకె బెదరింప నశ్రువారి
వింది చంచలలోచన నేవచించు
సరణి నెదియేని చేయంగ సమ్మతించె

12

గీ. ఎంతదాఁక వివేకి తా నెదను హరిణ
శాబలోచన దృగ్విలాసమున, కెడ, మొ
సంగఁ, డందాఁకనె పురాణకావ్యవేద
శతసమగ్రవిచారజవతురుఁ డవని॥

13

గీ. 'చెలుపుఁ డీదె వచ్చె' నని చెలు ల్వలుకఁగఁ, వివి
యపుడు, దడఁబడు నడల దేహశక్తి వచ్చి,
కొముదింబలె నావిలోకనయుగంబు
నెపుడు శిరమొసర్చు నాయేణనయన॥

14

భామినీవిలాసః

అపదౌ దివసావసాన కాలే
భవనద్వారి పిలోచనే దధానా
అపలోక్య సమాగతం తదా
మా మథ రామా వికసన్ముఖీ బహువ ॥

15

పక్షోజాగ్రం పాణినా స్పృశ్య దూరం
యాతస్య ద్రా గాననాబ్జం ప్రియస్య
శోణాగ్రాభ్యాం భామినీ లోచనాభ్యాం
జోషం జోషం జోషమేవాపతస్థే ॥

16

గురుభిః పరివేల్లతాపి గర్జ
స్థల కట్టబాయస చారుకైతవేస
చరచర్చిత హేమ బాహునా
మయి బాలా నయనాశ్చలం చతార ॥

17

గురు మధ్య గతా మయా నతాగ్నే
నిహతా నీరజ కోరకేణ మస్తప్తా ॥
చర కుర్జల తాద్ధవం నతఃప్రూ
లలికం మామవలోక్య ఘూర్ణితానీత ॥

18

వినయే నయనారుణ ప్రసారాః
ప్రణతౌ హస్త నిరస్త రాశ్రుధారాః
అయి జీవిత సంశయ ప్రమాణే
సహి జానే హరిణాక్షి కేన తుష్టేః

19

భామి నీ విలాసము

గీ. నంజ, నేవచ్చువేళ మించగనె యంతి
పురము వ్వారమ్మవంకఁ జూపులు నిగిడ్చి,
యపుడ యరుదెంచు నన్ను నల్లంతఁ గాంచి,
రాదు, వికసన్ముఖాంబుజధామ యయ్యెఁ :

15

గీ. పాణిఁ జనుమొన స్పృశించి వడిగ నవల
కరుగు ప్రేము మోముదమ్మి శోణాగ్రములగు
రనుల, భామిని, పుల్కుపుల్కునను గనుచు
నిలిచె, స్మరదీపన మదంపఁ దలముగామి॥

16

గీ. తాను గురుజన పరివేష్టమాన యయ్యె
గండకందూయన మనోజ్ఞ కైతవమున.
బాల, దరిదర్శిత సువర్ణ బాహునాళ
యగుచు నావయి విడె నయనాంబలంబు॥

17

గీ. అలరి గురుమధ్యగత యానతాంగి కింభ
దగులఁ దిన్నఁగ, నేఁ దమ్మిమొగడ నేయ
నల్లనఁ గమ్మలూఁగ, నిట్టటు, బొదులత
ముడిచి, కంపితమయి మాడఁదొడఁగె నన్ను॥

18

గీ. వినయమును జూపఁ గనులు గావిని వహించు
మ్రొక్క నెడవక కన్నీటిబొట్టు చురలు
వయనముం బూనఁ బ్రాణసంకయము గలుగు
నకట! నీకెందు ముదమో? మృగాక్షి! యెఱుంగ,

19

భా మి నీ వి లా స :

అకరుణ మృషా ధాషాసిన్ధో విముఞ్చ మౌమఞ్చులం
తవ పరిచితః స్నేహః సమ్యక్ప్రయే త్యభివాయినీమ్
ఆవీరక గళద్యాష్పాం తన్వీం నిరస్త విభూషణాం
క ఇహ భవతీం భద్రే నిద్రే నినా వినివేనయేత్ ॥

20

తీరే తరుణ్యా వదనం సహానం
నీరే సరోజంచ మిలద్విగాసమ్
అలోక్య దావ త్యుభయోత్ర ముగ్ధా
మరస్త బుద్ధాలి కిశోర మాలా ॥

21

పీత్య వక్షసి విపక్షకామినీ
హారలక్ష్మ దయితస్య భామినీ
అంసదేశ వినివేశితం క్షణా
దాచకర్ష నిజ బాహు వల్లరీమ్ ॥

22

దరానమత్కంధరబిస్త మీష
న్నిమాలిత స్నిగ్ధ విలోచనాబ్జమ్ ॥
అనల్ప నిఃశ్వాస భరాలసాజం
స్మరామి సజ్గం చిర మజ్గనాయా ॥ •

23

రోషావేళాన్నిర్గతం యామయుగ్మా
దేత్య ద్వారం కాంచదాభ్యాం గృణస్తమ్
మామాజ్ఞాయై వా యయో కాతరాక్ష
మస్తం మస్తం మన్దిరాద్వినిరేవ ॥

24

భా మి సీ వి లా న ము

ప. సకియా : భద్రపునిద్ర నల్ల నను 'విష్కారుణ్యవేషా : మృషా
 ధిక భాషామయ సింహ : పైఁటకొన నెంతేవీడు, నీమైత్రి యిం
 త్యకులెన్నన్ గనుగొంటి నేనని కడుం దక్కొత్తుకన్నీ టద్య
 క్తలాపాంచిత యైన తన్విఁ దెలుపంగా, నీవె గా కేరికణ 20

గీ. రమణి చిఱునప్పుమోము తీరంబునందుఁ
 గ్రమవికసితాంబుజంబు నీరంబునందు,
 నరసి, భ్రాంతి మరందలుబ్ధాలికాబ
 పంక్తి యిరుపంకలకుఁగూడఁ బర్వవాఱు॥ 21

క. పరకామిని హారపు గుఱు
 తరసి ప్రియోరమున, నతని యంసస్థలి ముం
 దరముగ మోపిన భుజవ
 ల్లరి వేగణ లాగికొనఁ గలంగుచు నాత్మణ॥ 22

గీ. స్వల్పతర నమత్కంధర బంధనంబు
 అఱిమొగిర్చిన స్నిగ్ధ నేత్రాంబుజంబు
 అధిక నిశ్వాస భారాలసాంగకంబు
 నైన నుందరి పంగమ మాత్మ నెంతు : 23

గీ. అడరు కినుక వెడలి, రెండుమామములకు
 వచ్చి, మొగసాలఁ జెలికిఁ గోపముకతంబుఁ
 బలుకునప్పుడు, లోనుండి తెలిసి యటఱి
 లక్ష్మీవలఁ జకితాక్షి మెల్లఁగను జేరె : 24

భామినీపలాసః

హృదయే కృత శైవలానుషంగా
ముహుర్భాని యతస్తతః శివస్తీ
ప్రియనామవరే ముఖే సఖీనా
మతిదీనా మిమ మదధాతి వృష్టిమ్ ॥

25

ఇత ఏవ నిజాలయం గతాయా
వనితాయా గురుభిః సమావృతాయాః
పరివర్తిత కంధరం వత్త్రూ
స్మయమానం వదనామ్ముఖం స్మరామి ॥

26

కథయ కథమివాళా జాయతాం జీవితే మే
మలయ భుజగ వాంతా వాన్తి వాతాః తృతాన్తాః
అయమపి బలు గుఱ్ఱ స్మృజ్జ మాకన్దమౌలా
చురురయతి మదీయాం చేతనాం చఙ్ఘరీకః ॥

27

నిరుప్త్య యాస్తీం తరసా కపోతీం
కూజ త్కపోతస్య పురో దధానే
మయి స్మితార్ద్రం వదనారవిన్దం
సా మన్దమన్దం నమయాం బభూవ ॥

28

తిమిరం హరన్తి హరితాం పురఃస్థితం
తిరయన్తి తాపమథ తాపకాలినామ్
వదనత్విష స్తవ చకోరలోచనే
పరిముద్రయన్తి సరసిరుహశ్రియః ॥

29

భా మి నీ ప లా స ము

గీ. మానసంబునఁ, గృతలైవలానుషంగి
 యగుచు మాటికి నిటులటు లంగకములు
 విప్రుగుచుం, బ్రయు నామంబె పేరుకొనెడు
 చెలులమోముల దీన చ్చిక్కుల నతి గనె 25

గీ. వినతియై పెద్దలనుగూడి తననివాస
 మునకు నేఁగుచుఁ గంధరిమును మలంచి
 వ్రాలు కన్నొమ మరువుఁ జిర్నగవుఁ దోఁప
 నన్నుఁ గను నఖిముఖనలినముఁ దలంతు॥ 26

చ. నులయ భుజంగవాంతిములు మారుతము ల్పమవిర్తిమూర్తులై
 మొలసె, రసాలమో? నిదిగో, రొదనించుచుఁ జంచరీకముం
 గలఁచెడు నామచేతన. టికం దరుణీమణిః యేవిధంబునఁ
 నిలుపుదు? జీవితంబునయి నెమ్మది నాన, రవంత చెప్పమా. 27

గీ. సుగఁ జరువిడు కలరవతరుణిఁ బట్టి
 రుత మొనర్చు కపోతంబు మ్రోలనిలిపి
 నట్టి నన్ను స్మితార్ద్రాననాంబుజంబు
 వంచి, యించుక గాంచె నాచంచలాక్షి! 28

గీ. దిక్కులఁ, బురఃస్థితంబయి, తిమిరమడఁచి,
 చిమ్మటఁ చపించువారల వేండ్ల ముడిపి,
 యంబురుహాశోభ ముకుళించు నట్లొనర్చు
 నారః త్వస్మృతకాంతుల చకోరనయనః! 29

భామినీవిలాసః

కుచ కలశ యుగాస్త ర్భామకీసం నఖాఙ్గం
సపులక తను మస్తం మస్త మాలోకమానా
వినిహిత పదనం మాం వీక్ష్య బాలా గవాక్షే
చకిత నత నతాజ్ఞీ నద్మ సద్యో వివేశి ॥

౩౦

విధాయ సా మద్వదనానుకూలం
కఫోలమూలం హృదయే శయానా
తస్మి తదానీ మకులాం బలారేః
సామ్రాజ్యలక్ష్మీ మధరీచకార ॥

౩౧

ముహూర్థతయా నిద్రయామే
జితయామే చరమే వివేదితాయాః
చిముకం సుదృశోర్మృగాని యాపత్
మయితావన్నుదిరోపి నిర్దియోభూత్ ॥

౩౨

శ్రుతిశతమపి భూయః శీలితం భారతం వా
విరచయతి తథానో హస్తనస్తాపకాన్తిం
అయిసపది తథాయం కేలినిక్రాన్తి కాన్త
పదన కమల నిర్మలాన్తి సాంద్రోసకారః ॥

౩౩

లవలీం తవలీలయా కఫోతే
కవలీ కుర్వతి కోమల త్విషా
పరిపాండుర పుండరీకఖడ్గే
పరిపేతుః పరితో మిహాధయః ॥

౩౪

భామి నీ విలాసము

చ. కచకలశద్వయాంబర విగూఢ మదీయ నఖతంబుఁ గాం
చుచు మెలమెల్లఁగఁ, బులకశోభిత రమ్యశరీర, బాల, దా
నచటి గవాక్షమందు నిహితానను నన్నని విస్మిత
ప్రచుర నతాంగియై నిజనివాసము నప్పుడ సొచ్చె సిగ్గునఁ॥ 30

గీ. నాదు వదన సమీపమునం గపొల
మూలముం జేర్చి యుక్కున వ్రాతవిన్వి
యంద మయ్యెడి ససమయా నాశచీకు
ప్రాజ్యసామ్రాజ్యలక్ష్మిఁ దిరస్కరించు : 31

గీ. చివరిజామున నాకడఁ జేర్చఁబడిన
సుదృశ నిద్రితయగునతి చుబుకమెత్తి
పలుమలుం బుజ్జగించు నావలన నేఁడు
సూరుఁడును నయ్యయో : కడుఁ గూరుఁడయ్యె॥ 32

గీ. మదన కదనాన బడలిక గదిరినట్టి
కాంతకాంతి భరాస్య పంకజము నుండి
వెడలెడు 'నరార' మట్లు, నాయెడఁదకొనఁగ
దెలిమి, శ్రుతిశత భారతముల విచుర్య : 33

గీ. బాల : నీదు కపొలము, లీల లవలి
యందపుం జిగిమింగు, మహాభులెల్ల
సరగఁ బరిపాండుర సితాంబుజములగముల
చుట్టునెల్లెడ నాశ్రయించును నిజంబు॥ 34

భా మి నీ వి లా సః

యౌవనోద్గమ నితాన్తశక్తితాః
శీల శౌర్య బల కాన్తి శోభితాః
సంకుచన్తి వికసన్తి రామవే
జానకీ నయన నీరజ శ్రీయః ॥

35

అధిరోప్య హరస్య హన్త చాపం
పరితాపం ప్రశమయ్య బాన్ధవానామ్
పరిచేష్యతి వా నవా యువాయం
నిరపాయం మిథిలాధినాథపుత్రీమ్ ॥

36

భుజవజ్రరే గృహీతా
నవపరిణీతా వరేణ రహసి వధూః
తత్కాలజాల పతితా
బాలకురజ్జీవ వేపతే నితరామ్ ॥

37

ఉపనిషదః పరిపీతా
గీతాపిచ హన్త మతివథం నీతా॥
తదపి న హో విధువదనా
మానస సదనాత్ బహిర్యాతి॥

38

అకరుణహృదయ ప్రియతమ
ముఞ్చామి త్వా మితఃపరం నాహమ్
ఇత్యాలపతి కరామ్బుజ
మాదాయాలీలనన్య వికలా సా॥

39

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. చాదుతర యౌవనోద్గమ శంకితములు

శీలశౌర్యబలాఘ్నా లాలసములు

మైథిలీదేవి నేత్రపద్మములు రాము

నందు ముకుళించు వికసించు నౌర : చెలియ :

35

క. హరువిల్లెక్కిడి స్వజనుల

పరితాపం బుడిపి ధరణిపతి సుతుఁ డిప్పుడీ

నిరపాయ నిృథిలేశ్వర

వరపుత్తిం బెండ్లియాడఁ బడయునా ? లేదో ?

36

గీ. వధువు నూతనపరిణీత వరుని బాహు

పంజరంబున నేకాంత పరిగృహీత

చాల కంపంబునొందుఁ దత్కాలజాల

పతితయగు బాలసారంగివలెఁ గలంగి॥

37

గీ. సరగఁ బరిపీతము లుపనిషత్తులెల్ల

గీతయాను మతిపథమున నీతమయ్యెఁ

గాని, మానససదనంబు మాని వెడలి

బయటికిఁ రాదుగా విధువదన యకట :

38

క. వికలమతి గలిగి సతి, తన

సకియ కరాంబుజముఁ గేలఁ జయ్యనఁ గొని 'యో

యకరుణహృదయా : ప్రియతమ :

నిక విధువంజాల నిన్ను నే' - నని పలికె॥

39

భా మి నీ వి లా సః

లోభాద్వరాటికాశాం

విక్రేతుం తక్రమానిశ మటన్త్రాన్య

అభ్యో గోపకిశోర్యా

మధ్యే రథ్యం మహేంద్రనీలమణిః॥

40

రూపారుచిం నిరసితుం

రసయన్త్రాన్య హరిముఖస్య లావణ్యమ్

సుదృశః శివశివ సకలే

జాతా సకలేవరే జగత్కరుచిః ॥

41

గరిమాణ మత్పయిత్యా

లఘిమానం కుచతటా త్కురజ్గచ్ఛళామ్

స్వీకుర్వతే నమస్తే

యూనం ధైర్యాయ నిర్వివేకాయ॥

42

నిఃసీమ శోభా సౌభాగ్యం

సతాజ్ఞా నయనద్వయమ్

అన్యోన్యాలోకనానన్ద

విరహాదివ చచ్ఛలమ్ ॥

43

నయనాచ్ఛలావమర్శం

యా న కదాచిత్పురా నేహే

అలింగితాపి జోషం

తస్మై సా గన్తుకేన దయిదేన॥

44

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. లోభబుద్ధి పరాటికత్ గూర్చునెంచి,
పెరుగు నమ్ముచు స్వేచ్ఛగఁ దిరుగులాడు
వల్లవప్రసదామణి కల్ల మార్గ
మధ్యమందునఁ ద్రివళేంద్రమణి లభించె॥ 40

క. పరరూపారుచి దొరఁగఁగ
హరిముఖలావణ్యరసము నానెడు నానుం
దురస్థ శ క్తేంద్ర నకశే
బర జగమఖిలమున, శివశివా : యరుచి కడుక॥ 41

గీ. హరిణిలోచన కుచతటి కర్పణంబు
నలిపి గరిమాణమును దానివలన లఘిమ
స్వీకరించిన యువ నిర్వివేక దైర్య
మునకు నీకొనరించెదఁ బ్రణతిశతము : 42

గీ. పాపమెఱుఁగవి కాంతి సౌభాగ్యమునకు
దావలంబగు తన్వి నేత్రద్వయంబు
నొందెఁ జంచలభావ మన్యోన్య దర్శ
న మహదానంద విరహంబుననొ, యనంగ॥ 43

గీ. నయనాంచలావమర్శపు
వియతిని మును నోర్వనట్టి నెలఁత ప్రవాసా
శ్రయుఁడయి యేఁగెడుప్రియుఁడెం
తయుఁ గొఁగిఁటఁ జేర్చినను నుదాత్తత మందెక॥ 44

భా మి నీ వి లా స :

మానవరా గ్వదనాపి ప్రేమా
శయనేప దయిత కరకమరే
ఉద్వేల్ల ద్భుజ మలసగ్రీవా
బంధం కపోల మాధత్తే॥

45

కిం జల్పసి ముగ్ధతయా
హస్త మమాఙ్గం సువర్ణమితి
తద్యపి పతతి హతాశే
హతాశే తులాం తవారోహేత్॥

46

లోచన పుల్లామౌఞ్చ ద్వయ
లోభాన్ధోవికలైక మనాః
కస్తూరీ తిలక మిషాదయ
మలికేభిస్తవోల్లసతి॥

47

చిన్తా మీలిత మావసో మనసిజః సభ్యో విహీన ప్రభాః
ప్రాణేశః ప్రణయాకులః పునరసావాస్తాం సమస్తాకథా
వీతస్త్యాం ప్రతిబోధయామి మమచే దుక్తిం హితం మన్యసే
ముగ్ధే మాకురు మానమాననమిదం రాకావతి ర్దేష్యతి॥

48

అలంకర్తుం కర్ణౌ భృశ మనుభవన్త్యా నవరుజం
ససీత్కారం తిర్యగ్వలిత పదనాయా మృగదృశః
కరాబ్జి వ్యాపారా నతి సుకృతసారా న్రసయతో
జనుస్సర్వశ్లాఘ్యం జయతి లలితోత్తంస భవతః ॥

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. అమిత మాన పరాజ్ఞాభి యయ్యు, ననుఁగు
చెలియ యుద్వేల్లభుజయు, నత్యలసకంఠ
బంధయును నయి, నెజ్జనుబండి, కేలుఁ
దమ్మిని గపొలతలమునఁ దాల్చియుండె|| 45

గీ. నాదుతినువు సువర్ణవర్ణం బటంచు
నజ్జతను వదరంగ నేలా ? పడంతి :
యది హతాశ, హతాశవమందుఁ బడిన
నమమగునొ యేమొ నీ శరీరమున కింత|| 46

గీ. కనులు, విచ్చిన కమలయుగం బటన్న
లోభమున, నెందు వ్రాలఁ బాల్వోక, ముందు
వెనుకలం గనుజేటి, నీ గొనబునుదుటఁ
జెలఁగెఁ, గమ్మని కస్తురి తిలక మట్లు|| 47

గీ. కంఠుఁడు చింతఁదాల్చెఁ, జెలికతెలు వెల్వెలనైరి, నీప్రియుం
డెంతొ కలంగెఁ, బెక్కులిక నేల ?, హితంబని నాదువల్కు నీ
వెంతువయేని, ముగ్ధః, వినుమీ, కడురోష కళంకితాస్య మా
నాంతమొనర్చు పూర్ణతుహినాంకుని యాటలు సాగనీకుమా|| 48

మ. లలితోత్తంసమ : నిశా శ్రుతిధ్వయిని చాల్చుం బల్శ్రమంబందెడిన్
వలితాస్యం బటు త్రిప్పి సీతకృతిఁ గరాజ్ఞవ్యాప్తుతిం జేసెడిశా,
జలితైజోక్షణ : భూరిపుణ్యఫల మాస్వాదించు నీభాగ్యముఁ
దలఁపశా శక్యమె ? త్వత్సమస్త జనువే స్తవ్యంబు ధన్యంబగుశా

భా మి నీ వి లా స :

అయాత్రైవ నిశా నిశాపతికరైః కీర్ణం దిశామస్తరం
భామినో భవనేషు భూషణగదై రిజ్జా న్యలంకుర్వతే
ముగ్ధే మాన మపాకరోపి న మనా గద్యాపి రోషేణ తే
హో హో బాల మృణాళతో ప్యతీతరో తస్మి తనుస్తాయ్యతి॥ 50

వాచో మాల్గలికీః ప్రయాణసమయే జల్పత్యనల్పం జనే
తేలిమద్విర మారుతాయనముఖే విన్యస్త పర్రాముజా
నిఃశ్వాన గ్లపితాధరిం పరిపత ద్బాష్పార్ధ్య ఏక్షోరుహ
బాలా రోలరోచనా శివశివ ప్రాచోక మాలోకతే॥ 51

దారిద్ర్యం భజతే కలానిధి రయం రాకాధునా మ్హాయతి
న్వైరం కైరవ కాననేషు పరితో మాలిన్య మున్మీలితి
చ్యోతి నై హరిద న్తరాచి సుహృదాం బృహం సమానస్తతి
త్వందే దఙ్చసి కాఙ్చనాణ్ణి పదనామ్నోజే వికాసశ్రియమ్ . 52

పాటీరద్రు భుజఙ్గపుఙ్గవ ముఖా యాతా ఇచా తాపినో
వాతా నాన్తి చహాన్తి లోచన మమీ తామ్రా రసాలద్రుమాః
ఏతే హస్త కిరన్తి కూజిత మయం హాలాహలం కోకిలా
బాలా బాలమృణాల కోమలతనుః ప్రాణా న్కుఠం రక్షతు॥ 53

అయాత్రైవ నిశా మనో మృగదృశా మున్నిద్ర మాతన్వతి
మానో మే కథ మేష సంప్రతి నిరాకర్ణం హృది స్తాన్వతి
ఊహాపోహ మిమం సరోజనయనా యావ ద్విధత్రేతరామ్॥
తావ త్కామ నృపాతపత్ర సుషమం బిమ్బం బిభాసే విధోః॥ 54

భామి నీ విలాసము

ఉ. రాతిరి యేగుదెంచె. నుడురాట్టరముల్ హరిదంతరంజులకా
బూతలు వూసె, భామినులు భూషణముల్ ధరియించి రిండ్ల, రో
షాశిశయంబు వీడ విసుమంతయు, నింకను, దాన నేమగుకా ?
లేత బిసంబుకన్నఁ దరణీ ! కృశమౌ మెయిచిక్కె నక్కటా !

కా. ప్రాజేతుండు ప్రయాణమౌనెడఁ, గడుకన్వస్తుక్తులకా బంధుసం
మానకా వాకొనుఁ, గేఠమందిరి గవాక్ష న్యస్త వక్త్రాబ్జముకా
గ్లానిం జెండిఁగ మోపియూరుపుల, పెక్షజంబులుం బాష్పదా
రాసీకంబున ముగ్ధ, బాల, కనె లోలాలోకనాశిం గటా : 51

ఉ. బంగరుబొమ్మ ! నీపు ముఖవారిజ మందు వికాసలక్ష్మిఁదా
త్వం, గవి, లేమిఁ గీడ్వడుఁ గలానిధి, పున్నమ సోలునప్ప, యెం
దుం గడునీలిమం గలువతోఁట లలర్చు, దిగంతరంబులు
పొంగును గాంతితోఁ, జెలఁగుమోదము నిండ సుహృజ్జనంబులుకా

మ. మలయజ నర్పరాఙ్ముఖ సమాగతిము ల్గడ్డ వేడిగడుపుల్
మలసె, రిసాలముం జీవురులం దగు నెట్టినికంటఁ గాలెడుకా,
హలహల కూడితంబు నిదె యావక కోయిల చల్లె, బాల, యీ
లలిత మృణాళ కోమలి కలంగక యెట్లనుపుల్ భరించు హా ! 52

కా. “రేయన్వచ్చె మృగాక్షి మానసము నుద్రేకింప నున్నిద్రతకా,
నాయుల్లం బభిమాన శంకవిడి యీ నాఁడెట్లు లొప్పారు ?” నం
చాయజ్ఞాంబక యూహసల్పె నెపు డప్థారామదేవాతప
త్రాయత్కాంతిని విడువించి వతిహృద్యంబై వెలింగెం గడుకా॥

భా మి సీ వి లా సః

ప్రభాత సమయ ప్రభాం వ్రణయిని హ్నుగనా రిసా
 చముష్య నిజసాణినా దృశ మమీల చుల్లిలయా
 అయంతు ఖలు పద్మినీ పరిమలాలి సాటచ్చరై
 రవే రుదయ మధ్యగా దధిరచారుతై ర్మారుతైః॥ 55

విదూరా దాశ్చర్య స్తిమిత మథ కించి త్వరితయా
 దుదృచ్చ చ్చాఞ్చల్యం తదను పరితః స్ఫూరితరుచి
 గురూణాం సంఘాతః సవది మయి యాతే సమజని
 త్రపా ఘూర్జితారం నయసముహ సారజ్జగత్పతః॥ 56

కపోలా పున్నీల త్పులకనికురమ్పా చుయి మనాక్
 మృశత్యంతః స్మేర స్తబకిత ముఖామ్పారుహ రుచః
 కథం కారం శక్యః పరిగదితు మిందీపరదృశో
 దశద్భ్రాజై నిర్య ద్రస భర సపజై భణితయః॥ 57

రాజానం జనయాం బభూవ సహసా జైవాత్మకత్వంతు యః
 సోయం శుణ్ణిత సర్వశక్తివిరలో జాతో జరాతో విధి
 సంప్రత్యన్నత ఖణ్ణరీటనయనా వక్త్రాయ నిత్యశ్రయే
 దాతారాజ్య మఖణ్ణమస్య జగతో ధాతా నవోమన్మథః॥ 58

ఆవిర్భూతా యదవధి మధుస్యన్ధినీ నన్దసూనోః
 కాన్తిః కాచిన్నిఖిలనయనాకర్షణే కార్మణజ్ఞా
 శ్వాసో దీర్ఘ స్తదవధి ముఖే పాణ్ణిమా గర్హణమూలే
 కూన్యావృత్తిః కులమృగదృశాం చేతసి ప్రాదురాసీత్॥ 59

ధా మి నీ వి రా స ము

మ. సురతాసక్తిఁ బ్రభాత దీధితి నిజేకుం జూడనీకుండ, నుం
 డిరి, లీలం దనపాఠేఁ దన్నయనముఁ గప్పంగ, నాతండు, తా
 మరసామోదతతిఁ హరించి, కడు రమ్యుంబౌ గతి స్వీచుతె
 మ్మొరలఁ వేఁకువ యౌటెఱింగెఁ బ్రియభామిన్యుద్యమం బేపఱన్

చ. తొలితొలి నే విహారమున దోవ వితాకు విచేష్టఁదాలె, న
 వ్యలఁ గనె నంచిత ప్రచల భావముఁ, బిమ్మట విస్తరించె ది
 బ్బుల. నట నే గురుప్రతిఁ గూడిన తన్ గదియం జనన్, ద్రపా
 విలపుఁ గనీనికల్ పెలఁగె భీతరురంగుల నేత్ర చూపులన్? 56

చ. పులకలచేఁ జెలంగెను కపోలములన్ స్పృశియించునపు, లో
 వలి చిలునప్పుతో స్తబికభావముఁ గన్న ముఖాంబుజప్రభన్
 గలుపలు చల్లు చూపులఁ దెగ నివ్వఁబండిన ద్రాక్షనుండి చి
 ప్పులు కనమొప్పుఁ బల్కు సతి పేళలవాక్కుల నెంచ శక్యమే? 57

మ. మిపులం గుంతిత సర్వశక్తివితతిం బెంపేది, వార్ధక్యమం
 దవిచారుండయి, రాజుగా నలిపె, నిర్వాహిహ్మ, జైవాత్మకా ।
 నవలోకాంచితదాత మన్మథుఁ డఖండ ప్రాజ్ఞరాజ్యంబు, ని
 త్యవిఘాతిం, గన చుత్తఖంజ దృశ ఎక్తాద్రిష్టాన కిచ్చె న్నడిన్॥ 58

కా. ఎందఁడన్ మధుమాదకంబు, నిఖిలప్రేక్షవశీకార క
 ర్పం దీవ్యజ్ఞము, నుదనందనుని కుంభత్కాంతి శోభించునో ;
 యందఁడన్ గులజై జలోచనల యాస్యంబందు నిట్టూర్పుచాల్
 క్రందౌఁ; బాండిమ చెక్కులందెనఁగు నిర్వాహిపార మెచ్చున్మదిఁ

భా మి నీ వి లా స :

ప్రసక్తే గోపానాం గురుషు మహిమానం యదుపతే
 రుపాకర్ణ్య స్వీద్య త్పులకిత కపోలా కులవహుః
 విషజ్వాలాజాలం యుటితి వచతః పన్నగపతేః
 ఘజాయాం సాశ్చర్యం కథయతి తరాం తాడ్ధావవిధిమ్॥ 60

క్షకోరే వయసి క్రమేణ తనుతామాయాతి తన్వ్యాస్తనా
 వాగామి న్యఖిలేశ్వరే రతివతౌ తత్కాల మస్యాజ్ఞయా
 ఆస్యే పూర్ణశకాజ్కతా నయనయో సాదాత్మ్య మమ్భోయహం
 కిందాసీదమృతస్య భేద విగమః సాచిస్మితే తాత్త్వికః 61

శయితా శైవలశయనే
 సుషమా శేషా నవేందులేఖేప॥
 ప్రియ మాగతమపి నవిధే
 నత్కురుతే మధుపీక్షణై రేవ॥ 62

విరహేణ వికలహృదయా
 విలపన్తీ వయిత దయితేతి
 ఆగత మపి తం నవిధే
 పరిచయహీనేవ వీక్షతే బాలా॥ 63

అధరద్యుతి రస్తవల్లవా
 ముఖశోభా శశికా నిలజ్జినీ
 తనుమప్రతిమాచ సుభ్రువో
 న విధేరస్య కృతిం వివక్షతి॥ 64

భా మి నీ వి లా స ము

చ. యదుపతి, చిత్రలీలల మహత్త్వ విశేషము గొల్లలెల్లఁ గో
 పదులకడ న్యచింప, విని స్వేదముఁ బుల్కలు గండమండలిఁ
 గమర, వినంపు మంటగమి గ్రక్కునఁ గ్రక్కు భుజంగరాట్టణా
 విదిత రమేశతాండవము వేమఱు సాధ్వి పచించు వింతగఁ॥ 60

ఉ. చిన్నతనానఁ దన్ని మెయిచిక్కి క్రమంబున సర్వనేతృతం
 గన్నరతీకునందు నెసఁగఁ, దమినుజ్ఞను బూర్ణిమాశశాం
 కోన్నతి మోమునఁ, జలరుహోపమ మక్షియుగంబునఁ, సుధా
 సన్నత మందిహాలమునఁ జారుతర-బుగ నొప్పెనెంతయుఁ॥ 61

గీ. అతివ, శైవల తల్పంబునందు, సుషమ
 మింత శేషించినదయి, నవేందురేఖ
 యునుపునం బండి, ప్రయుఁడు చేరినను జెంత
 సన్నధుర వీక్షణములనె సత్కరించె॥ 62

గీ. బాల, విరహాన విహ్వలభావ యగుచుఁ
 జెంత కేతెంచియున్నను గాంతు పువులఁ
 బరిచయ విహీనవలెఁ గాంచి పలవరించు
 “దయిత, దయిత”-చుటించు నత్తరుణమందు॥ 63

గీ. అలప్రవాళము హసించు నధరకాంతి
 శశివిశాసము మించు నావ్యంబుసుషమ
 మప్రతిమమైన దీతను వావిధాత
 చేసినదియంచు సుభ్రుఁ నేఁ జెప్పఁజాల॥ 64

భామి నీ విలాసః

శ్వత్సస్తం లపతిక్షణం క్షణ మహో మౌనం సమాలంబ్యతే
 సర్వస్మిన్విదధాతి కింశువిషయే శృష్టిం నిరాలంబ్యనామ్॥
 శ్వాసం దీప్తి మురీకరోతి సమనా గల్గేభు ధత్తే పృతిం
 వైదేహీ విరహవ్యథా వికలితో హా హస్తలఙ్ఘ్యశరః ॥ 65

ముఖ్యతి నాద్యాపి రుషం
 భామిని ముదిరాలి రుదియాలి
 ఇతి సుదృశః ప్రియవచనై
 రపాయ నయనాన్తి కోణ శోణ రుచిః ॥ 66

ఆలోక్య సుందరి ముఖం తవ మస్తహాసం
 నన్దత్యమన్ద మరవిన్ద ధియా మిలిన్దః
 కించాసితాక్షి మృగలాఙ్గాన సమ్ప్రమేణ
 చఙ్గాపుటం చటులయన్తి చిరం చకోరాః ॥ 67

స్మితం నైతత్కిన్తు ప్రకృతి రమణీయం వికసితం
 ముఖం బ్రూతే కోవా కుసుమ విద ముర్యత్పరీమలమ్
 స్తనద్యన్ద్యం మిథ్యా కనకనిధ మేకత్ఫలముగం
 లతా రమ్యా సేయం భ్రమరకులనమ్యా న రమణీ ॥ 68

సంగ్రామాఙ్గాన సంముఖాహత కియ ద్విశ్వంభరాధీశ్వర
 వ్యాదీర్ఘీకృత మధ్యభాగ వివరో స్మిల న్నభో నీలిమా
 అఙ్గారప్రకరైః ఖరైః కపలయన్నేకస్మహేమణ్డలం
 మార్తణ్డోయ ముడేతి కేన పశునా లోకే శశాన్గీకృతః ॥ 69

భామినీవిలాసము

చ. తడఁబడఁ బయ్యె నొక్కతఁడే దాలుచు నొక్కపు డెంతోమౌవ మె
లైతఁ గను నొక్కసారి. మఱి యేదియొ చూచు నొకపు, పెద్దగా
నడరెడు నూరుపు ల్విడుచు నంగములు, గనఁడింతయుగా ధృతిగా
గడు విరహ వృథా కలరఁ గాంచి, దళాస్యఁడు సీతపైఁ గటా॥66॥

క. “ఇదిముదిరా శృభ్యుదయము
గదె. బామిని : కనలు వదలఁగదె”—యనిప్రేమా
స్పదుఁడువలుక. ననునాంబుజ
విదితాంచల శోణకాంతి పీడె సుదృశము॥

66

గీ. సుందరి : మిళిందములు నీదుమందహాస
ముఖముఁ గని యరవిందమఁబుద్ధి, మిపుల
నలచు. వెన్నెలపులుఁగు, లోయనీకనేత్ర :
చంచుపుటి విప్పు హరిజాంక సంప్రమమున॥

67

ఉ. నైజ మనోజ్ఞ కాంతి యగురా ? స్మితమిన్యుది : దివ్యవి
త్రాణిత పుష్ప మాస్యమని చాకొను నెవ్వఁడు ? ; మిత్య దీని వ
క్షోజయుగం బటంబ :—కనకంపు ఫలద్వయి గాని ; కాంత యే
యోజ విదొను ? తేంట్లగమి యొప్పెడు సొంపగు తీవ గాకిలక॥

ఓ. సంగరసీమ నగ్రమునఁ జచ్చిన రాజులు చీల్చి, మధ్యమం
దుం గనుపట్టు రంధ్రమున ద్యోతలనీలిమఁ గల్గి, తీవ్రమా
నింగల మట్లు రిక్మల మహీతలముం గబళించు చిట్టులొ
ప్పెం గమలాస్త్రుఁ, డీతని భువిం బుకువెవ్వఁడుచంద్రుఁడం చనున॥

భా మి నీ వి లా సః

శ్యామం సితగచ్ఛ సువృశో న దృశోః స్వరూపం
కింతు స్ఫుటం గరల మేత దథామృతంచ
నోచేత్కథం నిపతనా దనయోస్తదైవ
మోహం ముదంచ నితరాం దధతే యువానః

70

అవిర్మృగోవా నేత్రంవా
యత్ర కించిద్విభాసతే
ఆరవిష్టం మృగాజ్ఞోవా
ముఖం వేదం మృగీద్విశః

71

దయితే రదనత్విషాం మిషా
దయితేమీ విలసన్తి కేసరాః
అపిచాలక వేషధారిణో
మకరస్థ స్పృహయాలవోలయః ||

72

అనిశం నయనాభిరామయా
రమయా సంమదినో ముఖస్య తే
నిశి నిస్సరదిద్విరం కథం
తులయామః కలయాపి వజ్రజమ్ ||

73

అంగైః సుకుమారతరైః సా
కుసుమానాం శ్రీయం హరతి
వికలయతి కుసుమబాణో
బాణాలీఖి ర్మమ ప్రాణాన్ ||

74

భా మి సీ వి లా సము

గీ. హరిణనయనాక్షి రూపముల్ శ్యామసితము
లగుట, గరళామృతములె ప్రత్యక్షమిద్ది ;
కానిచో, వాని కగ్గమైరేవి, యువక
సమితి యేగతి మోహమోదములఁ గాంచు॥ 70

గీ. ఆరవంత ప్రకాశించునది భ్రమరమొ,
కాక హరిణమొ, కాకున్న కాంతచూపొ ;
అదిగొ : యావెలింగెడునది యంబుజంబొ,
కాక యేడాంకుఁడో, కాక గణితమొమొ॥ 71

క. సీరదనకాంతిమిష నొ
ప్పారుం గేసరములవ్వి, భ్రమరంబులు శృం
గారాలక వేషముఁ గొని
చేరెన్ మకరంద వాంఛచే నిటు, దయితా : 72

క. నిరతము నయనమనోజ్ఞు
సిరిచే నామోదమగుచుఁ జెలఁగెడు సీసుం
దర వదనకళకు, నిశ వి
స్సరదిందిరవంకజంబు సరిబోలునొకో : 73

క. సుమముల సిరి హరియించిన
రమణీ లలితాంగముల శరంబులుగాఁ దా
నమరిచి మదనుఁడు నాప్రా
ణములం గడువికలముల నొనర్చెడి హేతుఁడా 74

భా మి నీ వి లా సః

ఖిద్యతి సా పథి యాస్తీ
కోమలచరణా నితమ్పభారేణ
ఖిద్యామి హస్త పరితః
తద్రూప విలోకనేన వికలోహమ్ ॥

75

మథురా గమనోన్ముఖే మురారా
వసుభారాతి భృతాం ప్రజాల్లనానామ్
ప్రలయ జ్వలనాయతే, స్మరాకా
భవనాకాశ మజాయతామ్పురాశిః॥

76

కేలీమన్దిర మాగతస్య శనకై రాలీ రపాస్మేల్లితైః
సుప్తాయాః సరుషః సరోరుహదృశః సంపీఠసం తుర్వతః
జానన్త్యా వ్యనభిజ్ఞయేవ కపట వ్యామిలితాఙ్గ్య సఖి
క్రౌన్తాసీ త్యభిధాయ వక్షసి తయా పాచి ర్మమాసంజ్ఞితః॥

77

మాన్థర్యమాపగమనం సహజైశ్చ పేన
రక్తం సహైవ మనసాధరబిమ్బమాసీత్
కిండాభవన్మృగకిశోరదృశో నితమ్పః
సర్వాధికో గురురయం సహ మన్మథేన॥

78

శ్వాసోనుమానవేద్యః
శీతా న్యజ్ఞాని నిశ్చలోదృష్టిః
తస్యాః సుభగ కథేయం
తిష్ఠతు తావత్కథాన్తరం కథయ ॥

79

ధా మి నీ వి లా స ము

క. మృదువదముల సడుచుచు నా
మదవతి కటిభారమున శ్రమంపడుఁ బథమం
దిదె, వికలతఁ దద్రూపము
చలక నేఁ గాంచి భేదపడియెద నకటా॥ 75

క. హరి మధురకేగుచోఁ ప్రజ
తరుణీమణు లసుభరార్తిఁ దాలించి, రాకేం
దురుచిఁ బ్రళయాగ్ని యాని, మం
దిర గగనము వనధి యని గణించి రెడందన్॥ 76

మ సురతాగారము పొచ్చి నైఁగల సభీష్టోమం బటంబుచ్చి, తా
సరుష నిర్దురగొన్న యబ్జదృశ కాస స్వీవనస్వీచు న
న్నరయం, జూచియుఁ జూడనట్లే కను మాయామీలితాక్షిన్ సభీ
తొరగెంగాదె శ్రమం'బనన్ హృదయమందుం జేర్చె నాహస్తమున్

గీ. నడక బాల్యముతోడ మందత వహించె
మన సధరబింబమును రక్తిమను ధరించె
బలు పిఱుఁ దనంగుతో మహత్త్వంబుఁ గాంచె
నిఖిలమున మృగకాబక నేత్ర కపుడు॥ 78

గీ. 'అదిర : సుభగకు శ్వాసమున్నదియొ, లేదొ,
సందియం ; బంగములుఁగూడఁ జల్లనయ్యె ;
నిశ్చలముదృష్టి'—యని పల్కునెయ్యుఁ జూచి,
'సరియె, పిదపనే' మని ప్రశ్న సలిపెఁ బ్రియుఁడు॥ 79

భా మి నీ వి లా స :

పాణౌ కృతః పాణి రిలాసుతాయాః

సప్తేదకమ్నో రఘునందనేన

హిమామ్ను మన్దానిని విహ్వలస్య

ప్రథిత పద్మస్య బభార శోభామ్ ॥

80

ఆరుణమపి విద్రుమద్రుం

మృదులతరం చాపి కిసలయం జాలే

ఆధరీకరోతి నితరాం

తవాధరో మధురిమాతిశయాత్ ॥

81

పర పూరుష ధృష్టి పాత వజ్రా

హతి భీతా హృదయం ప్రియస్య సీతా

అవిశ త్పరకామినీ భుజ్జి

భయతః సత్వరమేవ సోపి తస్యాః ॥

82

జమ్బీర శ్రీయ మాతిలక్ష్మ్య లీలయైవ

వ్యానమ్రీకృత కమనీయ హేమ కుమ్భౌ

నీలామ్బోరుహ నయనేధునా కుచౌ తే

స్పర్ధే తే కిల కనకాచలేన సార్థమ్ ॥

83

అఙ్గాని దత్వా హేమాఙ్గి

ప్రాణాన్ క్రిణాసి చే స్మృతామ్

యుక్తమేత స్మతు పునః

కోణం సయన పద్మయోః ॥

84

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. జ్యోతుతాపాణియందు రానువుఁడు పాణిఁ
జేర్చ నస్వేదకంపమై చెలఁగి మంచు
నీటి గంగావిలమున నెంతేఁ గలంగు
నావ్రణాబ్జశోభ నయ్యది వహించె॥ 80

క. పవడపువ్వాఁకును నరుణిమఁ,
జివురుల మృదుతరమునఁ హసించును మాదు
ర్యవిశేషముచే నందం
బవు నీకెంబెదవి యిదె, నితాంతము బాలా ! 81

గీ. పరపురుష దృష్టిపాతమన్ వజ్రహతికిఁ
దలఁకి వై దేహి ప్రియునిదెందంబుఁ జొచ్చె
నస్యరచుజీ భుజంగికి నశికి యతఁడు
నల్లై సత్వరముగ నామె యాత్మఁ జొచ్చె॥ 82

గీ. లీల జంఘీరశోభఁ దా నేలి, రమ్య
కనక కలకాల కానమ్రతను ముటించి,
బంగరుం గొండతోఁ గూడ స్పర్ధఁ బూనె
నీకుచద్యయి యిప్పు దిందీవరాక్షి॥ 83

గీ. బంగరుంబొమ్మః సౌబగౌ త్వదంగములిడి
పురుషరత్నానువుల విల్వఁ బూను టురవు,
గాని నయనాబ్జ కోణాలచేఁ గొనంగఁ
గడఁగు తెంతయు యుక్తంబు గాదుకాదు॥ 84

భా మి నీ చి లా స :

జిత మౌక్తిక సమ్పదాం రదానాం
సహవాసేన పరాం ముదం దధాసమ్
విరసా దధరీకరోతి నాసా
మధునా సాహసశాలి మౌక్తికం తే ॥

85

నిభాల్య భూయో నిజ గౌరిమాజం
మానా మమానం సహనైవ యాయాః
గృహే గృహే పశ్య తవాఙ్మదై
ముగ్ధే సువర్ణావలయో లుతన్తి ॥

86

కరికుమ్ప తులా మురోజయోః
క్రియమాజాం కవిభి ర్విశృంభయైః
కథమాలి శృణోషి సాదరం
విపరీతార్థ విదో హి యోషితః ॥

87

తిరస్కృతో రోషవశాత్పరిష్వజ
న్ప్రియో మృగాజ్యై శయితః పరాఙ్మఖః
కిం దుఃఖితో సా వితి కాందిశీకయా
కయాచి దాచుమ్ప్య చిరాయ సస్యజే ॥

88

చేలాఞ్చరే నానన శీతరస్మిం
సంవృణ్వతీనాం హరిదృశ్వరీజామ్
ప్రజ్ఞాన్ననానాం స్మరజాతకమ్పా
దకాణ్డనంపాత మియాయ నీవీ ॥

89

భామినీవిలాసము

గీ. హీరమణితాంతి గెలిచిన నీరవముల
 పొత్తు గలుగుట నీనత్తుముత్తై మెప్పుడు
 గడుఁజెలంగి యధఃకరించెడిని నౌరః
 శ్వాసమిషమున, విదిగొ, నానను శుభాంగి॥ 85

గీ. మాటిమాటికి నిజగౌరిమంబుఁ గాంచి
 గర్వమొందుట విడుము తత్తణము ముగుద
 యేలన ;—త్వదంగవర్ణమే యింటనింట
 దొరలుభుండు సువర్ణపంక్తులుగఁ గనుము॥ 86

గీ. చెలియః కుచములు కరికుంభములని కవులు
 వలుకఁగ విశృంఖలత, విందు వెలమి నీవు
 నేను వలికినదోఁ గోప మూనుదేలః
 వెలఁదుకల్ విపరీతార్థ విదలు గారెః॥ 87

చ. హరిణవిలోలనేత్రఁ బ్రియుఁడక్కునఁ జేర్పఁగఁ, గిన్కనామెయున్
 గరముఁ దిరన్కరింపఁగఁ మొగం బటు ద్రిప్పి పరుండె నాతఁ, “దీ
 నరణి నితం డదేలోకా విచారము నొందెడు” నంచు భీతయై
 చిరముగఁ గొఁగిట వ్విలిపెఁ జెల్పిని సారెకు ముద్దువెట్టుచున్ 88

గీ. పయఁటకొంగున నాననపార్వతేందు
 దాఁచి, తమకంబుతో హరిఁ జూచుబుద్ధిఁ
 బోవు వ్రజతరుణుల పోఁకముడి, యకాంధ
 సంపతనమందె స్మర జాత కంపఃగుచు॥ 89

భా మి నీ వి లా స :

అధరేణ సమాగమాద్రదానా
మరుణిమ్నా పిహితోపి శుక్లభావః
హాసితేన సితేన పక్ష్యలాఙ్మ్యైః
పున రుల్లావ మవాప జాత పక్షః ॥

90

శయితా సవిధేష్వనీశ్వరా
సఫలీకర్తు మహో మనోరథాన్
దయితా దయితాననామ్ముజం
దరమీలన్నయనా నిరీక్షితే॥

91

సయనే వహతాం ను ఖజ్జనానా
మిహ నానావిధ మజ్జభజ్జ భాగ్యమ్
ముఖమేతు తులాం కథం సుశోభం
సుదృశో భజ్జార సమ్పదామ్ముజేన॥

92

ఉదితం మజ్జల మిన్దో
రుదితం సద్యో వియోగి పర్వేణ
ముదితంచ సకల లలనా
చూడామణి శాసనేన మదనేన

93

ఇద మప్రతిమం పశ్య
సరః సరసిజైర్వృతమ్
సఖే మా జల్ప నారీణాం
నయనాని దహన్తి మామ్॥

94

భా మి సీ వి లా స ము

గీ. పలువరుస మోవినఖ్యంబుకలిమిఁదనదు
వెల్లఁదనమెల్ల, దానికావిని నణంగి
పోవ శుభ్రస్మితంబు గ్రమ్ముకొనె దానిఁ
గాననది పూర్వవికసన మూనెమరల॥ 90

క. ప్రియునికటమున, రతిశ్రమ
శయనించి, తదాననాంబుజము దరమీల
న్నయనములఁ గాంచె నెంతయు
దయిత మనోరథము సఫలతం గన వేగన్॥ 91

.క మృగనేత్రనయనములు పలు
వగలన్ ఖంజాంగ భంగ భాగ్యము నీతీ
రుగఁ దాల్చెనొ ? రాజిలు మో
మగు నేగతి విగతసంపదాంబుజ సమము॥ 92

గీ. పొడమెను శశాంకమండల,
మడలె వియోగి ప్రకాండ, మానందంబుం
బడసె వధూరత్నంబులఁ
గడు శాసించెడు మరుండు కౌతూహలియై॥ 93

గీ. “నిరుపమమై సరసిజములఁ
బరివృతమగు సరసి నిదిగో, పరికింపు నభా :”
‘ఉరక వచింపకు నన్నుం
దరుణుల శయనములు దరికొనంగలవంచు॥ 94

భా మి నీ వి లా సుః

గురుమధ్యే హరిణాక్షీ
 మార్తికశకలైర్నిహస్త కామం మామే॥
 రదయన్విత రసనాగ్రం
 తరలిత నయనం నివారయాంచితే॥

95

అధిరజని ప్రియ సవిధే
 కథమపి సంవేళితా గురుభిః
 కిం భవితేతి సకం
 పజ్జజనయనా పరామృతే॥

96

న్యన్బుతి వయసి ప్రథమే
 నముదన్బుతి తరుణిమని సుదృశః
 దధతిస్మ మధురిమాణం
 వాచో గతయశ్చ విభ్రమాశ్చ భృశమ్॥

97

ఔత్సుక్యా త్పరిమిలతాం
 త్రసయా నజ్జ్గచ్ఛ మన్బుతాంచ ముహూః
 నవ సంగమయో ర్ఘ్నానో
 ర్షయనానా ముత్సవో జయతి॥

98

సుదృశో జిత రత్న జాలయా
 సురతాస్త శ్రమ బిష్ట మాలయా
 అలికేన చ హేమ కాన్తినా
 విదధే కాపి రుచిః పరస్పరమ్॥

99

భామి నీ విలాసము

- గీ. గురుజులనశుమ నున్న యాహరిణనయన,
మంటిబెడ్డల ప్రేయఁగ మదిఁ దలంచు
నన్నుఁ గవి నాల్కొన రదనముల నొక్కి
చంచలాపాంగమున నివారించె నొర !
- 95
- క. రఱనిం గురుజనములచే
నిజవిభుకడ కెటులొ తెచ్చి నిలువఁ బడిన యం
బుజనయన శంక మనమున
గజివిజివడె నేమి యగునొగా యట ననుచు॥
- 96
- క. ప్రథమవయసున సంకోచభావ మొందు
యౌవనంబునఁ గాంతిచే నందగించుఁ
బ్రచురవాక్కుల నానందరసముఁ జిల్కుఁ
గాంత, గతుల విలాసముల్ గడలుకొలుపు॥
- 97
- గీ. తొలితొలిం గూడు యువకుల చిలిపికనుల
పండువుల యందములఁ గూర్చి వలుకవలెనె ?
బలితపుందమిఁ జూపులు గలియుఁ దఱచుఁ
గాని వెంటనె సంకోచమాని మలఁగు॥
- 98
- గీ. చకితమృగనేత్ర నిజరత్నజాలమునను
మదనరణపరిశ్రమబిందుమాలవలన
రమ్యహేమాలికమునఁ బరస్పరంబు
నెగడెఁ దాల్చి యవిర్వచనీయకాంతి॥
- 99

భా మి నీ వి లా స :

కిమితి కృశాసి కృశోదరి
కిం తవ పరకీయ వృత్తానైః
కథయ తథాపి ముదే మమ
కథయిష్యతి పథిక తవ జాయా॥

100

వదనారవిన్ద సౌరభ
లోభా దిన్దిరేషు నివతత్సు
మయ్యధర్మాని సుదృశో
దృశో జయన్త్యతి రుషా పరుషాః॥

101

సరసిరుహోదర సురభా
వధరిత బిమ్బాధరే మృగాక్షితవ
వదవదనే మణిరదనే
తామ్బూలం కేన లక్షయేమ వయమ్॥

102

ఇతి శ్రీ పండితరాజ జగన్నాథ విరచితే
భామినీవిలాసే శృంగారసముల్లాసః

భామి నీ విలాసము

గీ. 'ఇటు, కృతోదరి: చిక్కితివేమి? చెప్పుమ?'

'ఏల పరకీయలగువారి జోలి నీకు?'

'ముదముఁ గూర్పఁగనేని నాకది వచింపు'

'నయిన నీజాయ పలుకు నీకరుగు పాంథ॥'

100

గీ. మోముఁదమ్మి పరీమళమును గ్రహించు

మోహమునఁ దేంట్లు వ్రాలెడు మోవిచివురుఁ

బ్రార్థనముసేయు నాపయి రమ్యనయన

రుషను బఱపెడు పరుషదృగుచులు చెలఁగు॥

101

గీ. తామరసగర్భసురభి నధఃకరించు

రమ్యబింబాధరము మణిరదనయుతము

నీదువదనమునఁ గురంగనేత్ర: మేము

విడియపుంగుర్లు గనుఁగొను విధము చెప్పుమ: ॥

102

భామినీవిలాసము శృంగారసముల్లాము

సమాప్తము:

శ్రీ :

భామినివిలాసము కరుణసముల్లాసము

దైవే పరాగ్వదనశాలిని హస్త జాతే
యాతే చ సంప్రతి దివం ప్రతి బంధురత్నై
కస్మై మనః కథయితాసి నిజామవస్థాం
కః శీతలైః కమయితా వచనై స్తవాధిమ్ ॥

1

ప్రత్యుద్గతా సవినయం సహసా పురేవ
స్మైరైః స్మరస్య సచివైః సరసావతోక్తైః
మా మద్య మజ్జురచనై ర్వచనైశ్చ నారే
హః రేశతోపి న కథం శిశిరీకరోషి॥

2

సర్వేపి విస్మృతవథం విషయాః ప్రయాతా
విద్యాపి భేదగలితా విముఖీబభూవ
సా కేవలం హరిణ కావక లోచనా మే
నైవాపయాతి హృదయా దధిదేవతేవ॥

3

నిర్వాణ మజ్జలపదం త్వరయా విశత్త్యా
ముక్తా దయావతి దయాపి కిం త్వయాసౌ
యన్మాం న భామిని నిఖలయసి ప్రభాత
నీలారవిష్ట మదభగ్గిమదైః కటాక్షైః

4

భా మి నీ వి లా స :

ధృత్వా పదస్థలన భీతివశాత్కరం మే
యా రూఢవత్ససి శిలాశకలం వివాహే
సా మాం విహాయ కథమద్య విలాసిని ద్యా
మారోహసీతి హృదయం శతదా వ్రయాతి ॥ 5

నిర్దూషణా గుణవతీ రసభావపూర్ణా
సాలంకృతిః శ్రవణ కోమల వర్ణరాజీః
సా మామకీన కవితేవ మనోభిరామా
రామా కదాపి హృదయా న్మమ నావయాతి॥ 6

చింతా శశామ సకలాపి సరోరుహాణా
విన్దోశ్చ బిష్ణు మనమాం సుషమామయాసీత్
అభ్యుద్గతః కలకలః కిల కోకిలానాం
ప్రాణప్రియే యదవధి త్వమితో గతాసి॥ 7

సౌదామినీ విలసిత ప్రతిమానకాణ్డే
దత్వా కియన్త్యపి దినాని మహేన్ద్రభోగాన్
మన్తోజ్ఞితస్య నృపతేరివ రాజ్యలక్ష్మీ
ర్భాగ్యఘ్నతస్య కరతో మమ నిర్గతాసి॥ 8

కేనాపి మే విలసితేన సముద్గతస్య
కోపస్య కింను కరభోరు వశంవదాభూః
యన్మాం విహాయ సహనైవ పతివ్రతాపి
యాతాసి ముక్తి రమణీ సదనం విధూరమ్॥ 9

భా మి నీ వి లా స ము

చ. అదుగులఁ దొట్రుపాటొదవునందు, భయంపడి, నాకరంబుసౌం
పడర వివాహవేళఁ గొని యాననెకంటిని నెక్కలేదె ? నన్
విడియెటు భూబిలాసనము నీవిపుడెక్కితి నొంటిగా, నన్
చెడఁద యనేకయోజనల కెంతయుఁ బాల్వడె నోవిలాసిని! 5

గీ. దూషణాపేత, గుణవతి, పోషితరస
భావపూర్ణ, యలంకార బహుళ, శ్రవణ
రమ్యవర్ణావళి, మనోభిరామ, మత్క
విత్స్వమటు, రామ నామది వీడదెపుడు॥ 6

గీ. జీవితేశ్వరి! యిటనుండి నీవువెడలఁ,
దొలఁగె నకలనచోరుహములకుఁ జింత ;
తనరె శశిబింబ మనమతోభను వహించి ;
చెలఁగె నిదె, కోకిలలకును గలకలంబు॥ 7

చ. లలిత తట్టిల్లతా రుచివిలాసమురీతి మహేంద్ర భోగముల్
బలువిడిఁ గొన్నినాళ్లొసఁగి వర్జితమంత్రుని మానవాదిపుం
దొలఁగిన రాజ్యలక్ష్మినలె దూటితి వెంతయు, నాదుపాణిని
ర్గళితమునొంది, నీవిపు డకాండముగా దురదృష్టరేఖచే॥

గీ. నీదుకోపంబు నేనేవినోదకృతిని
దీరిచి, వశంవదగఁ గరభోరు! నిన్ను
సలుపుదు విమారమగు ముక్తిసతివనతికి
సాధ్విచగునీవు న వీడి చనఁగఁదగునె 9

భా మి నీ వి లా సః

కావ్యాత్మనా మనసి పర్యణమన్పురా మే
 పీయూషసార సరసా స్తవ యే విలాసాః
 తానస్తరేణ రమణీ రమణీయశీలే
 చేతోహరా సుకవితా భవితా కథం నః ॥

10

యా తావకీన మధురస్మిత కాన్తి కాన్తే
 భూమండలే విఫలతాం కవిషు వ్యతానీత్
 సా కాతరాక్షి విలయం త్వయి యాతవత్కాం
 రాకాధునా వహతి వైభవ మిన్దిరాయాః ॥

11

మన్దస్మితేన సుదయా పరిషిచ్య యా మాం
 నేత్రోత్పలై ర్వికసితై రవిశం సమీజే
 సా నిత్యమజ్జలమయీ గృహదేవతా మే
 కామేశ్వరీ హృదయతో దయితా న యాతి ॥

12

భూమౌస్థితా రమణ నాథ మనోహరేతి
 సమౌధనై ర్యమధిరోపితవత్కసి ద్యామ్
 స్వర్గం గతా కథమివ క్షిపసి త్వమేణ
 శావాక్షి తం ధరణి ధూరిషు మా మిదానీమ్ ॥

13

లావణ్య ముజ్జ్వల మపాస్త తులం చ శీలం
 లోకోత్తరం వినయ మర్థమయం నయం చ
 ఏతాన్గుణా నశరణా నథ మాం చ హిత్యా
 హో హస్త సుందరి కథం త్రిదీపం గతాసి

14

భామి నీ విలాసము

- గీ. నీ మహిమ సుఖవిలాసములెవి
మునుపు కావ్యరూపమున నామనముఁజొచ్చె.
యవియు లేకెట్లు లవి మనోహరసుకవిత
యగును మాకు, సతీమనోజ్ఞాతిశీల || 10
- గీ. నీదుమధురస్మితము కాంతి నెగడ, రమ్య
మైనపున్నమనిసి వితయయ్యెఁగవుల
తవని, వికనది నీవిలయమున నిపుడు
గాంచు లక్ష్మీవిభాతి నోకాతరాక్షి || 11
- గీ. నన్ను మందస్మితామృత స్నాతుఁజేసి
దృగ్వికసి తోత్పలముల నర్పించు నిరత
మెవతె, యానిత్యమంగళ యింటివేల్చు
దయిత, కామేశ్వరి మదాత్మదలఁగి చనదు || 12
- గీ. మృగకిశోరాక్షి : కూర్చుండియిలను 'రమణ'
'నాథ' చేతోహర, —యనియందముగఁ బిల్చి
యెవని దివిఁజేర్తు వట్టి నన్నిప్పుడిలను
ధూళిపాల్చేసి, దివికి నేలీలఁ జవితి ? 13
- గీ. కాంతిఁగల యందమును, సాటిగననిశీల,
మమిత లోకోత్తర వినయ, మర్థయుక్త
నయము మున్నగుగుణముల, నన్ను. నశర
జములవిడి, దివికెటులయ్యె : రమణీ : చనితి || 14

భామినీవిలాసః

కాన్త్యా సువర్ణవరయా పరయా చ శుద్ధ్యా
నిత్యం స్వికాః ఖలు శభాః పరితః ఊన్ స్త్రీమ్
చేతోహరా మపి కుశేశయలోచనే త్వాం
జానామి కోపకలుషో దహనో దదాహః ॥

15

కర్పూరవర్తిరివ లోచన తాప హస్తీ
పుల్లాముఖస్రగివ కణ్ఠసుభై కహేతుః
చేతశ్చమత్కృతిపదం కిపితేవ రమ్యా
నమ్యా నరీభిరమరీవ హ సావిరాజే ॥

16

స్వప్నాన్తరేపి ఖలు భామిని సత్కృతస్యం
యా దృష్టి వత్ససి న కంఠన సాభిలాషమ్
సా సమృత్తి ప్రచలితాసి గుణై ర్విహీనం
ప్రాప్తం కథం కథయ హస్త పరం పుమాంసమ్ ॥

17

దయితస్య గుణా ననుస్మరన్తి
శయనే సమృత్తి యా విలోకితాసీత్
అధునా ఖలు హస్త సా కృతాజీ
గిర మజ్జీకురుతే న భాషితాపి ॥

18

రీతిం గిరా మమృత వృష్టికరీం కదీయాం
తాం చాకృతిం కృతివరై రభినందనీయామ్
లోకోత్తరా మథ కృతిం కరుణాసార్ధ్యం
స్తోతం న కస్య సముదేతి మనః ప్రసారః

19

ఇతి శ్రీ పణ్డితరాజ జగన్నాథ విరచితే
భామినీ విలాసే—కరుణసముల్లాసః

భామి సీ విలాసము

గీ. కాంతిగల సువర్ణవరమునఁ, గడుపవిత్ర
భావమునఁ దనమంటలఁ బడనడంచు
నిను, మనోహరఁ, గాల్చును గినుకఁబూని
జ్వలనుఁడని యెఱుంగుదు శతపత్రనేత్ర॥ 15

గీ. కప్పురిపు పత్తివలెఁ గనుకలఁకదీర్చు
నలుక వికచాబ్జసరిమటు హాయిఁగూర్చు
నెదకు సరసకవితవలె ముదమొనర్చు
సరసతీనమ్య యమరినాఁ బరగునామె॥ 16

గీ. భామిని : స్వప్నముననేనిఁ బతివిదక్కఁ
బరునినెవ్వని నభిలాష సరయవిత,
నట్టి సీవిప్తు గుణహీను నన్యపురుషుఁ
బడఁగు నరిగితివెటు ? లయ్యె : పలుకఁదగదె : 17

గీ. దయితుగుణములె పొరిఁబొరిఁ దలఁచుచాత్మఁ
గనులవిందుగ నెఱ్ఱవైఁ గ్రాలునెవలె
యారమణి పలుకిపుడు బంగారమయ్యెఁ
జెంతననుఁగని మాటాడదంత, యకట : 18

గీ. సూరిజనమానితంబు, సుధారస్పాల్సీ
మమృత వృష్టికరంబగు నామెపలుకు
లాకృతియును లోకోత్తరమగు కృతియును
స్తవమొసర్పఁగఁ బ్రసరించు నెవని మనము॥ 19

భామి సీ విలాసము కరుణ నముల్లాసము
సమాప్తము

శ్రీః

భామినీవిలాసః

శాంతసముల్లాసః

★

విశాలవిషయాటపీ వలయ లగ్న చావానల
ప్రసృత్వర శిఖావరీ వికలితం మదీయం మనః
అమన్దమిలదీన్దిరే నిఖిల మాధురీమన్దిరే
ముకున్ద ముఖచన్దిరే చిరమిదం చకోరాయతామ్॥

1

అయే జలధిసన్నినీ నయన నీరజాలమ్మన
జ్వలజ్జ్వలన జిత్వర జ్వరభర త్వరా భగ్గారమ్
ప్రభాత జలకోన్నమద్గరిమ గర్వ సర్వంకపై
ర్జగత్ప్రితయ రోచనైః శిరయాశు మాం లోచనైః ॥

2

స్మృతాపి తరుణాతపం కరుణయా హరిన్తీ నృణా
మభగ్గార తనుత్విషాం వలయితా శత్రైర్విద్యుతామ్
కలిన్దగిరి నన్దినీ తట సురద్రు మాలమ్మినీ
మదీయ మతిచుమ్మినీ భవతు కాపి కాదమ్మినీ॥

3

కలిన్దగిరి నన్దినీ తట వనాన్తరం భానయన్
సదా పథిగతాగత శ్రమభరం హరన్ప్రాణినామ్
లతావలి శతావృతో మధురయా రుచా సంభృతో
మమాశు హరతు శ్రమా నతితమాం తమాలద్రుమః ॥

4

శ్రీ :

భామి ని విలాసము

శాంత సముల్లాసము

చ. బహువిషయావళీవలయ వర్తిదవాగ్ని శిఖితతిం గడుం
దహతహలాడు నామది, ననంతరమాత్తము, సర్వమాధురీ
గృహము, మురాసురాంతక ముఖేందువునందుఁ జికోరమట్లు ప్ర
త్యహ మొనరింతు శాంతిపదతత్పరతం జిరసౌఖ్య మందఁగఁ 1

చ. జలనిధినందినీ నయన చారుసరోజ సమాశ్రయంబటుల్
జ్వలనసలంబు గెల్చు జ్వరభార కృశాంగు ననుం బ్రభాతమం
దని జలజోన్నమధరిమధర్పము సర్వమడంచి, ముజ్జగం
బులఁ బ్రసరించు చూపులఁ బ్రమోదమునఁ జిరుం బొనర్చవే 2

మ. శతశంపాక్షయ దేహుగ్వలయితాంచవ్వర్తియై, సత్కృపఁ
స్మృతిమాత్ర, స్మరయౌవనాతప్సహరస్థేమంబునై, తాఁ గళిం
దతనూజా తట కల్పభూరుహము చెంతం గ్రాలు కాదంబినీ
లత సప్రేమ మదీయసస్మృతిని లీలంజేరి చుంబించుతఁ 3

గీ. యమునయొడ్డున బృందావనాంతరమున
శతలతావళివృతమయి, చారుకాంతి
భృతమయి, పథి నెపుడు, గతాగతులశ్రమము
లుడిపెడు తమాల మడఁచు నాబడలు నిపుడు 4

భా మి నీ వి లా స :

వాచా నిర్మలయా సుధా మధురయా యాం నాథ శిశుమద
స్తాం స్వప్నీపి న సంస్మరామ్యహ మహం ధావాన్మతోనిష్ఠపః
ఇత్యాగః శతకాలినం పునరపి స్వీయేషు మాం బిభ్రత
స్తవతో నా స్తి దయానిధి ర్యదుపతే మత్తో న మత్తోపరః ॥ 5

పాతాలం వ్రజ యాహి వా సురపురీ మారోహ మేరోశిరః
పారావార పరమ్పరాం తప తథాప్యకా న తాన్తా తప
అధి వ్యాధి జరా పరాహత యది క్షేమం నిజం వాఙ్మసి
శ్రీ కృష్ణేతి రసాయనం రసయ రే శునైః కిమనైః శ్రమైః ॥ 6

స్పృద్వీకా రసితా సితా నమశితా స్పృతం నివీతం పయః
స్వర్యాతేన సుధాప్యధాయ కతిధా రమ్భాధరః భిక్షితః
సత్యం బ్రూహి మదీయ జీవ భవతా భూయో భవే భ్రామ్యతా
కృష్ణే త్యక్షరయో రయం మధురిమోద్గారః క్వచిల్లక్షితః ॥ 7

వజ్రం పాపమహీభృతాం భవగదోద్రేకస్య సిద్ధౌషధం
మిథ్యాజ్ఞాన విశా విశాల తమస స్తిగ్మాంశు బిమ్బోదయః
కూరక్షేళ మహీరుహ మురుతర జ్వాలా జటాలశ్శిఖీ
ద్వారం నిర్వృతి సదృశో విజయతే కృష్ణేతి వర్ణద్వయమ్ ॥ 8

రే చేతః కథయామి తే హితమిదం బృన్దావనే చారయన్
వృన్దం కోపి గవాం నవామ్బుదనిభో బిస్థుర్న కార్యస్త్యయా
సౌన్దర్యామృత ముద్గిరద్వి రభితః సంమోహ్యా మన్తస్మితై
రేషత్వాం తప పల్లభాంశ్చ విషయా నాకుక్షయం నేష్యతి ॥ 9

భా మి నీ వి లా స ము

మ. విమలంబై. యమృతంబటుల్ మధురమౌ ప్రేమోక్తి నీవిచ్చు శి
క్ష. మదిన్ నేఁ గలయందుఁగూడఁ దలఁపన్ సాహంకృతిన్ నిత్రపో
ద్యముఁ, బాపు, న్నునుఁ జేర్పు నీజనుల, నిన్ దక్కన్ గృహకాలి లేఁ
డమితోస్మత్తుఁగు నన్నుఁదక్క యదునాథా! నాథ! లేఁడెమ్మొయిన్

మ. మనమా : యాధిరుజ్జాజరాహతమ : జృంభత్తృష్ట నీకాట దె
ల్లును. పాతాళముసొచ్చినన్, సురలప్రోయింజేరినన్ మేరుకై
లనితాంతాగ్రము నెక్కినన్, వనదులన్ లంఘించినన్, మేలుగో
రినచోఁ గృష్ణరసాయనంబుఁ గొను మర్ధిన్, బొందనేలా శ్రమల్?

గీ. ద్రాక్షచవిఁగంటి, తింటి శర్కరయుఁ జాలఁ
బాలు ద్రావితి. దివి సుధఁ గ్రోలి, తింతి
టిగిపెవవి గంటిడితి, జీవ! చెప్పెద విను
'కృష్ణ'మధురాక్షరము విడుఁ దృప్తిఁ గొనుము॥

7

గీ. పాపగిరులకుఁబవి, భవవ్యాధిమందు,
కల్పితాజ్ఞానశర్వర్యనల్పతమన
మున కిసూదయ, హతికష్టభూజవహ్ని
ద్వారమగు నిర్వృతికిఁ 'గృష్ణ' వర్ణయుగము॥

8

మ. ఇదిగో, చిత్తమ! నాదువల్కు వినుమా : బృందావనిన్ గోతతిన్
మెదలున్ జారునవాంబుదాభుఁ దొకఁ డెంతే; బంధులింకేల? హా
రిదరశ్రీరసుధాస్రవంతి నతఁడర్థిన్ మోహితుంజేసి. నీ
దుదురంతంబొ విషయస్త్రియాశి నిపుడే ద్రుంగింపఁగాఁ జాలెడున్

భా మి నీ వి లా సః

అవ్యాభ్యేయాం వితరతి పరాం ప్రీతి మస్త ర్నిమగ్నా
కణ్ఠే లగ్నా హరతి వితరాం యాస్తరధ్వాస్తజాలమ్
తాం ద్రాక్షద్యౌ రపి బహుమతాం మాధురీ ముద్గిః స్త్రీమ్
కృష్ణేత్యాఖ్యాం కథయ రసనే యద్యసి త్వం రసన్యా ॥ 10

సన్త్యేవాస్మి జ్ఞాగతి బహునః పక్షిణో రమ్యరూపా
స్తేషాం మధ్యే మమతు మహతీ వాసనా చాతకేషు
యై రధ్యక్షై రథ విజసఖం నీరదం స్మారయద్విః
చిత్తరూఢం భవతి కిమపి బ్రహ్మ కృష్ణాభిదానమ్ ॥ 11

విష్వద్రీచ్యా భువనమఖిలం భాసితే యస్య భాసా
సర్వాసా మవ్యహమితి విదాం ప్రత్యయాలంబనం యః
తంపుచ్చన్తి స్వహృదయమనావేదినో విష్ణు మన్యా
సన్యా యోయం శివశివ నృణాం కేన వా వర్తనీయః ॥ 12

శేవాయాం యది సాఖిలాషమసి రే లక్ష్మీపతిః సేవ్యతామ్
చింతాయామసి సస్పృహం యది తదా చక్రాయుధ శ్చిస్త్యతాం
అలాపం యది కాంక్షసి స్మరరిపో ర్గాభా తదాలవ్యతాం
స్వాపం వాఙ్మసి చేన్నిరర్గల సుఖే చేతః సఖే సువ్యతామ్ ॥ 13

భవగ్రీష్మ ప్రౌఢతప నివహ సంతతస్త వపుషో
బలాదున్మూల్య ద్రాక్షిగద మవివేక వ్యతికరమ్
వికుద్ధేస్మి న్నాత్మామృత సరసి నైరాళ్య శిశిరే
విగాహస్తే దూరీకృత కలుషజాలాః సుశృతినః ॥ 14

భా మి నీ వి లా స ము

గీ. రసన : రసజ్జపై నయెడ ద్రాక్షసమూహముకన్న మించు తీ
 పెనఁగెడు 'కృష్ణ'యన్ వలుకునెప్పుడువల్కుఁ; మదేలనన్ హృదిం
 బొసఁగి వచింపరాని ప్రియముం గడుఁ గూర్పు, గళంబునండు, దా
 రసిని దొలంచుఁ జిత్తమునఁ గ్రాలు తమోనిచయంబుఁ బూర్తిగఁ॥

గీ. జగతిఁ గలవెన్నో రమణీయ భగము,లందుఁ
 గరము మారాదృతులు, చాతకములె ; యేల
 యన : నిజసఖంబు కృష్ణాభ్యుషణము, సూర్య
 దృష్టులం గాంచి, స్మరియించు నెదను నిల్చి॥ 11

చ. ఎవని సమ స్తవస్తురుచు లీనెడు భాసముచే విరాజిలుక
 భువనము, లెప్పుఁ డెల్లరకుఁ బూర్తిగ 'నే'నను ప్రత్యగాశ్రయం
 బవు, నలవిష్టుఁగూర్చి హృదయావిదు లన్యులఁ బ్రశ్నసేయుచో
 శివశివ : మానదావినయచేష్ట లవేలికి పరస్మీయముల్ ?॥ 12

చ. కొలువఁగ నానయేని మదిఁగొల్పియు యెల్లపు డారమావరుక
 దలఁపఁగఁ గాంక్షయేని సతతంబుఁ దలంపుమ చక్రహస్తునికొ
 బలుకఁగ వాంఛయున్న స్మరభంజనుగాధలఁ బల్కుఁ కూర్కఁగన్
 వలచితివేని స్వస్థత నసర్గసౌఖ్యమునందుఁ గూర్కుమా॥ 13

మ, భవమకావేసవియెండకుకా, మిపులఁ దప్తంబైన మేన్గల్గు నా
 ర్యవరాచదద్విపముల్, బలాన, నవివేకాధిక్యమకా శృంఖలం
 బు వెసందెంచి, నిరాశ, శీత మమలంబుం గాఁగఁ జెల్వారు నా
 త్మవిలాసామృతయుక్సరస్సున, నశింపం బాపముల్, దోఁగెడుకా॥

భా మి నీ వి లా స :

బిన్దోన్ముక్తైః భలు మఖముఖాః కుర్వతే కర్మసాళాః
 సన్తఃశాన్తైః మునిశత మతానల్పచింతాం భజన్తి
 తీర్థే మజ్జన్త్యుభయభజలధేః పారమార్థికామాః
 సర్వం ప్రామాదిక మిహ భవ భ్రాన్తి భాజాం సరాణామ్ ॥ 15

ప్రథమం చుమ్మిత తరణా
 జ్ఞా జానూరు నాలి హృదయాని
 ఆలింగ్య భావనా మే
 భేలతు విష్ణో ర్ముఖాబ్జ శోభాయామ్ ॥ 16

తరణోపాయ మవశ్యక
 అయి మామక జీవ తామ్యసి కుత స్త్వమ్
 చేతః సరణావస్థాం
 కిం నాగన్తా కదాపి నన్దసుతః 17

శ్రియో మే మా సన్తు క్షణమపి చ మాద్యద్గజమటా
 మదభ్రామ్య ద్భృంగావలి మధుర యుంకార సుభగాః
 విమగ్నానాం యాసు ద్రవిణరస పర్యాకులహృదాం
 సపర్యా సౌకర్యం హరిచరణయో రస్తమయతే ॥ 18

కిం నిఃశంకం శేషే శేషే
 వయసః సమాగతో మృత్యుః
 అథవా సుఖం శయ్యాథా
 నికటే జాగర్తి జాహ్నవీ జననీ ॥ 19

భామి నీ విలాసము

చ. శ్రుమముఖకర్మపాశములఁ గైకొనుటల్ కడు బంధము క్రికిఁ,
 శతమునిసన్మతాంచితవిచారము నూనుట చిత్తశాంతికిఁ,
 డెలసముద్రముం గడచువేడుకఁ దీర్ఘములాడుటల్, భవా
 పృతి భిమఁగొన్న యీనరులకెల్లఁ బ్రమాదము లీనమస్తముఁ॥

గీ సరగఁ బదములఁ జూపించి, జంప లంత,
 జాసుపుల, నూరుపుల, నాభిచక్ర మవల
 భక్తిఁ గొఁగిలిఁ గొని, విష్ణు పదనకమల
 శాంతి నాభావము రమించుఁగాతఁ సతము॥

16

క. తఁ టోపాయము దొరుకక
 సరితాపముఁ బొందెదేల? భావపథిఁ శ్రీ
 హరి, నందనందునుండెపు
 డరుగఁడె? యోజీవ! యాశ్రయము వాడె నుమీ॥

17

గీ. మదగజఘటామదంబున మనలు తేంట్ల
 పగిదిఁ, దియ్యని రొద సొంపు వలలు సిరుల
 నడరు ధనసుఖాకులుఁ జాహరిపదముల
 సేవ పొనఁగడు, మాతెప్పు సిరులు వలడు॥

18

క. అపగత సందేహమవయి,
 యపరవయస్సునను నిద్ర నందెద వేలా?
 కృప, జనని గంగ మేల్కొని
 యెపు డండనె మెలఁగునని శయించితె? యాత్మా॥

19

భా మి నీ వి లా స ః

సంతాపయామి కిమహం

దావం దావం దరాతలే హృదయమ్

అన్తి మమ శిరసి సతతం

నన్దకుమారః ప్రభుః పరమః ॥

20

రే రే మనో మమ మనోభవ శాసనస్య

పాదామ్బుజ ద్వయ మనారత మానమంతమ్

కిం జూం నిపాతయసి సంస్మృతి గర్త మధ్యే

నైతావతా తవ గమిష్యతి పుత్రశోకః॥

21

మరకత మణి మేదిసిధరో వా

తరుణతర స్తరు రేషవా తమాలంః

రఘుపతి మవలోక్య తత్ర దూరాత్

ఋషినికరై రితి సంశయః ప్రపేదే॥

22

తరణితనయా కిం స్యా దేషా న తోయమయీ హి సా

మరకతమణి త్యోత్సన్నా వా స్యాన్నసా మధురా రుతః

ఇతి రఘుపతేః శాయచ్ఛాయా విలోకన కౌతుకై

ర్వన వసతిభిః కైః కై రాదౌ న సందిదిహే జనైః ॥

23

చవలా జలదా చ్యుతాలతా వా

తరుముఖ్యా దితి సంశయే నిమగ్నః

గురు నిఃశ్వసిత్తైః కపి ర్మనీషీ

నిరణైషీ దథ తాం వియోగి నీతిః

24

భా మి నీ వి లా స ము

క. నిరతము నందసుతుండుం

బరముఁడు ప్రభుఁ డెపుడు నాదు మ స్తకమునఁ, దాఁ
బరఁగఁగఁ, బరువిడి పరువిడి
ధరణిని నేనంగ్రహింపఁ దగినది కలదే ?॥

20

గీ. మనమ : నేను, మనోభవమథను చరణ

వనజయుగ మెప్పుఁ జింతింతు ననుచు, నన్ను
భవకుహరమునఁ బడఁద్రోయఁ బాడియగునె?
దీన నీపుత్త్రశోకంబు మానునొక్కొ॥

21

గీ దూరమునఁ దోచు రఘునతిఁ బాఱఁజూచి,

మరికతమణిగిరీంద్రమో, తరుణతరత
మాలతదురాజమో, యని మానసమున
సంయమివరేణ్యతతులు సంశయముఁ గనిరి॥

22

గీ రవివనయయొక్కొ?—కాదు, నీరమయిగామి ;

మరకతజ్యోత్స్నయో?—కాదు, మధురగామి :
యేమిది ? యటంచు, శ్రీ రఘురాముమేని
చాయఁ జూచి వనస్థులు శంకఁ గనిరి॥

23

గీ. అంబుదచ్యుతచపలయో, యమరభూజ

పతితవల్లియో, యని శంకపడు మనీషి
వనచరుఁడు, దీర్ఘనిశ్వాసముననె, యామె
యగు వియోగిని యని నిర్ణయంబొనర్చె॥

24

భా మి నీ వి లా సః

భూతి ర్నిచగృహేషు వీశ్రవదనే దారిద్ర్య కోలాహలౌ
 నాకో హస్త సతా మసత్పథజాషా మాయుః శతానాంశతమ్
 దుర్నితం తవ వీక్ష్య కోప దహన జ్వాలా జటాలోపి స
 స్కిం కుర్వే జగదీశ యత్పునరహం దీనో భవావీక్ష్యుః ॥ 25

అమూలా ద్రతన్నసానో ర్మలయవలయితాదా చ హలాప్పయోచే
 ర్యావస్తః సన్తి కావ్య ప్రణయ వటపస్తే విశంకం పదస్తు
 మృద్వీకా మధ్య నిర్య న్మసృణురసయురీ మాధురీ భాగ్యభాజాం
 వాచా మాచర్యతాయాః వదమనుభవితం కోన్తి ధన్యో మదస్యః 26

గిరాం దేవీ వీణా గుణ రణన హీనాదరకరా
 యదీయానాం వాచా మమృత మయ మూచామతి రసమ్
 వచస్తస్యాకర్ణ్య క్రవణ సుభగం సద్భీత పతే
 రదున్వ స్మూర్ధానం నృపకు రథవాయం పకుపతిః ॥ 27

మద్వాణి మాకురు విషాద మనాదరేణ
 మాత్సర్య మగ్న మనసాం సహసా ఖలానామ్
 కావ్యారవిన్ద మకరన్ద మధువ్రతానా
 మాన్యేషు ధాన్యసి తమాం కియతో విలాసాన్ ॥ 28

మధు ద్రాక్ష సాక్షిదమృతి మథ వామాధరసుధా
 కదాచి తేషాంచి న్నుఖలు విదధీర న్నుపి ముదమ్
 ద్రువం తే జీవన్తో ప్యహహ మృతతా మన్త మతయో
 న యేషా మానన్దం జనయతి జగన్నాథ భణితిః ॥ 29

భామినీవిలాసము

మ. పలునీచాపియిండ్ల భూతియు, ద్విజావాసంబులకా లేమి, పూజ్యులకు న్నాశము. దుర్జనానికి శతాయు, స్పృష్టి నీద్యుయంబులకుం గోపహతాశకీల లెఱియుంటో, యైన, లోకేశ : నేఁ జలుపంజాలుదునేమి : దీనగతి నానకా నికా క్రిభం గొల్పెదకా॥

ఉ. మేరువునుండి యామలయమే సరిహద్దుగ నబ్ధితీర మీ దారుణిఁ గల్గు సత్కవుల ధన్యుఁడు తేఁడు, మదన్యుఁడేఁడు : ద్రాక్షైలసమాధురీమస్పృణ సారఝరీమయవాక్కులకా గ్గురూ దారపదంబు నేన గొన నర్హుఁడ నంచు వచింతు గట్టిగకా॥ 26

ఉ. ఏని సుధామయోక్తుల యహీనరసంబును గ్రోలువాణి, చేఁ బూనిన పీఠె తంత్రులను ముట్టి. కనాదరము న్వహించు, నా ధీనిధి పండితేంద్రు సుడితీరు గ్రహించి శిరంబు నూఁపఁ డెంతే నృపకుండు, దాఁ బకుపతిప్రతిముం డటు నేయనేర్పినకా॥ 27

గీ. మత్సరస్వతి : మత్సరమగ్నహృదయు
లైన ఖలు లాదరించ రంచడల వలదు,
మహిత కావ్యాంబుజ మరంద మధుకరాస్య
ములఁ బ్రదర్శింపవే నీవు విలసనములు : 28

గీ. మధువు, ద్రాక్షయుఁ బ్రత్యక్షసుధయు, రమణి
మోవి కొండల కొకొకపు మోద మొనఁగ
దీజగన్నాథకృతి యేరి తెలమి విడదొ,
వారు జీవన్ముతులు, జడులొర : నిజము : 29

భా మి నీ వి లా సః

నిర్మాణో యది మార్మికోసి నితరా మత్యస్త పావద్రవ
 స్మృద్వీకా మధుమాధురీ మదపరీహారో ధూరాణాం గిరాం
 కావ్యం తర్హి సఖే సుఖేన కథయ త్వం సంముఖే మాదృశాం
 నోచే ధ్వుష్కృత మాత్మనా కృతమివ స్వాంతాస్పహి రాత్కృతాః ॥ 30

ధుర్యైరపి మాధుర్యై ద్రాజై
 క్షీరేణ మాక్షిక సుధానాం
 వన్ద్యైవ మాధురీయం
 పండితరాజస్య కవితాయాః ॥

31

శాస్త్రాణ్యకలితాని నిత్యవిధయః సర్వేషి సంభావితా
 దిల్లీవల్లభ పాణిపల్లవతలే నీతం నవీనం పయః
 సంప్రత్యుజ్జిత వాసనం మధుపురీ మధ్యే హరిః సేవ్యతే
 సర్వం పండితరాజ రాజితీంకేనాకారి లోకాధికం ॥

32

దుర్వృత్తా జారజన్మానో
 హరిష్యన్తీతి శంకయా
 మదీయ పద్యరత్నానాం
 మంజుషైషా కృతా మయా ॥

33

ఇతి పండితరాజ శ్రీ జగన్నాథ విరచితే భామినీవిలాసే
 శాస్త్ర సముల్లాసః

భామి నీ విలాసము

మ. హితుఁడా : సత్కృతి సల్పు మర్మములు నీవెంతే గ్రహింతేనిఁ బ
 క్వత నశ్యంతరసంబు చిప్పిలెడు ద్రాక్షమాధ్వమాధుర్యగ
 ర్వతమోహరిధురీణకాప్య మెలమిన్ నాకొమ్ము మాచెంత, నా
 గతిఁ గాడేని, స్వసాపమట్లు, వెలిఁ బల్కం బోకుమా దానినిన్॥

చ. ద్రాక్షరీక్షభినవ

మాక్షికపీయూషమధురిమం జెలఁగెడు న

ల్లక్షణ పండితరాట్నవి

తాక్షయ మగు తీపి వంద్యమగుఁ గాదె ధరన్॥

31

గీ. పెల్లశాస్త్రములం గ్రహించితి, విధుల్ వే నిత్యముల్ దీప్తితిన్,

దిల్లీవల్లభ పాణివల్లవరలి స్నీతంబు తారుణ్యముం,

జెల్లం గోరిక లిప్తు, శ్రీకు మధురన్ సేవింతు లోకాధికం

దెల్లం బండితరాజరాజివరు సత్కృత్యమ్ము లుత్కృష్టముల్॥ 32

క. వడి నామపద్యరత్నము

లిడితిం బదిలముగఁ గూర్చి యీమంజూషన్

జెడువృత్తి నడరు చెడివల

కొడుకులు దొంగిలుడు రండుఁ గూరిన శంకన్॥

33

భామి నీ విలాసము శాంత సముల్లాసము

సమాప్తము

శ్రీ దయితోరుసత్కృప రచించితిఁ దెలుసఁ బండితేంద్ర కా
 వ్యోదితపద్యముర్ బుధజనోత్కృరహృద్రమణీయవాక్కులన్
 బ్రోదిగఁ జిత్రభానువునఁ బుష్పమునం బహుశంబునందు నే
 కాదళి భానువారమున జ్ఞేతలి నియ్యది శాశ్వతంబగున్॥

శ్రీ

ప్రక్షిప్తములు

అన్యోక్తిసముల్లాసము

గీ. కస్తురీ : కడుగర్వముఁ గాంచవలదు
సకల పదిమఱ మూర్ధన్య సౌరభమునఁ
గొండ యడవి గపిన్నక్కి తుములులున్న
దీను స్వజనకు నసువులు దీయఁగలవు

శ్లో. అయిబత గురుగర్వం మాస్మకస్తూరియాసీః
అఖిం పరిమలానాం మౌళినాసౌరభేణ
గిరిగహన గూహయాంలీనమత్యస్తదీనం
స్వజనక మమునైవ ప్రాణహీనంకరోషి॥

1

గీ. ఓమరాళమ : పులుఁగుఅసామి : పాలు
నీరు వేటొనరించు నీ నేరుపెటకుఁ
జనె ? నరొవారిఁ గనఁబడు చంద్రకళను
దమ్మిలేదూఁడనుచుఁ గొనఁదలఁతు, పకట :

శ్లో. హేహంస : పక్షిప : పయస్సలిలిం వివేక్తుః
శక్తస్య సంప్రతిమతిః క్వను తే ప్రయాతా ?
కాసారవారిణి కళాం పతితాం యదిన్దో
రాదాతుమిచ్ఛసి విసాఙ్కుర వాంఛయా త్వమ్ ॥

2

అ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

గీ. కొండెగాండ్రకు నోళ్లనజొండు నాల్గు-

నెపమున భుజంగి నిలిపె , గానియెడ జనులు

దానిచే నాకబడి జీవితముఁద్యజింతు

రెట్లు మంత్రము లొకయించుకేని లేక॥

శ్లో. వదనేవినివేశితా భుజిగ్గి, పిశునానాం రసనామిషేణ ధాత్రా

అనయా కథ మన్యధావలీధా, నహిజీవంతి జనా మనాగమన్త్రైః 3

క. లాతులగుణములచేఁ గా

కాతతముగ స్వగుణములన యలరుదు రాద్యుల్

పూతలిఁ గస్తురివాసన, చేతం గాకెటు శవథముచేఁ జెలువారుకా ?

శ్లో. సంతః స్వతః ప్రకాశస్తే గుణావపరతో నృతామ్

ఆమోదేనహికస్తుర్యాః, శవధేన విభావ్యతే॥ 4

క. సరసులకుఁ జాట్టుఁదిరిగెడుఁ,

బిరువిడు, సమ్ముఖముఁజేరఁ బరిపరివచ్చుకా,

మరలున్మధుపములు మనో

హరముగ జుమ్మనెడు రొదలు నంతట విండకా

శ్లో. గుంజంతి మంజుపరితో, గత్వా ధావంతి సమ్ముఖం

ఆవర్తస్తే నివర్తంతే, సరసేషు మధువ్రతాః 5

గీ. అన్యదుఃఖ విహారదజ్ఞః సువర్ణ

కారః దినములఁబడి నగ్గిఁ గాతు సన్నుఁ

గాచుకొలఁది గుణాతిరేకంబె నాకు,

నీకా, పొగయును బూదియు విండు నో॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. హేహేమకార, వరదుఃఖ విహారదక్ష,
కింమాం ప్రతారయసి వారశతాని వహ్నా
ఆతాపితేన మమయాతి గుణాతిరేకో
ధూమస్తవైవ వచనే కిల భస్మపాత॥

6

క. శరనిధి, తా, నడుగున మణి
ధరియించును శిరమునందుఁ దాల్చును దృఢముగా
అరయ నిది కడలి దోసమె ?
యిరవుగ మణి మణియె యగును ; దృఢముఁ దృఢంబే

శ్లో. అట్టోరత్న మదోధత్రే, ధత్రేచ శిరసాత్పణమ్
అట్టేరేవ హి దోషోయం రత్నం రత్నం తృణం తృణం

7

గీ. గొప్పవారల కోర్కెలు గొప్పవారె
తీర్పగల, రబ్బలెట్టులు దీర్పగలరు ?
గిరుల వేసవిదాహంబు శరదపంక్తి
తలఁగఁగల, వేళ లెట్టులు దలఁగఁగలవు ?

శ్లో. తుజ్గాత్మనాం తుజ్గతరాస్సమర్థాః మనోరథాన్పూరయితుం న నీవాః
ధారాధరావీవ ధరాధరాజాం నిదామదాహః ప్రశమా నవద్యః॥ 8

గీ. ఓరిమార్జార, గూటిలో నున్ననన్ను
మురిపముగఁ బల్కు చిల్కును దఱిసి యఱతు,
వాడికోఱల నీమేను వ్రక్కలించు
కుక్కఁ జూచి స్వవీర్యంబు డక్కియందు

అ న్మో క్తి స ము ల్లా స ము

శ్లో. రే, రే, విడాల, పరిగర్జసి మాంవిలోక్య
 కీరంమనోహరరవం నిజవజ్జరిస్థమ్
 శ్వానంవిలోక్య నహి దర్శయసి స్వవీర్యం
 త్వద్దేహ పాటన పటుం దశనైః కరాల్నైః

9

గీ. ఎంగిలాకులకడ స్వజాతిం గనంగ
 జగడమాడుమ, యోకుక్కః జగడగొండి ।
 రాచనగరున నాయిభరాజఁ బూజ్యఁ
 గంచి యేడ్చిన లాభంబు గలుగదంత॥

శ్లో. ఉచ్ఛిష్ట వత్స) నిచయే నిజజాతివర్తైః
 యుద్ధం కురుస్వ కలహస్రియ సారమేయ
 పూజ్యం విలోక్య నరదేవగృహే కరీంద్రం
 మా రోదనంకురు ఫలంసహి తే స్తి క్రించిత్॥

10

క. గొనములచే నున్నతగతిఁ గననగు, సింహాసనాదికములం గనునే ?
 పునరాజప్రాసాదము కొనకెక్కిన గరుడుఁ డగునొకో వాయసము॥

శ్లో. గుణై రుత్తుజ్ఞానాం యాతి, నతు సింహాసనాదినా
 ప్రాసాద శిఖరస్థోపి, కాకః కిం గరుడాయతే ?॥

11

క. నలినీకులవల్లభుఁ డీ
 యలి, కమలినిఁ గృతరతిఁ మదాలనుఁడు, విధిఁ
 మోలఁగుచుఁ బరదేశమునం
 దల కుటజ లతాంత రసము లానెడు, నకటా :

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. అలి రసౌ నలినీకులవల్లభః
కమలినీ కృతకేలి మదాలసః
విధివశా నృరదేశ ముపాగతః
కుటజ పుష్పరసం బహుమన్యతే॥

12

క. చాతకము దప్పిగొని. జీ
మూతుని జలకణము లడుగు, మూఁదో, నాల్గో;
యాతఁదో, జగమంతయుఁ గడు
దాతృత్వము మెఱయ నీరు దా నించుఁ గటా :

శ్లో. చాతక త్రి చతురా న్సయఃకణా
న్యావతే జలధరం పిపాసయా
సోపి పూరయతి విశ్వ మమృసా
హస్త హస్త మహతా ముదారతా॥

13

క. ధరఁ బునుఁగుఁబిల్లి బీజము సురపూజలఁ బనికివచ్చు; స్థూలంబగు నా
ఖరవృషణ మెందునే నెవ్వరికేనిఁ బ్రయోజనంబె పరికింపంగటా॥

శ్లో. వనమార్జాల బీజస్తుః డేవభోగాయ కల్ప్యతే
ఖరస్య వృషణఃస్థూలః కస్య వా కింప్రయోజనమ్॥

14

క. సుగుణముల జతనమొనరుప
నగును, బ్రయోజనము గలిదె యాబోవములటా,
జగతిఁ బయస్సుల నీయని
వగు గోవుల సెట్లు అమ్మనగు గంఠలచేటా॥

అన్యోక్తి సముల్లాసము

శ్లో. గుణేషు యత్నక్రియతాం కి మాతోపైః ప్రయోజనమ్
విక్రియస్తే నమంతాభిః గావ శీర వివర్జితాః 15

క. గౌరవ మారయ సద్గుణ వారముచేఁ గలుగు, జాతివలనఁ గలుగునే?
శీరాష్ట్రవమునఁ బుట్టిన దారుణ హాలాహలంబు దా నుత్తమమే ॥

శ్లో. గుణై రుత్పజ్జతాం యా త్తి నతు జాతి ప్రభేదతః
శీరోదధి సముత్పన్నః కాలకూటః కిముత్తమమ్ 16

గీ. పరిణత రసాల భోగంబుఁ దొరఁగి యిటులు
పరుసముగఁ గూయు కాకులయిరవు, దీన,
ఫలిత పిచుమందమున స్వాదువాణి వితగ్
నుందువేలొకా? రాచిల్క : : మందబుద్ధి :

శ్లో. ఫలవతి పిచుమస్తే మస్తబుద్ధే కిమర్థం
వసతి మధురవాణిం వ్యర్థయన్ రాజకీర
అతిపరుషరవాణాం వాయసానాం వివాసే
పరిణత సహకార ప్రాప్త భోగం విహాయ 17

గీ. పద్మవనమున తేయెల్ల బంధనంబు
దంతిదానాన మద కర్ణ తాడనంబు
చంపకంబున స్వప్రాణ సంహరణము
ఎల్లెడల దుఃఖమే తేటి కిజగాన॥

శ్లో. ప్రబంధనం పద్మవనే విశాయాం మతల్గదానే మదకర్ణతాళః

ప్రక్షిప్తములు

స్వప్రాణభక్షః ఖలు చమ్పకేస్మిన్ సస్వత్ర దుఃఖం ప్రమరస్యతోకే॥

గీ. చెట్టుచెట్టున, నింటింట, గట్టుగట్టు
నందుఁ జలచంచుపుటములై యటమఁ గాతు.
లంద వింతయుఁ దృప్తి ; రాయంచ వుండ
రీక పండమున నిల్చి తృప్తిఁ గాంచు॥

శ్లో. ప్రత్యక్షణం ప్రతితరుం ప్రతివారిరీరాం
కాకా శ్చరన్తు చల చచ్చపుటా రటన్తః
నో యాతి తృప్తి మథ మణ్డితపృణ్డిరీక
షడ్ధే వనన్నహ తుష్యతి రాజహంసః

19

క. కాకముగూట వనిలపువ
యీఁకలు మొలతెంచుదాఁకనే, పికళికువాఁ,
నీకంత నుండ సరసపు
మాకందము లెన్నొ కలపు మహి నెల్లెడల॥

శ్లో. అయి, కోకిల పాక కాక నీదే వన యావద్భవతో భవన్తిపక్షాః
బహవ స్తదనన్తరం నివాసాః సరిత స్సన్తి రసాధికో రసాలః 20

క. జననస్థలి కరిరాట్చీర మనయంబు నివాసమెన్న నవనిపమకుటం
బసభిజ్ఞు లాదరంబునఁ గనకున్నన్ దప మౌక్తి కమునకుఁ
గలదే

శ్లో. జన్మస్థలీ వారణరాజ మూర్ధా మహీపతీనాం మకుటే నివాసః
అనాదరంచే త్కురుతే నభిక్షో మూక్తావలానా మిహ కోవరాచీ॥

అ న్యోక్తి స ము ల్లా స ము

క. గురువిందలఁ జెఱవొందెడు
కురులముడు ల్గులుగు శబరికోటుల పురి, సుం
దర మౌక్తికములకు వణి
గ్వరు లరుదనఁ, దద్గుణజ్ఞవరు లెవ్వ రటకా॥

శ్లో. గుంజా రజ్జోత కబరీఖిః శబరీఖి ర్గరీయసీ
నగరీ ఇహ నది ముక్తా వణిజః కోపి నముక్తా గుణజ్ఞోపి॥ 22

మ. అరుగు స్నీబడి రాత్రి, దిక్కులిఁక వెల్గారుకా జలేజాపుడే
జిర మేదేనడవికా జకోరతతియుం జేరుకా, మహాదారుణో
ద్ధుర సూర్యాంశు శిఖర్ చెలంగు జగమండుం గల్వతండము నె
వ్వరి పార్జిసి నభోంతమం దెసఁగెదోఁ వాకొమ్ము, జైవాత్మకా॥

శ్లో. యాతే యం భవతానహేనీ రజసి భావీ వికాసో దిశామ్
సూర్యేణాపి, చిరం చకోరనికరః స్థీయః క్వచి త్కాననే
ఉద్యద్దారుణ చణ్డభాను కిరణజ్వాలే జగన్మణ్డలే
కవై య చన్ద్రో నమర్ప్య కైరవకులం వ్యోమా న్తమాలమ్బసే॥ 23

గీ. నీతలను బగులఁ గొట్టెడు నిర్దయునకె
నీడు నీరము లభియించు. నేను బడయ
నేర'నని చిల్కకూన యెంతేని వెతలఁ
గనెడు. నోనారికేశమః కఠినరూపః

శ్లో. ఖో నారికేశ, తవ మస్తక భేదకానాం
సాధ్యం భవే త్తవజలం కఠినస్వరూప

అ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

నాహం త్వదీయ సలిలగ్రహణే సమర్థః

త్వత్స్యంత ఘేవ విముఖ కృతరాజపోతః

21

గీ. స్వాదుకినలయ, మళిశిశు సత్త సుమము,

నైన మారందబ్రుందము మాని, తిక్త

చిత్త, మాబలిభుక్కులాంచితము, వేము

లందు మౌనానఁ దికదాల యుందువేల ?॥

శ్లో. సంత్యజ్య, కోకిలశిశో, మధురవ్రవాళం

మాకన్దబ్రున్ద మళిపోత మిళ త్రసూనమ్

నిమ్మేష తిక్తహృదయే బలిభుక్కులాఢ్యే

మౌనేన తిష్ఠసి యదీహ వదాళు కార్యామ్॥

25

ఉ. అంజన తోయ బుద్బుద కణాభ శిరంబునఁ బుట్టి, యాహుసం

పుంజిగి గల్గు త్రోటిపుటముం గల్గి కాకముఁ జూచి, నిల్వఁ, బో

వం, జలియింపఁ, గన్నుఁదెఱవ, న్వెన మూయఁగఁ, జాన, జీవిత

బుం జరుపంగలేక భయముం గని కోకిల యాకుటంపడు॥

శ్లో. జాత న్నంబుజ తోయ బుద్బుద కణ ప్రాయం స్వకంఠస్తరం

పశ్య న్నాయన కూట కోటి ఘటిత త్రోటిపుటం వాయనమ్

నస్థాతుం, నవలాయితం, నచలితుం, నోస్మిలితుం, మీనితుం

నోశుర్తుం, నచజీవితం ప్రభవతి త్రాసాకులః కోకిలః॥

26

ఉ. ధాతవు, లోకరక్షణ విధాత, వెలుంగుదు నాయనస్థ, నిజ

ప్రీతి నభస్థితుకా శరణు వేడిలిఁ, ద్యక్తగృహంఁద, దీనుఁడఁ

ప్రక్షిప్తములు

జాతక బాలకుండ, స్పృహ చాలక యీనదియొడ్డుఁ జేరి, లిక్
ఈతటి, నాడునోటఁ గృప యేర్పడ నీరము నింపు మంటుదా ! ॥

శ్లో. భో భో వారిద వారిణా మమముఖం సమ్భూరయ ప్రేమవాక్
దాతా త్వం జగదేకరక్షణసరో జానాసి మామవ్యలమ్
త్వామేకం శరణంగతం నదనదీకూలేషు ముక్తస్పృహం
దీనం చాతకబాలకం నిజగృహం త్యక్తాన్తరాలే స్థితమ్ ॥ 27

గీ. కడలిమణులకు విలువయెయ్యెడను లేదొ,
వానివెల గట్టువారేస్తలాన లేదొ
యల్ల పల్లవపల్లవి గొల్ల చెలులు
పద్మరాగంటు మూడుగవ్వలకుఁ గొండు

శ్లో. నర్మ నిరత్నాని సముద్రజాని పరీక్షితా యత్ర నసన్నిదేశే
అభీరవల్ల్యంచిత పద్మరాగం త్రిభిర్వరాఘైః పణయన్తి గోవ్యః 27

చ. భ్రమరము చిత్రమందుఁగల పద్మముఁగాంచి, ముదాన, దాని వ
ర్ణము మధురాకృతిక మివులఁ బ్రస్తుతిచేయుచుఁ జేరవచ్చి, గం
ధము మధుసంచయంటు మృదుతంగన, కయ్యెడఁ దత్తరంపుఁజి
త్తమున మొగంటువంచి, శ్రవదార్కొన నేగె మఱొక్క చక్కికిక ॥

శ్లో. దృష్ట్యాహృష్టో భవదలిరసౌ చిత్ర సంస్థేన పద్మే
వర్ణంరూపం కిమితికిమితి వ్యాహరన్నాజగమ
నాస్మిన్గంధో నచమధుచయో నాస్తితత్సౌఖ్యమార్కం
మూర్ఖంఘురన్నవనతముఖో వ్రీదయా నిర్జగమ ॥ 28

అ న్మో క్తి స ము ల్లా స ము

మ॥ మొదలన్నీడను, నందఱుల, నట నిం పుంగూర్పు పండ్ల
న్ముటం

బొదవం జేయు కుజంబుగా యనుచు డాయం బాంథలోకంబుల
 గ్రదిశఁ గొట్టవసించి హాలహల తీవ్రజ్వాలలం గ్రక్కునా
 విదితోగ్రాతికరాళ ఫాలఫలకా ఫీలాహి నెట్లారయు॥

శ్లో. చామాభిః ప్రథమం తతశ్చకుసుమైః పశ్చాత్పలైః సాదుభిః
 ప్రీణాత్యేషతరో ర్మహానితి పరిశ్రాంతైస్సమాసాద్యతే
 కోణానాతి యదగ్రకోటరపుట ప్రత్యగ్రహాలాహుల
 జ్వాలాజాల కరాళఫాలఫలకః క్రూరః పదే పర్వతే॥ 29

గీ. ప్రతిపురింబును బ్రతిరథ్య బహుభుజంగ
 నిలయ సందర్భ సంచారికిలన, నాదు
 సకియః సకులంబు నెపుడును సాకుచుంబ
 మేలె, యత్యంత సమ్మతమే, తలంప॥

శ్లో. ప్రతినగరం ప్రతిరథ్యం భుజిన్ల సంవాసయద్ధ సంచారే
 మమసఖి సమ్మతమేతత్ సకుల ప్రతిపాలనం శ్రేయః 30

చ. ధరమృదువయ్యెఁ, గాననము దాలిదెఁ జామనఁబచ్చతాజిగిఁ
 నెరవుకొనెఁ సుదుల్నదుల నీలపుమబ్బుల నిందెనింగి, సం
 బరమును గూర్చెనన్నియును ద్వజ్జననంబునఁ, గాని యర్థయం
 బరసితెఁ భేకపాళిరాద లాపికవర్గ విరక్తి భావము॥

శ్లో. స్నిగ్ధాభూదవనీ. వనీ మరకతశ్యామాచకల్లోలనీ

ప్రక్షిప్తములు

నానావర్తవిహారిణీ జలభరస్యాంతైర్నభో మేదురమ్
సర్వం సామృతవోదయే కిమిహాయ ద్దుర్నితి మాలోకయే
యద్భేదాముఖరీ భవంతి విరసీభూతాశ్చ పుంస్కోకిలాః॥ 31

౪. అంతశ్చిద్రములున్వెలి
నంతటఁ గంటకములున్న యంబుజనాశం
బింతయు భంగురగుణ సం
క్రాంతము గాకుండుటెట్లొ ప్రాజ్ఞవరులకు॥

శ్లో. అస్తశ్చిద్రాణి భూయాంసి కంటకాబహవో బహిః
కథం కమలనాశస్య మాభూవః భంగురా గుణాః 32

౫. చుదగజరాడ్గండస్థలిఁ
బదనగు నఖరముల తైశవంబునఁ జీరం
గఁదిపురు కేసరి, ప్రాయపు
టదనున విపుడెందుఁ జూపనగుఁ బౌరుషము॥

శ్లో. యేనతైశవదేమదేభరా ఝండసీమ్ని నఖరై ర్విదారితమ్
యావనోత్పవ మవార్భకేసరీ కేషు దర్శయతి సోద్యపౌరుషమ్॥ 33

౬. ధరణిప భవనంబులఁబం
జరములఁ గట్టువడెఁ బౌరుషము వోవఁగఁ గే
సరి, యున్మిష దిభకరటులఁ
గర జార్పణ వినోదకరు లిఁక నెవరో ? ॥

శ్లో. భూమిపాలభవనేషు కేసరీ పంజరేస్సురతి రుద్ధపౌరుషః

ఆ న్యో త్తిన ము ల్లా స ము

ఉన్నిషత్సు కరిశేమ కుష్ఠినాం కః కరోతి కుతార్పణోత్సవమ్ 34
 క. విరహః డగు నినునిదెతలను
 నరవిందము లెఱుగు, సహహ : యన్వానికహ
 స్కరునికిఁ గలయంతర, మే
 వరుసను దెలియంగఁ జాల, భావమునందుఁ ॥

చో. అరవిందాని విన్దంతి వ్యథాం విరహతో రవేః
 తేషాం విరహత స్తస్య సజానే కీర్మగ స్తరమ్ ॥ 35

ఉ. పూరిపలాదిరాజమయి పొచ్చురసాలము మేల్మిఁగాంచి. యా
 నేరెడు నల్లనయ్యెఁద్రప, నెట్టన దాడిమ గుండెప్రీతిఁ, జే
 కూరెను శూల యావనసకు, నొగ్గమం, దభిమానమేగఁ నా
 నారికడంబు మ్రావికొన నక్కెను నీరిడి లోన భీతిచేఁ ॥

చో. త్రపః శ్యామా జమ్బూ ర్దళితహృదయం దాడిమఫలం
 సకూలం సంధత్తే హృదయ మభిమానేన పనసః
 భయాదస్త స్తోయం తరుణిరజం లాంగలిఫలం
 సముద్భూతేమాతే జగతి ఫలరాజే ప్రసరతి॥ 36

ఉ. పైరిభయాధము ల్గలఁచు పైవిరముగాఁ దమకొమ్ములఁ సరో
 వరము. బెఱ్ఱులుల్ హరిణవర్గము హంకృతిఁ బాటుద్రోలు, నా
 ఘోరవనస్థలిఁ హరి యకుంతిత శౌర్యమునం బవంబిడఁ
 దీరిగు చిత్రలేఖనము తీరున నొప్పెడు శబ్దహీనమై ॥

ప్రక్షిప్తములు

౧౧. స్వైరం నైరిభయూధపై రిహ సరశ్శృంగేణ విక్షోభితం
 ఖావన్యంకుకులంచ హుంకృతిశతైర్విద్రావితం ద్వీపిభిః
 హేలాక్షిప్తపదే వరాక్రమవిదా ప్యుజ్జ్ఞంభమాదే హరా
 చిత్రం నైవ తదైవచిత్రలిఖితే నానీ దరణ్యస్థలి

37

గీ. నూఱుబడియును, బాములకోఱుబడియు,
 విదళితమవయు, చిన్నము చిన్నమయు
 సతముఁ దాల్చు లోకోత్తర సౌరభంబె
 చంచనమ ! నీమి శాంత మేమందు మహాహ॥

౧౨. పిష్టిపిదష్టిపిద కాలసర్పైః చిన్నోపి చిన్నోపి విదారితోపి
 కిం బ్రూమహే, చన్దనసౌమ్యతాంతే లోకోత్తరం సౌరభమేవధత్సే॥

మ. ఎది యాడేస్తులగర్భముల్ స్వయముగా నెంతేఁ బ్రదిల్పెన్. సము
 న్మదదంతావళ గండభాగజలముం దాఁబుక్కిలించెన్, భయా
 స్పదగర్జారవముం బొనర్చి, మును, నావంచాస్య మౌరా ! జరా
 పదకుం దావయి, యోర్పు నిప్తు హరిణీవర్గంబు గేలిం గొనన్॥

౧౩. గృహస్వతో విదళయంతి కరేణుకానాం
 గండూషయన్తి గజగణ్ణ తటీమదామ్భుః
 యద్గర్జయంతి జరయా ముషితస్స ఏవ
 కర్ణీరవః పరిభవం సహతే మృగీభ్యః॥

38

ఉ. ఓయిమమవ్రతా ! వితగ నుల్లమునన్ వగఁ గూలనేలఁ ప్రా
 లేనుదినంబులెల్ల వెడలించితిఁ బెక్కులతాళి సంఘ, నీ

అ న్యోక్తి స ము ల్లా స ము

దాయ సుర ప్రసేవిత రసస్థిత సత్పురుషానభం మోచిగా
 మాయురైః తీయమావి సవమంజరి తేనోగదాక రింపగుగా॥

శ్లో. అయేదుధువ మాకృతా బతవృథా మనోదీనుకాం
 తుషారసమయే లతాశత నిషేపణ న్యాయః
 భయం సురనిషేవితే సరసపుష్పమారోపయే
 రసాల నవమద్భరీ మధురూరీ జ్వలంతే॥

40

గీ. భ్రమరవంక్తి మరందలోభమునఁ జేసి
 తరణికిరణవిభిన్నమౌ తమ్మి మెలఁగ.
 నక్కట ! దురంతమేమొ ? యాయంబుజును
 లీలఁ గలఁచెఁ బ్రాలేయపాళి యిపుడ ॥

శ్లో. మరస్థ లోభావృమిశ్చ మాలా భేజేముఖం మూరికరైర్విభిన్నం
 హా హస్త నాశీకమిదం దురన్త ప్రాలేయపాళీ కలశీచరావ॥ 41

గీ. త్వత్పులహళంబులను గొను వంభఁ గొన్ని
 ద్విజతతుల్ నిను జేస నేలేందు, నయగు,
 గాని పుంస్కోకిలమె తన కఠ్రుగీతిఁ
 గాదు, నాప్రమ : నీవరోపక్రితి నెపుడు॥

శ్లో. ఆయాంతి నిర్వాన్తి నవాకియన్తే ద్విజాస్సమాదాయ ఫలం చళంచ
 త్వయ్యేవ పుంస్కోల కూజితేన పరోపకార ప్రతితో పసాలః ॥ 42

గీ వసుధ నటనట జనుల జీవనవిధాత
 వైన నీ విటు లుటిమి యా హంససమితి

ప్రక్షిప్తములు

కళుగు గలిగించెదవు, విషయాశి సుండి

దొలగెనని యొక్కొ, పల్కము. జలనయంద : ॥

శ్లో. దయతోసి తత్తత్తత్త పృథివ్యా

మయి జీమూత జనస్య జీవనేన

విషయానపి గచ్ఛతః కిమేతాన్

ధ్వనిభి ర్విషయసేహ రాజహంసాన్ ॥

43

శ్లో. చవిటియల విపరాల జలముఁ గొంచె

మేనిఁ జిమ్ముడు, పంటలనిదెడు నేల

సిన్న జలబిందులను చాల విట్టిగుణము

తిగునెః యనయంబుగదఁ జలధరుఁడఁ చెప్పు

శ్లో. ఊషరేషు వివరేషు చాంభసాం వీచయోపి భవతా ప్రవర్తితాః

క్షేత్రసన్న నిహతాస్త మివరో వారివాహ, భవతో నవానయ ॥44

మ, జలరాశిం గల యుప్పునీరమునెయాస్వాదించి, పోకార్తు పీ

యిలఁదాపంబు, ఘటింతు ముత్తైమును నెంతే శుక్తియం దంబులకా

దొలమున్నింతువు, చందనాది తరులం బుట్టింతు లేఁబల్ల వాల్

జలవాహః : బ్రతికింతులోక, మెవఁ దెంచంజాలు నీ సద్గుణార్ ॥

శ్లో. తావం సంప్రతి సర్వతోపహరసే ముక్తాఫలం శుక్తిషు

క్షేత్రం సింహసి కించపల్లవయసి శ్రీ భిక్షాముఖ్యాన్ ద్రుమాన్

జైరం జైరమిదం జలం జలవిధే రాస్వాన్య జీమూత హే

విశ్వం జీవయసి బ్రహ్మ జగతి ప్రాభోవితస్తే గుణాన్ ॥

45

అన్యోక్తి సముల్లాసము

గీ. నేలపై నీటి చినుకులు రాలవిన్ని
 దిక్కులం గల్గు వేండ్రంబు దీఱనింత
 బలుపుమీఱుచు రైతుజీవాతుపగుచు
 మోచమెసలార మెఱయు నీ మొయిలదేల:

గ్లో. పపాతపాథః కణికా నభూమౌ సమాపకాన్తిం కకుభాంతతాపః
 పుష్టైవజీవాతురయంతటిత్వా కృషీసంసారాం ముచముద్వవాసు॥ 46

గీ. కలుగఁ జేయుదు పరుషభేకముల రొదలు
 రమ్యకోకిల రుతము ల్నిరాకరింతు,
 క్రోల వాకాశనది నీటిఁ, గొనెదవువృ
 నీటిఁ, బర్జన్యః ! నీ తెల్వి తేటవడియె॥

గ్లో. సంపాతస్సవది దధురదీర్ఘనాదో
 యన్మంజుకోకిల రుతావి విరాకృతాని
 విష్పీతమమ్ము లవణం నతు దేవ నద్యాః
 పర్జన్యతేన నకృతో భవతా వివేః

47

గీ తమ్మియెడఁ గల పక్షపాతంబు వీడి
 యకటః కుటజంబు ననురాగ మారఁగనెదు,
 జలదః విశ్వైక జీవన చణుండవయ్యు
 నబ్బురమె పెనుగాడ్చున కణఁగియుంట॥

గ్లో యత్రాదృశేషు నలినేషు నపక్షపాతో
 జాతో బరస్పృట మసౌ కుటజానురాగః

ప్రక్షిప్తములు

విశ్లేష్టక జీవన పుటోపచ వారివాహ
దుర్వార వాయువశగోసి నతద్విచిత్రమ్॥

48

గీ. మండు చందాంశు కిరణముల్ మాద్రివేయఁ
గ్రాఁగు నీగొప్ప ప్రాఁకులఁ గరుణఁజూచి
యాశ్రయం బిత్తురెవల ? నంబుధరము
జగతిఁ దొరఁగి పయోధి వర్షంబు గురియ॥

శ్లో. ఉద్దామద్యుమణి మయాభ మూర్జితానా
మేతేషా మహాహ మహామహీరుహాణామ్
అలమ్బః క ఇహ భువస్తలే పయోధే
స్సింహస్తం జగతి విహాయ వారివాహమ్ ॥

49

గీ. కృష్ణవజ్రన విధుఁడు చిక్కినను మేలె
పూర్ణతను నున్న జలనిధి పొగడఁబడఁడు,
అంబునిధి నీరమును దాఁకఁడల్పఁడేని,
క్రతుభుజులఁ గూడ శశిసుధారన మలర్యు॥

శ్లో. శ్రేయో నివృత్తార్పహాశపక్ష పరిక్షయోపి
నోపూర్ణతా జలనిధేరిహ వర్ణనీయా
యద్వారి నస్పృశతి హస్తపృథగ్జనోపి
యస్యామృతే మఖభుజోపి ముదం లభస్తే॥

50

చ. కుతుకము కామినీప్రియులకుఁ, విరహార్తులకెల్ల దైన్యముఁ,
వెళలల చక్రవాకులకు నిండుసుఖంబు చకోరపాళి కా

అ న్యో త్తము స ల్లా స ము

హాతిము జలేజలక్ష్మికి, నుదారముదంబిడుఁ గల్వఁడు, నిన్ను
వతియ, హాతా హితంబుల కనుంధ్యపుటజము దైవమే యగు ॥

శ్లో ఉత్సాహంవనితాసభేషు విరిహగ్లానేషు ప్రైస్యం శిరీ
శోకం కోకకుటుంబినిషు దశతి క్షేమం చకోరీషుప
లక్ష్మీంబుమ్పుతిపంకజస్య కుముదామోదాయ సుంపద్యతే
తద్వీణం భ్రువ ముత్రప్రప విహితం ద్వేషస్య రాగస్యచా" 51

చ, ఇమలదఁగించు, మంచుగటు నెంతయుఁ ద్రుంబు జలేజలము
విరియఁగఁ జేయుఁ జక్కివకు వింసరింబు విభోకసరింబు
ధరి జనపా? చా జగదనంతసుఖప్రసరుంబు సూర్యుడే
స్థిరముగ నుండిఁబో డితి పిథిం గెలుచుంగల దిట్టమెప్పడో?

శ్లో. ధునోతి ధ్వస్తాని వ్యవనయతి నీహారపటలం
కులంరాజీవానాం దశయతి రథాక్షం రమయతి
జగద్వ్యాపిదేవో జనయతి జనానాంచనయనం
నయాతి స్థేమానం యది తదిహస్తైవం జయతీతిః ॥ 52

చ, పరిచితులకా, నిజాశ్రుకుల, భాగ్యయుతాతి బలాధ్యులగా, యశ
స్కరులను బ్రోచురాజులు జగంబునఁ గల్గఁడు, రట్టివారిలా
సకొనరింపఁబుంత, రవిచండకరాళిఁ దనెంచి, దెప్పులం
బరఁగు చకోరపాళిఁ గిరిజంబులఁ బ్రోచెడురాజె రాజగుచా

శ్లో. రాజానః కతివానసంతి జగతి భ్యాతాని భాగ్యశంకా
నే పుష్టంతి బలీయసః పరిచితాం, శ్చిత్రిం సమన్యామహే

ప్ర డీ ప్త ము లు

రాజారాజతి కేవలం హిమకరః పుష్పాతి దూర్ఘతాః

జ్యోత్స్నాభిః గ్లపితా నిదేశమహతా యోశౌ చకోరానిమాః॥ 50

50. అవనిందాపము రూపునూపుదువు. ధారాసారమున్నింతు. డీ
ప్రవసుత్ మొక్కలఁబెంతు, నీపముల నుత్పాదించు మొగ్గల్ నభం
బవలోకించెడు చాతకంబునకుఁ దోయఁబింత చంచూపుటికా
వపులం జేయవదేమి? చానియవరాధందేమి? యోయఁబుదా!

51. సస్తాపం జగతాం వియంపసి పునః ధరాభిరాసించసి
క్షేత్రాణ్యంకురయన్యమూన్ముకుళయన్యహ్నియ నీపద్రుమాః
సారంగన్యనభో నివేశితదృశ శ్చంచూపుటా పూరణే
వైముఖ్యం వ్రజసి త్వమంబుద యది ప్రత్యోతికోనామతత్ ॥ 51

52. వేసవియుమ్మవిచ్చె, వనవీధి వికాసితె, గొండపిండు ధా
రాస్పృతిఁదోఁగె, దావముదొరంగి, దెనల్ దెలివాండె, గేకులు
ల్లానతనాదె, నున్నతిఁ జెలంగఁ ద్రిలోకహితుండు వారిడుం,
దాసుకృతుత్ శరద్ధనునిదంచు భ్రమఁ వచియింతఁరెల్లరుఁ

53. గ్మీష్మోష్మాదశితో వనం వికసితం ధరాభిషిక్తాధరా
దావాగ్నిశ్శమితో హరితురసత్తై రానర్తితాః కేకినః
ప్రాప్తోచ్చైః పదమమ్బుదేన విదితం యవై స్వత్రిలోకీహితం
తత్కీర్తిం పరివర్తితా మిహాశరన్యేఘం వహన్తి భ్రమూత్ః ॥ 53

54. పనమెల్ల వైవరె మదుపము
గగఁగొనియెఁ నూఁకులన్ని, కాని, జగతి, నీ

అ న్యోక్తి స ము ల్లా స ము

కెనయగు తరువెందును గాం

చనిదై నినుఁ జేరెఁ గడకు సహకారండా :

శ్లో. గాహితమఖిలంగహనం పరితో దృష్టాశ్చ నిటసినః సర్వే
సహకార నన్రపేదే మధుపేన భవత్సమం జగతి॥

56

గీ. క్షీరముంబలె, సుజనుండు సేయుపేలు
సత్వరమ దిగమ్రుంగి, తా జంకువిడిచి,
యతనిఁ జంపఁ గృతఘ్నుడై జతనపడును
బుడమి కాకోదరసహోదరుఁడు ఖలుండు॥

శ్లో. కృతమపి మహోపకారం పయ ఇవపీత్వా నిరాపజ్కః
ప్రత్యుత్తిహన్తుం యతతే కాకోదరస్థోఽపి ఖలో జగతి॥

57

కా, పాండిత్యముత్పత్తజించి, వందికృతి నల్పంగంబి మెహ్వానికిఁ
మెందొల్లేశములంది గొప్పతనమెంతేఁ గూర్చినా మేని, కా
తందే పూర్వహితంబులన్మఱచి, వ్యత్యస్తక్రియాబుద్ధి మా
యందం జూపఁగ నేమనంగలము మే మయ్యారెః యెవ్వరికే॥

శ్లో. పాండిత్యం పరిహృత్య యస్యహిక్యతే వందిత్వమాలంబితం
దుష్ప్రాపంమనసాపి యో గురుతరైః క్లేతైః పదం ప్రాపిత
రూఢస్త్రాప్రసవేన్నిగీర్య సకలాం పూర్వోపకారావళిం
దుష్టప్రత్యవతిష్ఠతే తదధునా కస్మై కిమాచక్షుహే॥

58

క. కావట్య దోషుడగు ఖలుఁడా పదగల్గించు నంచు నలమిన శంకకా
వేపాయుదు రెల్లరుఁ గరళోపేతాశీవిషమము లొగి దూరముగ॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. ఖిళకాపట్యదూషేణ దూరేష్టవ విస్మజ్యతే
ఆపాయశంకిభిర్లోక్తైః విషేణా శీనిషో యథా

59

గీ. ఖిలఁడః మహితవివేక భాగ్యకలితుండ
పలుకఁదరమౌనె నీగుణ పక్షపాత
మరరెః మఱుపవుగద నీ వహర్నిశంబు
సాధువర్తనులం దొక్క జనునినైన॥

శ్లో. కిమిహం వదామి ఖలు దివ్యమతే గుణపక్షపాతమభితో భవతః
గుణశాలినో నిఖిల సాధుజనాః యదహర్నిశం నఖలు విస్మరసి 60

చి. ఖిలఁడాః బుధజనములకడఁ
బలుకుదునో; విశదఫణితిఁ ద్వత్కృతులెల్లఁ,
గలుషాత్మః కానిచో, నీ
యలుపకతలు పలికినట్టి పవి చాలునొకో. ॥

శ్లో. రేఖల తవ ఖలుచరితం విదుషాం మధ్యే వివిచ్ఛవజ్ఞ్యమి
అధవాలం సాపాత్మక కృపయాపి తేహతయా ॥ 61

క. ఆనందమృగదవాగ్నియ, మానితశీలావనిరుహ మదశుంజరముఁ,
జ్ఞానామలచీపాతిశయానిలమగుఁ జువ్వె ఖలసమాగమ మరయఁ॥

శ్లో. ఆనందమృగదవాగ్నిః శీలశాఖిమదద్విపః
జ్ఞానదీపమహావాయు రయం ఖలసమాగమ॥ 62

అన్యోక్తి సములాసము

క. దొనఁగెఱుఁగని జీవంబుల

యసువులఁ బాపంగనేర్చునహులంబలె. స

ద్విసరహితముల నడం త్ర

త్యనమానవుఁ గృతుల నిపుణు లవిసీతులిలఁ

శ్లో. ఖలాస్తుకుశలాః సాధుహిత ప్రత్యహకర్మణి

నిపుణాః ఫణినః ప్రాణానవహర్తుం నిరాగసామ్ ||

(63)

క. హితుఁడఁ మహోన్నత కార్యము

లతిశయముగఁ జేసినఁడ, వమలయశం, బా

తతముగఁ గవినఁడవు. సు

స్థితియావజ్జీవమిదిగో : దీవించుము నిఁక ||

శ్లో. కృతః మహోన్నతం కృత్యమ్ ఆర్జితశ్చామలంయశః

యావజ్జీవం సఖేతుభ్యం దాస్యామో విపులాశిషః ||

(64)

క. సరకృతిరతులగు సుజనో

త్తరులవచోమృతము మధుఃతరమును, హృదియాం

తరమల పారావారము,

శరదీండుకిరణ సమంబు సద్యశ మెన్నఁక ||

శ్లో. అవిరతం సరకార్య కృతాంసతాం మధుఃమాతీశయేన చచోమృతం

అపిచమాననమమ్బునిధి ర్యశో ర్విసులకారద పార్వణచంద్రికా ||

క. ఆరుదెంచె వసంతంబిఁకఁ జిరమడఁగిన నాదుగీతి చెలఁగునటంచుకా

ముతియొకటికా మధి, వికమును

ప్రక్షిప్తములు

శరమున పడి బోయఁదేసి చంపెఁ గటకటా !

సో. ఏత్యకుసుమాకరోమే సంజీవయయితా గిరంచిరంమగ్నమ్
ఇతి చింతవతో హృదయే పికస్య సమదాయ శౌభిగేన శరః ॥ 66

క. బహిరాదంబరముల గుణ
రహితుండెటు శోభఁగను, గరంబపుడ సుమో
న్వహనపుసిరి గల బూరుగు
రహించునె ? పరిమలము విరాజిల్లనిచో॥

సో. నిర్గుణ శ్శోభితేనైవ విపులాదమ్పరోపితా
ఆసాతరమ్య పుష్ప శ్రీ శోభితా కాల్మలీర్మథా॥ 67

క. అడుసుండని కొలనును, దుం
దుడుకులు నెలకొనని సదను, దుష్కటువర్ణం
బడరని కావ్యము, విషయము
లొడఁగూకవిమనసు గణుతినొందును ధరణి॥

సో. పజ్జైర్వినా సరోభాతి సదః ఖజనైర్వినా
కటువర్ణైర్వినా కావ్యం మానసం విషయైర్వినా॥ 68

క. తానరహిత రాగమటుల్
మానరహిత చిత్తుడైన మనుజేశునటుల్
దానరహిత దంతియటుల్
జ్ఞానరహితయతియు వన్నెఁగనఁడు ధరిత్రి॥

అ న్యోక్తి సముల్లాసము

శ్లో. యథాతానం వినారాగో యథామానం విరాగ్నః
యథాదానం వినాహస్తీ తథాజ్ఞానం వినామతిః

69

క. సూనమరందము మెచ్చెడు

జ్ఞానిమధువ్రతుడె తక్కుఁగాఁ దన్ముఁగు స
హ్మనితకావ్యపుఁ దత్సము
నేనూటికొ కోటికో గ్రహించునొకంచే॥

శ్లో. తత్త్వం కిమపికావ్యానాం జానాతి విచిత్రోభువి
మార్మికః శోమరన్ధానాం అంతరేణ మనువ్రతహ॥

70

క. సరజస్కముఁ బొందురమును

ఖరకంటకయుతము నగుచుఁ గ్రాలెడు మొగిలిగా
నిరతము సేవించువు, బం
భరమా : సిగ్గింతలేని బ్రతుకేల ? యయో :

శ్లో. సరజస్కాం పాణ్డువర్ణాం శ్రణ్ణక ప్రకరాన్వితామ్
తేతకీం సేవసేహన్త కథం రోలమ్పనిత్రప॥

71

క. పరులకు నుపకృతి సేయఁగ

నిరతము మది నెంచునుజననికరము వాక్కుల్

* క. మనకావ్య తత్త్వమిదియని

మనమున గ్రహించు నరుఁడు మహి నరుడుగదా :
యనితరమకరందమునం
దున మర్మంబెఱుఁగు, నొకమధువ్రతుడెగదా :

ప్రక్షిప్తములు

పరగును జేదవుమందుల

పరుసున నప్పటికి, మీదఁబరితోష మిడుకా॥

శ్లో. ఆనపరత పరోపకార వ్యగ్రో భవదమలచేతసాం మహతామ్
ఆపాతకాటవాని స్ఫురన్తి వచనాని భేషజానీప

72

క. భ్రమర సమూహము మధురత

రముగన్ జమ్మనుచుఁ దమ్ముఁ బ్రస్తుతిసేయకా

సుమహితవినయంబున శీ

ర్షములుర్వికి వ్రాల్చి పనిఁ కుజంబులు వొలిచెకా

శ్లో. వ్యాగుజ్జన్మధుకరపుష్ప మజ్జు

గీతాన్యాకర్ణ్యక్రతి మపజాలయాతిరేకాత్

అభూమీతల సతకన్దరాణిమన్యే

రణ్యేస్మిన్నయమవనిరుహంకుటుంబకాని॥

73

క. ఉత్తము రాండ్రకు సయితము

నెత్తటి విశ్వాసమింత యెనఁగదు ధరలో

నత్తెగమగువలు రాజున

కత్తిన ప్రియలయ్యు వలచు, హా! మధుపతతికా॥

శ్లో. ఉత్తమానా మప్రీతాం విశ్వాసోనైవ విద్యతే॥

రాజప్రియాః కైరవిశ్వా రమన్తే మధుపైస్సహ

74

గీ. మృతునియందాస, కృపణుని కిచ్చుటందు

మమత, చెడిపెకాధరణంబు మగనియందు

అన్యోక్తి సముల్లాసము

సర్వశాంతియుఁ గుటిలుని సఖ్యగుణము

నగవడెనె ? యింతదనుక నయ్యజునిసృష్టి॥

శ్లో. మృతస్యలిప్సా కృపణస్యదిప్సా విమార్గగాయాస్య రుచిస్వతాస్తే
సర్వస్యశాంతిః కుటిస్యమైత్రీ విచిత్రసృష్టానహి దృష్టపూర్వా॥ 75

క. కడునుచ్చుంఖల విధిక్యతి

నడుగకయ సుఖంబులమరు, నావిధికప్పుకా

ఆడిగియు నమరవు, పైఁగా

సడఁగుకా సర్వస్వమవనియందు నరులకుడా॥

శ్లో. అయాచితస్సుఖంధత్తే యాచితశ్చినయచ్చతి

సర్వస్వంచాపి హరతే విధిరుచ్చుంఖలో నృశామ్॥ 76

మ. గురుదోర్దండ యుగాతిమండిత లనతోద్దండ చండాళుగో

త్కరవిధ్వస్త విపక్షమండలుని సంగ్రామంబునందు నిన్నుకా

వరగాండివ విముక్తరాండ వలయజ్వాలావళి తాండవా

కుమౌ బాంశపమేఘ పాండవునిగా జ్ఞానాథు లూహించరే

శ్లో. దోర్దణ్డస్వయకుణ్డలీకృతలనత్ కోవణ్డవణ్డాళుగ

ధ్వస్తోద్దణ్డ విపక్షమణ్డల మథ త్వాం వీక్ష్య మధ్యేరణ్డమ్

వల్గ్లాండివ ముక్తకాణ్డవలయ జ్వాలావళితాణ్డవ

ధ్రస్యత్థాణ్డవ సృష్టపాణ్డవ మహాకోనక్షితీః స్మరేత్॥ 77

క. ఖండిత కనుదామరలకు

దండిముదముఁ గూర్చుటందుఁ దగఁబండితముల్

అ న్యోక్తి స ము ల్లా స ము

మందితములఖిల దిశలకుఁ

జండాంశుని భానుతతులు సాకుతమిమ్ముఁ

శ్లో. ఖండితానేత్ర ఖంజాళి మజ్జురజ్జన వణితాః
మణితాఖిల దిక్ప్రాంతా శ్చణ్డాంకోః పాతుభానవః

78

చ. నలినమః సీసునాననఁగొనం జనుదెంచినతేటి యక్కటా!
బలితపు బందెఁజిక్కి, విడివడ్డ తటిక నినుఁగూర్చి గానమున్
సలిపెడుఁ, గాని నీధనము సర్వముదోచి, మరుత్తసౌంతపుం
గలిమిగఁ జాటుచుక సురభి నా యశమందుట పాడియానొకో?

శ్లో. అలభత బతి బన్ధం గన్ధ మాఘ్రాతుమాగా
ద్యదపి (తదపి) ముక్తోగాయతి త్వద్యశోలిః
తవసరసిజ సర్వస్వం సమాదాయవాయుః
సురభి రితి యశస్త్ర స్వీయ మావిష్కరోతి॥

79

గీ. 'ధరణీనాథుని మణిమయాంతర్గృహమ్ము
నాదియ' యటంచు గర్వమందకు విడల!
నృపులవట్టాఖిషేకంబు లపుడు బయటఁ
జెలఁగు కలభమ మండన శ్రీ రహించు

శ్లో. మాగర్వముద్వహ విడల, మహీపతీనాం
అన్తర్గృహం మణిమయం నిలయం మమేతి
పట్టాఖిషేక సమయే మహీపతీనామ్
బాహ్యస్థితస్య కలభస్యహి మండనశ్రీ

80

ప్రక్షిప్తములు

క. ఏనుగు బందెంజిక్కిన

దేనియు భరియింపజాలు విల వేగురనేడ-

త్వానము స్వేచ్ఛగనుడున

దైనన్నియకొన నేర దాత్మేదరమేక

లో, బందనస్థోపి మాతః సహస్రభరణ తమః

త్వాపిస్వచ్ఛన్దవిలయః స్వోదరం నైవ పూర్యతే॥

81

చ. లలిత జలేపాళి పొగలం దళదిక్కులఁ జల్లుమంద, న

మ్మలయ నమీరణాల బెరసి మై దహియింపఁగఁ గోకిలంబెటుల్

లిలరవ చంచరీకములు గల్గిన లేయెఱుమావి యాకులగా

బొలుపగునీవుఁగూడఁ గనఁబోని యెడ న్నయిదు స్వసంతమా

ల్లో. ధూమాయితో దళదికా దళితారవిందా

దేహందహన్తి దహనా ఇవ గంధవాహః

త్వామస్తరేణ మృదుతామ్ర దళామ్ర హస్త

గుఞ్జన్మధువ్రత మహో, కిల, కోకిలస్య॥

82

గీ. మూలమునఁ బాములుకా, శిరమునఁ బులుఁగులు,

శాఖలను వానరములు, బుష్పముల నకులు

జందనకుజంబుఁ జేరి యాశ్రయము గాంచె

సుజనులప్రవృత్తి యెపు డన్యశుభముకొఱకె

ల్లో. మూలం భుజిలై శ్శిఖరం విహలైః

శాఖాఃప్రవలైః కుసుమానిభృతైః

83

అ న్యోత్తి స ము ల్లా స ము

సంసేవతే చందనపాదపోయం

పరోపకారాయ సతాంప్రవృత్తిః

గీ. బురదనీటిని గప్ప లెప్పుడును ద్రావి

నిసఁగఁ గటువుగ బెకబెకమనుచుఁ గూయు

కమమూకందరసము పికంబుగ్రోలి

ప్రమదమందక తియ్యని పాటవాడు॥

శ్లో. సపంకముగకం పీత్వా భేకో బకబకాయతే

చివ్యచూతరసం పీత్వా గర్వం నాయాతి కోకిలిః

81

ఆ. మలయాచలసంసర్గము

గలిగిన గందంపుమాను గాదుగా, వెదురెటులుకా,

లలితాంకస్సారాపే

తులం కెన్నానను, రసంబు దొడరదు పుడమికా

శ్లో. మలయాచల సంసర్గ న్నవేణ శృంగదనాయతే

అంతస్సారవిహీనానాం రసః కేనోపజాయతే॥

82

గీ. భ్రమరః యెచ్చటి మధువాని, రాత్రి యెచటఁ

గడపితివొ, యట్టిపద్మిని కాంతిహీన

యగుదు మఱచితి వెంతలో, నకటఁ దానిఁ

గాంచ వింతయు హిమసమాగమనవేళ॥

శ్లో. పీతయశ్రమధు, యాపితానికా భృంగ, సర్వమచిరేణ విస్మృతమే 83

హిమసమాగమనచూం హిమాగమే వద్మినిం చుదిహ నావలోకనే

ప్రక్షిప్తములు

క. పరిమళ బహుళగదాయని

దరియకు గేదంగిఁ జనుము దవ్వగ, నివటం

దొరకడు తేనియ, నోటన్

నెఱయు రజోధూరంబె నిండుగ మధుపా॥

శ్లో. అపసర, మధుకర, దూరం పరిమళ బహుళేతేతరీ కుసుమే

ఇహ నహి మధులవలాభం భవతి వరం ధూళిధూసరం పదనమ్ 87

క. చందురు డుదయించెడు దను

కం దళకుల మెఱుగుపురుగు గడుభాసించున్

గెందమ్మిచుట్ట మటు పు

ట్టం దొలఁగు న్నెఱుగువురు, గడంగును శశియు॥

శ్లో. ఖద్యోతే ద్యోతతేరాత్రో యావన్నోదేతి చంద్రమాః

ఉదితేతు సహస్రాంశో నఖద్యోతో నచంద్రమాః

88

గీ చాతకమ : వృథానృత్యము సలిపెదేల :

కాలమేఘముగా, ఏది గంధగజము

దాని మదజల మళలకేతాని యెప్పు

డిడదు నీవంటివారికింతేని నిజము॥

శ్లో. వృథాకథనృత్యసి, చాతక, ద్వం, అకాలమేఘాయ మిథోఽనునాన్త

సత్వాదృశేన దదాతికించిత్, మాతల్లబానం మధుసాశ్చ ఏవ॥ 89

గీ. 'వ్యాసుఁడగుఁగాక, గౌతముఁ డగునుగాక,

యావతంజలి యగుఁగాక, యరయనెవఁడు

అ న్యో క్తిము న ల్లా స ము

సాహితీవేత్త గాఢట్టిజనున తెవుడు
మచ్చిరమువంచి యేను నమస్కరింప॥

శ్లో. వ్యాసతు సభ గౌతమతు వ్యాశేంద్రతు, యోనవేత్తి సాహిత్యమ్
తంప్రతి సంప్రతి కంప్రతి శిరోమదీయం పురశ్చన తిరశ్చన॥ 90

మ. బలిష్ఠప్రకరాంతరంబునఁ బ్రభాఁ వ్రాసింనునేయంచ ? న
క్కులమధ్యంబున శోభనుం బొరయునే కంఠీరవంబు॥ ఖరా
వశిచెంతఁ వెలుగొందునే నృపతిసంభావ్యాశ్వరత్నం, బిఁకం
చలంపం బామరసూనవావృతుఁడు విద్వాంసుండు చెల్వారునే ?॥

శ్లో. హంసోనభాతి బలిభోజన బృన్దమధ్యే
గోమాయుమండలగతో నవిభాతి సింహః
జాత్యానభాతి తురగః ఖరయాధ,మధ్యే
విద్వా న్నభాతి పురుషశ్చ నిరక్షరేషు॥ 91

చ. అమృతమయాంగుఁ, దోషధుల కాయు వొనంగెడువాఁడు, తారకా
సమితికి తేఁడు, కాంతిచయసంయుతుఁ, డిందుఁడు నిల్వ సూర్యవృ
త్తమున విమేషమేవి నిజధామముఁ గోల్పుడు, నల్ల యన్యగే
హమున వసించి లాఘవము నందఁడె ? యెంతటివాఁడునేనధరన్

శ్లో. ఉడుగజపరివారో నాయకోహ్యోషధీనాం
అమృతమయ శరీరః కా వ్తియుక్తోపి చన్ద్రః
భవతి విగతరశ్మిర్మణ్డలం ప్రాప్యభానోః
పరనదన నివిష్టః కోలఘుత్వం నయాతి ?॥ 92

ప్రక్షిప్తములు

గీ. అబ్బుఁడెంతయు వదనుఁ గార్యంబుఁగనఁడు,
 నజ్జనుఁడౌ చల్క-కుండ గర్జములొనర్చు
 శారదాంబునముఁబుయు, వర్షంబునిడదు,
 వార్షికపుమేఘ ముఱుముకే వానఁగురియు॥

శ్లో. గర్జతి శరది నవర్జతి, వర్జతి వర్షాసు నిస్సన్వో మేఘః
 నీచో వదతి నకురుతే, నవదతి సుజనః కరోత్యేవ॥

93

గీ. వచ్చకప్రపురజమునఁ బాదుచేసి
 మృగమదము చందనము చేర్చి యెరుపునైది
 యనుదినము పుష్పసారసేవనమొనర్చి
 పెంచినను స్తుత్య స్వగుణంబు విడునఁగలదె॥

శ్లో. కర్పూరధూళి రచితాలవాలః కస్తూరికా చన్దనరర్చసశ్రీః
 పునఃపునః పుష్పరసేనయుక్తః ప్రాంచంగుణం ముచ్చతిశిం పలాఞ్చ

క. దోయిటఁ గలుగు లతాంతము
 లాయతగతిఁ గరయుగమున కామోదమిడుట
 బాయక సుమనస్సులకున్,
 మాయురెః కుడియెడమలన్ సమంబులె ప్రేమల్॥

శ్లో. అరిజలిస్థాని పుష్పాణి, వానయన్తి కరద్వయమ్
 అహో! సుమనసాన్ప్రీతి ర్వామదక్షిణయౌ స్సమమ్

94

క. కడు సరిచయుమున నవమతి
 కౌటిలిక సలిల బుజనుటఁ దొలఁగుం బ్రయ, మే

అ న్యో క్తి స ము ల్లా స ము

ప్పుడు మలయానం బోయెత

లిదుదురు గుండపుగట్టె లిండ్లం బ్రోయు॥

శ్లో. అతిపరివయా దవజ్ఞా సంతతగమనా దనాదరో భవతి
మలయే చిల్లపురంద్రీ చన్దనతరుకాష్ట మింధవం కురుతే॥ 95

క. మృగరాజు సటాబోపము

బెగడిడు గర్జయుఁ దొరంగి వెల్గించు గిరి॥

మిగులం గీకలు వెట్టియు

నగునే మాతంగమునకు నటులొనరింప॥

శ్లో. అప్యకుర్వన్ సటాబోజ మగర్జన్నపి కేశరీ ;
భూభృతం కురుతే శోభాం గర్జన్నపినకుజ్జరః 96

గీ. ఒక్కపరిమళమునకె యీ నిక్కుతేల ?

చెప్పును, తిప్పురి : పరిమళశీతలతలు

ననులతా సుకుమారత లమరివెల్లు

తిప్పురము వినయంబును గాంచలేదె ?

శ్లో. మృగమదః మాకురుగర్వం పరిమళ మాశ్రేణ తం త్వముపయాసి
పరిమళశీతలతా, నిర్మలతా స్సుకుమారతాచ కర్పూరే 97

క. జలధుండ : తపనుకిరణం

బుల వాటి, దవాగ్నిఁ గ్రాగి పొగిలెడితరులం

దిలకించి, యీపు కరుణ॥

సలలయు వెదవల్ల జీవసమితిం దాల్చు॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. యేతవనకిరణ శుష్కా స్తదనుచ దావానలేన సందగ్ధాః

జరధర ! శిఖినోపేతే త్విజ్జలపేరేన జీనన్తి

98

గీ. హిమకిరణమండలమ్ము దర్శింపలేని

తమ్మిజవరాలి జనువు వ్యర్థంబకాదె,

సుప్తిగను వారిజినిసొంపు చూడలేని

చంద్రునుదయముగూడ నిష్ఫలమకాదె॥

నిరర్థకం జన్మఫలం నశిన్యా యయా నష్టష్టః శుహినాంశువిమ్బః

ఉత్పత్తి రిన్దోరపి నిష్ఫలః హి దృష్టావినిద్రా నశినీ నమేన॥ 99

గీ. పయిడికొండైన వెండికొండయిన నేమి ?

భూరుహములట సామాన్య భూరుహములె.

మలయమే మలలతేడని మాతలంపు

ముష్టి, వేసయు నటఁ గందపుంగుజములె॥

శ్లో. కిం తేన మేరుగిరిణా రజతాద్రిణావా

యావాశ్రితా హి తరవస్తరవస్త ఏవ

మన్యామహే మలయమేవ నగాధిరాజం

శాకోట నిమ్మకుటా అపి చస్తనన్తి॥

100

గీ. కేకి ! యొకపించియపుటిక నాకొనంగ

వసునయంబున నినువేడికొనియుఁ, గాని

తొమ్ముపై బోయ దాకాలఁ ద్రొక్కివట్టి

యొడ్డిచికొనువేళ విధిలేక యిడవెయెల్ల

అన్యోక్తి సముల్లాసము

శ్లో. రేరే శిఖావళ శిఖాభరణాయ బద్ధ
 మేకం దిశే తృనునయా నృమ, కిందదాసి :
 భిల్లాయ వామచరణం హృదయే నిధాయ
 నిర్లుఖ్యతే దిశసినిర్దయ మధ్యపూనః

101

శృంగార సముల్లాసము

క. అనుకంపా పూరితములు

ననురాగా కలితములు మహాచతురంబుల్

ఘనశీల శీతలంబులు

వనితల హృద్వర్తనము లపహరించు మదిన్॥

శ్లో. సానుకంపా స్సానురాగా శృతురాః శీలశీతలాః

హరన్తి హృదయం హస్త కాంతాయాః స్వాస్త వృత్తయాః ॥ 1

క. తామరసేక్షణ నేఁ గడఁ

బ్రేమ ననుభవించుకొలఁది వేదాంతమటుల్

వామన మన్నిటినుండియుఁ

దా మరలిచి యేకరసయుతం బొనరించెన్

శ్లో. యథా తథా తామరసేక్షణా మయా

పునస్సరాగం నితరాం విషేవితా

శృంగార సముల్లాసము

తథా తథా తత్వకథేవ సర్వతో

వికృష్య మామేశరసం చకార సా॥

2

చ. హరిణ విలోచనములు ముదారముధారసంహరితింబు, నుం

దర రదనచ్చవికా హసితతామరనంబుగ సర్పి ధాతి యి

త్తటిఁ బునరుక్తిఁగాఁగఁ గుముదప్రియబింబులఁ బేసెఁ బండితో

త్కర మీఁక నానిం దెగడదా? యిదిబా! యివివేకచేష్టలుదా

శ్లో. చస్తాంకుకాస్త మరివిస్తరమాపహోరి

సాస్త్రమృతం ఎదన మేణ

వేదా విధాయ పునరుక్త మివేస్తుతిమ్మం

దూరీకరోతి న కథం విదుషాంప రేణ్య॥

3

క. బుధునాశ్లేషముఁ గాంచని

విధురాశామండలంబు విధి నాసికయం

దధిగత మౌక్తికమగు చెలి

మధురానన మతికా సమంచిత మవురా?

శ్లో. విలసత్కాననం తస్యా నాసాగ్ర స్థిత మౌక్తికమి

అలకిత బుధాశ్లేషం తాశేన్దో రివమండలమ్॥

4

గీ. దంతకిరణప్రభలు గల్గి తమ్మిసిరుల

నపహరించు కురంగాక్షి యమ్మహూర్ణ

మంబ మెసఁగఁ బునరుక్తిగఁ బూర్ణచంద్రుఁ

దేసిన విధాత బుధులు దూషింపదెట్లు?

ప్రక్షిప్తములు

గీ. అల్లనల్లనఁ దూఁగాడు వలకరాజి
చకితనయనాంబుజంబుతో సరసమాడ
యువకు లేదఁ గొనుచు బ్రయు భవనమునకుఁ
జనెడు చెలినడక లేవని మనముఁ గొనదు :

శ్లో. లోలాలకావళి చలన్నయనారవింద
లీలా పశంపదిత లోకవిలోచనయాః
సాయాహుని ప్రణయినో భవనం ప్రజన్త్యా
శ్చేతో న కవ్య హరతే గతిరంగనాయాః॥

5

క. హరిణాక్షి గృహిణి యెయ్యెడఁ
బరఁగదొ యాయంబు నెన్ని భాగ్యములున్నా
అరయఁగ నిరర్థకములగు
పరికింపఁగ భవనమది య—పాడవు వనము॥

శ్లో. హరిణీ ప్రేక్షణా యత్ర గృహిణీ నవిలోక్యతే
పేవితం సర్వసంపద్ధి రపి తద్భవనం వనమ్॥

6

క. చలదళియగు సంభోజము
వలె విత్తరి చూపులొలయు వనితాననముం
వీలకింప ననంగుఁడు మి
క్కిలికోపముఁ దాలె నింకఁ గృత్యమదేమో :

శ్లో. చలద్భృంగ మివామౌఞ్చ మధీరనయనం ముఖమ్
తదీయం యది దృశ్యేత కామః క్రుద్ధోస్తు కింతతః :

7

శృంగార సముల్లాసము

క. ఈలాగు నాదునసువులఁ

దూలించుట హాలహాలముతోఁ దుయ్యఁడదై

చ్రాలెడు నిను, జడుఁ దెవ్వం

దోలి 'సుధాంకు'డని పక్కెనొక్కొక్క ? శశాంకా॥

శ్లో. ప్రాణావహరణేనాని తుల్యో హాలాహలేన మే

శశాంక కేన ముగ్ధేన సుధాంకు రితి భాషితః॥

8

గీ. నకియ దయితుఁడు దైవవశాన నాదు

చూపులకు దూరముగ నెంతసేపు గడపు

నంతసేపును దమదు కృత్యములయెడల

నాన్ధఁ గన వించుకేని నాయంగకములు॥

శ్లో. యదవధి దయితో విలోచనాభ్యాం

సహచరి దైవవశేన దూరతోభూత్

తదవధి శిథిలీకృతో మదీయై రథ కరణైః ప్రణయో నిజక్రియాను॥

గీ. దూరదేశాగతుడైన నారమణుఁడు

గడపె తేయెల్ల నెన్నియో కతలతోడ,

నధికముగ నింక నేనుమాటాడఁజాల,

చెలియ ! నీనాల్కు యిసుమని పలుకకమ్మ !

శ్లో. నిఖిలాం రజనీ ప్రయేణ దూరాన్ ఉపయాతేన విబోధితా కథాః

అధికం న హి పారయామి వక్తుం సఖి మామిల్ప తవాయసీ రసజ్ఞా॥

ప్రక్షిప్తములు

క. కన్నీటి చాలు నిలుపుగతి న్నిశ్చలత న్వహించి తనరెడు తారల్
చెన్నొందుమృగీదృశ నయనోన్నిద్రేందీవరములు నొగిమఱుతునాకో
శ్లో. నిపతద్భాష్యసంరోధ ముక్త చాశ్చల్యతారకమ్
కదా నయన నీలాబ్జ యాలోకేయ మృగీదృశః 11

క. హరిణాక్షి, మదాలోకనసరణిం బడదేని నాదు జడజీవితమేక
గరము విఫలమగు, జగమేక బరికింపఁగ వ్యర్థమేసుమా సౌమిత్రి
శ్లో. యది లక్ష్మణ మామృగేక్షణా న మదీక్షసరణిః సమేష్యతి
అమునా జడ జీవితేన మే జగతా వా విఫలేన కింఫలమ్॥ 12

గీ. బాల తననదనముఁ జొచ్చువేళ, నామె
వీడుకొని యేగనెంచిన కోడెకాండ్రు
దారి నెసలార, వేడ్కమై వారిపయిని
లీల నాలోకనాంబుజమాలఁ బఱపె॥

శ్లో. భవనం కరుణావతీ విశస్తీ సమనాజ్ఞా లవలాభ లాలపేషు
తరుణేషు విరోచనాబ్జమాలాం అథ బాలా పథి పాతయాం బభూవ

క. తెలతెలవాఱంగ, నవతి యిలువిడి, తనుఁజేరుప్రియుని నీక్షింపఁగతే
లలితైఞనేత్ర కనుఁగొలుకుల నరుణద్యుతులు చుట్టుకొవియెన్ వేగన్
శ్లో. ఉషసి ప్రతివక్షకామిని సదనా దంతిక మంచతి స్రियః
సుదృశో నయనాబ్జకాణయా రుదియాయ త్వర మారుణ ద్యుతిః 14

శ్రీ గౌర సముల్లాసము

గీ. విధి కృతిఁ మోసపోయితి, పెడలనైతిఁ
 బ్రియుఁడు పెప్పిన సంకేతవేశ్మమునకు,
 నృపతి కాముండు నా కిట్టడేమి నేయ
 నెంచినాఁడో? కటాః యింత యెఱుఁగఁగలనె?

శో. విధి వంచితయా మయానయాతం
 సఖి సంకేతనికేతనం ప్రియస్య
 ఆధునా బత కిం విధాతు రామో
 మయి కామోన్యవతిః పుసర్పజాయతే॥

15

క. అవిరళ మౌక్తికతారయు ధవళాంకుక చంద్రికయు, నితాంతకళాంచ
 త్పువదన పరిపూర్ణసుధాంకువు రాకానిశయే నిజము సుందరియొన్నన్

శో. సువిరళమౌక్తికతారే ధవళాంకుక చంద్రికా చమత్కారే
 వదన పరిపూర్ణచంద్రే సుందరి రాకాసి నాత్ర సందేహా ॥ 16

గీ. తళుకుఁ గనుబేడినలును బొక్కిలిసుడియును
 నెఱికురులసర్పముల్ గల నెలఁతమిన్న
 మేనుదాల్చిన దుస్తరమైన తటిని
 సుజనులే గ్రుంకు వార లాచ్యుకత నందు॥

శ్లో. రూప జలాచరి నయనా నాభ్యావర్తా కచావళిభుజా
 మజ్జన్తి యత్ర సంతః సేయం తరుణీ తరంగిణీ విషయా॥ 17

గీ. తరుణి : నీవదనాంబుజాతంబునండుఁ

ప్రక్షిప్తములు

గెంబెదవి కాంతులం గూడి యింబుఁ గూర్చు

పలువరులను రుచలు తేనరముల తెలుగున

నెంతయు వెలుంగుచు హరించి హృదయమహహాః॥

శ్లో. శోణాధరాంకు సంఖిన్నా స్తన్వి తే వదనాంబుజే

తేనరా ఇవ కాశ నై కాన్త దన్తాలి కాంతయః॥

18

౪. క్షమ నొసఁగుటందు ముఖ్యవ

దములగు పదములఁ బ్రయుండు దాఁ బడినంతఁ

గమలాస్య కనుల యెఱ్ఱఁద

నము దొలఁగెఁ, వెంటనే మనము వికసించెఁ॥

శ్లో. క్షమాపదైకపదయో పదయోః పతతి ప్రయే

శేముః సరోజవదనా సయనారుణ కాన్తయః

19

మ. పలుతప్పుల్ దలపోయుటం గలుగు కోపానం, గురంగాక్షి, వ్యా

కులయై యుండఁగ, నంగనాజన ధృతిం గూర్చి నమర్థంబు, కో

మలమో శ్రీహరి మేనికాంతి యట రమ్యంబౌచుఁ గన్పటెఁ, ద

ల్లలశారోషము, నప్పుడే మెఱుపులీలం బాసి యేఁగెఁ జామీ ॥

శ్లో. నిర్వాసయంతీ ధృతి మంగనానాం శోభా హరే రేణదృశోదయన్త్యా

చిరాపరాధ స్మృతి మాంసలోపి రోషః క్షణ ప్రాధుణ్యకో జభూవ

క. బాలః నృపాలునికిం బ్రతి

కూలముగ మెరింగి భయముఁ గొంటిఁ, దెరువరిఁ,

శృంగార సముల్లాసము

మేలెంచి నిలువఁ జోటిడి

పాలింపుము నన్ను వేగఁ బరమాదృతితో॥

శ్లో. రాజ్ఞో మత్రప్రతికూలా న్నే మహస్వియ ముపస్థితమ్

బాలే హరయ పాప్తస్య వాన దానవిధానతిః

21

గీ. విరహమున వికలాత్మ యాతరుణి యురటః

నీరహమరని చోటివిసార మయ్యె

మలయశిశిరానిలంబును జ్వలనమయ్యె

మణిమయావాసమును మహావనము నయ్యె॥

శ్లో. మలయానిల మనలాయతి మణిభవనే కాననాయతి శ్రిణతః

విరహేజ వికలహృదయా నిర్జలమీనాయతే మహిలా॥

22

క. కాలాగురుసారంబును హాలాహలమట్లు తలఁచు నత్యంతంబుగా,

నీలోత్పలమాలను దా వ్యాళావళియట్లు లెంచు, బాల విరహియై॥

శ్లో. కాలాగురువ్రవం సా హాలాహలవద్విజానతీ నితరామ్

అపి నీలోత్పలమాలాం బాలా వ్యాళావలిం కిలా మనుతే॥

23

క. హరితార్పకలోచన యీతరుణి తిలోత్తమకుఁ దుల్యతందాల్చి, మనో

హరియై సుఖముం గూర్చుట, నరజగమే నాకజగమునాకుంజాదన

శ్లో. తయాతిలోత్తమాయన్త్యా మృగళాబక చక్షుషా

మమీయం మానుషో లోకో నాకలోక ఇవాభవత్॥

24

ప్రక్షిప్తములు

గీ. అలికంబందలి కస్తూరి తిలక మంక
మని తలంచి త్వదాస్యముఁ గని భ్రమించి
ముకుపుటములు చిరము చకోరకము లానఁ
దెలుచి టెక్కల నార్చు నిందీవరాక్షి :॥

శ్లో. అంకాయమాన మలికే మృగనాభివజ్ఞం
పజ్జేరుహాక్షి వదనం తవ వీక్ష్య బిభ్రత్
ఉల్లాస వల్లవిత కోమల పక్షమూలంః
చచ్చాపుటం చటులయన్తి చిరం చకోరాః॥

25

క. కమలము శిశిరంబునఁ, జం
ద్రము మండల మహమునందు రాచింపని చం
దమునన్ రోషమునఁ బ్రకా
శముగనని త్వదాస్య మరసి సఖి : మదిఁ దలఁకు॥

శ్లో. శిశిరేణ యథా సరోరుహం దివసేనామృతరశ్మి మండలమ్
నమనాగపి తన్వి శోభతే తవరోషేణ తథేక మానసమ్॥

26

క. పరుషాశని సమ చిత్తుఁడఁ,
దరుణీయో యమృతైకమూర్తి, తగ నిరువుర కీ
వరుసకా మైత్రిం గూర్చుట
సరసిజసంభవుఁడు మిగుల జడుఁడని యెఱుఁగు॥

శ్లో. శతకోటి కఠిన చిత్తః సోహం తస్యాః సుదైకమయమూర్తేః
యేనాకాశిషి మిత్రం సవికలహృదయో విది ర్వాచ్యః॥

27

శృం గా ర స ము ల్లా స ము

క. శ్యామలమగు నంకము గల

నీమోమును గూర్కు తేటి నెలకొన్న లస

త్తామరసంబులు రెంచెద

నామది, నది మఱపుఁ బొరయునా ? యెన్నటికి॥

శో. శ్యామలేనాజ్ఞితం బారే బారే రేనాపి లక్షణా

ముఖం తవాంతరా సుప్త భృంగ పుల్లాంబుడాయతే॥

28

క. హిమకిరణః నీదుకాంతికి

సమమెట లేదంచుఁ దలచి స్వాంతంబున, మో

దమునందకు, ధరిజీవల

యము నెల్లగా గనిన యాతఁ డరుదో జడుడా ?

శ్లో. అద్వితీయం రుచాత్మానం మత్వా కిం చంద్ర హృష్యసి

భూమండల మిదం మూఢ కేనవా వినిభాషిష్యుః॥

29

క. సురుచిరసీలసహించల

పరివృతమగు హరిణనయన పదనము, యమునా

సరి దతిగభీర నీరాంతరమునఁ బ్రతిబింబితాబ్జునకు సాటియగు॥

శ్లో. నీలాంచలేన సంవృత మానన మాభాతి హరిణనయనాయా,

ప్రతిబిమ్బిత ఇవ యమునా గభీరనీరాంతరేణాంతః

30

గీ. పొలతి చెక్కలడిగి స్తనాభోగమునకు

వ్రాలు కుటిలాలకంబులు, వనజవైరి

ప్రతి ప్రముఖులు

బింబముననుండి మేరునగంబుపైకి

వ్రేలు నురగంబటంచు బావింతు నెడఁద॥

శ్లో. స్తనాభోగే వతః బాతిక పోలా త్కుటిలోలకః

శశాంకబిష్ముతో మేరౌ లంబమాన ఇవోరగః॥

31

గీ. ప్రసవగుచ్ఛభరంబున వంగుతీవ

గతిని జన్ములవ్రేగున నతవు నీవు

మృతవతీ! నీకు సాటియ యదియు నిజము

కెంబెదవివంటి లేఁబల్లవం బెనఁగుట॥

శ్లో. యథాలతాయాః స్తబికా నతాయాః స్తనావనప్రే నితరాం సమాసి

తథా లతా పల్లవిని సగర్వే శోజాధరాయాః నదృశీ తవాపి॥ 32

గీ. అతిమనోహర మీసుమోద్యానవనము

నతలతాంత స్తబికములౌ లతలవలన

నిరతముఁ బ్రసేవ్యమగుఁ, గుచ్ఛభరమెనంగు

యువతు లాత్మను హరియింప కుండురేని॥

శ్లో. ఇదం లతాభిః స్తబికా నతాభిః మనోహరం హస్త వనాస్తరాశమ్

సదైవ సేవ్యం స్తనభారవతో నచేద్యువతో హృదయం హరేయః

గీ. తన్ని నారాకఁ గడుఁబ్రమోదము పహించి,

పుచ్చి తేయెల్లఁ గ్రీడలఁ బొద్దువాడువఁ

గూర్కుచో. ముఖగంధముఁ గ్రోలవచ్చు

శృంగార సముల్లాసము

తుమ్మెదలు లేపియుం బ్రబోధమ్ముఁ గనదు॥

శ్లో. సా మదాగమన బృంహితతోషా జాగరేణ గమితాఖిలతోషా
బోధితాపి బుబుధే మధువై ర్న ప్రాతరానసజ పౌరభలుభైః 34

గీ. ప్రథితుఁడగు శంఖరారి ప్రభావ గరిమఁ
బడసిన యచింత్యశక్తి, నీ వదన మిప్పుడు
గనియె విధుభావమును, గనుంగవయుఁ గంజ
దళ వికారత నొందె సుందరి : తలంప॥

శ్లో. అచింత్యశక్తివిభవేన సుస్థిరి ప్రథితస్య శంఖరారిహిః ప్రభావతః
విధుభావ మంచతితమాం తవాననం నయనే సరోజదళ నిర్విశేషతాః

క. వరదృష్టల మీనవతియుఁ
గరచరణంబులఁ బ్రపుల్లకమలవతియుఁ, బెన్
గురులకై వలనియు, సుం
దరి, సురసయు సరసి యగుఁగదా రసికులకున్

శ్లో. మీనవతీ నయానాభ్యాం కరచరణాభ్యాం ప్రపుల్లకమలవతీ
కైవలనిచ కేతైః సురసేయం సుస్థరీ సరసి॥ 35

క. మందమతీ! పాంథుఁడ, మనమందున నెనలేని తాపమండఁగ నేలాః
పొందుగఁ బయోధరము నీ
వెందేఁ గనుగొనుము కాంతియెనఁగును దానన్॥

ప్రక్షిప్తములు

శ్లో. పాంథ, మందమతీ, కింవా సంతాప మనువిదసి
పయోధరం సమాశాన్య యేన శాన్తి మవాప్నుయాః

37

క. అతిమాత్రతన్వి యగు నీ
యతివ జగంబెల్ల నింప నాత్మద్యుతితో
మతి, నది సౌదామినియో,
సితనిశయో, యనుచు శంకఁ జెందిరి జనముల్॥

శ్లో. సంపద్యతాం తా మతిమాత్ర తన్వీం శోభాభి రాభాసిత సర్వలోకామ్
సౌదామినీ వాసిత యామినీవేత్యేవః జనానాంహృది సంశయోభూత్

గీ. సతి లసత్పాణిపదములు స్మితముఖంబు
నరసి కిసములతోడి వల్లరియ్యె, కాక,
పుల్లజలజాతమైన యంబుజమొ యనుచు
జనములెల్లరు మదిని సంశయముఁ గనిరి॥

శ్లో. ససల్లవా కింసు విభాతి వల్లరీ సపుల్ల పద్మా కిమియంసు వద్మినీ
సముల్లసత్పాణిపదం స్మితాననాం ఇతీక్షమాణాం సమలంభిసంశయః

క. తళుకుఁ గనుంగవ యందము
గలి కలికిమొగంబుఁ గాంచి, కమలమొ, కాదేక
జలజారి బింబమో యని
తలఁచిరి తత్క్షణమ జనులు దమస్వాంతములక

శ్లో. నేత్రాభిరామం తామాయా వదనం వీక్ష్య తక్షణమ్
సరోజం చంద్ర బిమ్బం వేత్యభిలాః సమశేరతః

40

శృంగారసముల్లాసము

గీ. వసిడి వన్నియ మైజిగి యెనఁగు సతిని
గలిసి రాముండు వసమున మెలఁగుచుండ,
మించుతోనున్న మొయిలనియెంచి, యలలి,
చాతకమ్ములు నృత్యమ్ము సలుపఁదొడఁగె॥

శ్లో. కనకద్రవ కాన్తి కాన్తయా మిలితం రామ ముదీక్షకాన్తయా
చవలాయుత హరివధ్రమాన్ననృతే చాతకపోతరై ర్వనే॥ 41

క. లోకము నర్వము 'వనిత'గ
వాకొను నీతరుణి. నల్లె వాకొనుఁగాతఁ
నాకో. యువకులొనర్చు ననేకతపఃఫలముగాఁగ నెడఁదం దోఁచెఁ
శ్లో. వనితేతి వదన్త్యేతాం లోకాన్సర్వే వదస్తుతే
యానాం పరిణతా సేయం తపస్వీతి మతం మమ॥ 42

క. తరుణీ వికసిత వదనముఁ బరికించి చకోరతతులు భ్రమరాపలుకా
జరమ ప్రమోద పరతకా గరము విజృంభించె జనులకనులకు పిందై
శ్లో. స్మయమానాననం తత్ర తాం విలోక్య విలాసిని
చకోరా శృంభరీకాశ్చ ముదం పరతరాం యయుః॥ 43

క. బాలామణి! సుస్మిత సుష
మాలేశము నీదు ముఖకమలమున మిపులకా
గ్రాలు నెపు, దపుడ మదనుఁడు
లీలకా జగమెల్ల గెలువలేఁడె? దృఢముగకా॥

ప్రతి స్తమలు

. వదన కమలేన బారే స్మితసుషమా రేళ మాదధాని యదా
జగదిహ తదైవ జానే దశార్థబాణేన విజితమితి ॥

44

గీ. యమున నీటిభరాన నర్థము మునింగి
బిట్టుగాఁ గూయు కొంగలు, నిట్టలమగు
నిరులతోఁ బోరి బయటికి వరుగుదెంచు
కలువతోని కిశోరముల్లాఁగఁ దలతు॥

శ్లో. కలిందజా నీరభరేర్థమగ్నా బికాః ప్రకామం కృతభూరికబ్దాః
ద్వాస్తేన వైరా ద్వినిగీర్యమాణాః క్రోశన్తి మన్యే శశినః కిశోరాః

గీ. నతములగు కనుబొమల యందమున వెలయు
సకియ చనులు పరస్పరసంగవళతఁ
జటుతరములయ్యెఁ, దర్పారవహనశక్తి
చాలమింజేసి కౌఁదీప సన్నగిల్లె॥

శ్లో. పరస్పరాసంగ ముఖా న్నతభ్రువః
వయోధరౌ పీనతరౌ బభూవతుః
తయౌ రమృష్యన్నయ మున్నతింసరా
మవైమి మధ్యస్తని మానమేతి॥

46

గీ. తరుణి చికురాశ్చుతిని గొప్పయిరులు బలిసి
జనులకుం భ్రమఁగొల్పెడునని తలంతుఁ
గాని, కాంతులగురియు నీయాననేండు

శృంగార సముల్లాసము

రుచులు వర్షము నది చాలఁ బ్రచురమయ్యె॥

శ్లో. జనమోహతరంత్రవాలి మన్యే చికురాచార మిదం ఘనాన్తకారిమ్
వదనేస్తు రుచా మిహాప్రచారా దివ తన్వంగి నితాస్త కాన్తి మన్తమ్

గీ. సరసిజాక్షి కుచంబుల సామ్య మొందఁ
దలఁచి రాత్రిందివమ్ము లేతమ్మిచాలు
నీటఁ గుత్తుకబంటి మునింగి నిలిచి,
తపనుఁగూరిచి దీక్షమై దపమొనర్చు

శ్లో. దివానిశం వారిణి కంఠదమ్నే
దివాకరారాధన మాచరన్తీ
వక్షోజతాయై కిము పక్ష్యలాఙ్కె
తపశ్చరం త్యమ్ముః పజ్జిరేషా॥

48

గీ. నకి : వియోగిని : నీముత్తైసరము, నీదు
దంబులు సంగమసుఖము నొందఁగఁ దలంచి
మండువిరహోగ్ని సంభృత కుండమగుచు
దనరు నీయెదవయి నిదె తపమొనర్చు॥

శ్లో. వియోగవహ్ని కుందోస్మి హృదయేతే వియోగిని
ప్రియసంగ సుఖాయేవ ముత్తాహార స్తవస్యతి॥

49

గీ. ఆమిత లావణ్యవిధిగఁ ద్వదాననంబుఁ
జేసి, సరసిజాక్షి భ్రమఁజెందె ననుచుఁ

ప్రజ్ఞాప్రములు

దలఁతు. గాకున్న నిపుణుడౌ, సతఁడు విధుని
సలుపునె కళావిపాను వికలుని రాజు,

శ్లో నిధిం లావణ్యానాం తవ ఖలు ముఖం నిర్మితవతో
మహామోహం మన్యే సరసిరుహసూనో రుపచితమ్
ఉపేత్య త్వాం యస్మా ద్విధుమయ మకస్మా దిహ కృతీ
కలాహీనం దీనం వికలజవ రాజాన మకరోత్ ॥

50

గీ, కలికి నీహృదయానురాగంబు దివ్య
మైన మాణిక్యరూపము నూని ప్రియుని
నరయు కోర్కిని బయటికి నడుగుదెంచి
చనుఁగవకు మధ్యమున నిల్పెనని గణింతు॥

శ్లో. స్తనాన్తర్గత మాణిక్య వపుర్బహి రుపాగతమ్
మనోనురాగి తే తన్వి మన్యేవల్లభ మీషితుమ్॥

51

క. సారంగకిశోరాక్షి

చారు ముఖవ్యాజమున నిశాపతి యమృతా
సార మయాత్మాంకువులను
బూరించుచు జగతినిదిగొ పొడమెను బెలుచన్

శ్లో. జగదంతర మమృతమయైరంకుభి రాపూరయన్నితరామ్
ఉదయతి వదనవ్యాజాత్ కిము రాజా హరిణశాబనయనాయా॥ 52

శృం గా ర స ఋ ల్లా స ఋ

గీ. తిమిరమును శరదందు కాంతియుఁ బ్రపుల్లి
వారిజము పగడాల సంపంగెమొగడ
యొక్కెడం గూడియున్నచో నొక్కపేళ
నెనయగునో యేమొ తరుణిమోమునకుఁ గొంత॥

శ్లో. తిమిర శారద చందిర చంద్రికాః కమల విద్రుమ చమ్పక కోరకా॥
యది మిలింతి కదాపి తదాననం ఖలు తదారలయా తులయాదుహేః

గీ. ప్రియ! విషాదము విడుమని ప్రియుఁడు చమ్పక
జేరి యనురాగమునఁ బల్క వారిజాక్షి
కన్నుఁగవనుండి బహుళాశ్రుకణము బురలె
నంత నభిమాన మెదనుండి యంతరించె॥

శ్లో. ప్రియే విషాదం జహిహీతి వాచం ప్రియేనరాగం వచతి ప్రియాయాః
వారా ముదారా విజగాలధారా విలోచనాభ్యాం మనసశ్చ మాపః॥ 54

క. అమృతకరుండగు రాజా
నుమశరు రాజ్యాభిషేక శుభవార్తను లో
కమునకుఁ దెలుపుటకో, యన
నమలసుధావృష్టి నవనిసంతయు ముంచెనా

శ్లో. రాజ్యాభిషేక మాజ్ఞాయ శంబరాసుర వైరిణః
సుధాభి ర్జగతీ మధ్యం లింపతీవ సుధాకరః॥

ప్రక్షిప్తములు

- క. లోలాలకాంక్షంబగు బాలకురంగక్షి మోము పరికించి, చల
 తేల్చిలాలన నుడుకరపాళి భరితాజ్ఞమనుచు భావించుమది॥
- శ్లో. అననం మృగకావాజ్యే వీక్ష్య లోలాలకావృతమ్
 భ్రగుర్భ్రమర సంభారం స్మరామిసరసీరుహం 56
- క. స్మయమానాస్యాంబుజ యగు ప్రియురాల్ గురుజనుతోడ వెడలుచు,
 గళమా
 రుచు వెనుక ద్రిప్పికను నెంతయు నిష్పత్రముగ జగతిఁ దాఁ జేయు
 గతి॥ 57
- శ్లో. యాస్తీ గురజనై స్సౌకం స్మయమానాననాంబుజా
 తిర్యగ్గీవం యదద్రాక్షిత్ తన్నిష్పత్రా తరో జ్జగత్ 58
- క. కిరణమ్ముల గిలిగింతల విరియని నీరజని వినుఁడు వికసిలఁజేయుం
 బరమానురాగమునఁదా నరయ న్నేకువనె, యతనికగుజయమెపుడు॥
- శ్లో. విబోధయా కరస్పర్శైః వద్మిసీ ముద్రితాననామ్
 పరిపూర్ణోనుదాః ప్రాతర్జయతి భాస్కరః 59
- గీ. శిరమొకించుక వంచు నత్తరుణి మధుర
 వచనముల నిల్చినేఁగ్రుధ బ్రకటపఱచి
 వెడలఁబూన విదేశముఁ వ్రేలిఁ బట్టి
 యాడు లేఁబల్లి విడి దారి నడ్దగించెః
- శ్లో. అనన్య వల్గవచనైః వినివారితేషి
 రోషా త్రప్తయాతు ముదితే మయి దూరదేశమ్

శృం గా ర స ము ల్లా స ము

బాలా కలాఙ్గాః నివేశ వశంవదేన
క్రీడా బిడాల శిశునాళు రురోధ మార్గమ్॥

59

గీ. ఎల్లెడను సుధ నీమోము చల్లుచుండ
నకను కోదండమహిమకు నడ్డమున్నె ?
కనులతాపంబుతో నిరు లణఁగిపోవె ?
యిందుఁ డనుదిన ముచయింప నేల యింత ?

శ్లో. అభూ దప్రత్యూహః కుసుమశర కోదర్భ మహిమా
విలీనో లోకానాం సహ నయనతాపోపి తిస్తిరైః
తవాస్మిన్ పీయూషం కిరతి పరిత స్తన్వి వదనే
కుతో హేతో శ్వేతో విధురయ ముదేతి ప్రతిదినమ్॥

60

గీ. శత్రుముల్లేకయ వివేకకాలరై న
యువుల హృదయాలు చీలుచు సుద్యమమున
దక్షముల్ గద నీలాబ్జదళ వికాల
లోచనల హరి మాయా విలోలకృతులు॥

శ్లో. తినైవ శత్రుం హృదయాని యానాం
వివేకభాజా మపి వారయన్త్యః
అనల్ప మాయామయ వల్గులీలా జయంతి నీలాబ్జ చళాయతావ్యః 61

గీ. మందపవనంబునం, దూండ్ల, మలయజముల,
నలదముల, శైవలంబుల జలజములయుఁ

ప్రక్షిప్తములు

జల్లఁదనము వినా, తెల్వీ నుల్లసిలిరి

ప్రియుల నెడఁబాసి మదిని దపించు సతులు॥

శ్లో. మృణాల మందావిల చందనానా ముఖీర శైవాల కుశేశయానామ్
వియోగ దూరీకృత చేతనానాం వినైః శైత్యం భవతి ప్రతీతి॥ 62

క. ఎందనుక నిందువదనల సుందరమౌషణము నెలుఁగు సువిలాసలస
న్మందిరమయి యువహృదయము
లందనుకఁ వహ్నిలేకయ దహింపఁబడుక॥

శ్లో. యదవధి విలాసభవనం యౌవన ముదియాయ చంద్రవదనాయః
దహనం వినైవ తదవధి యూనాం హృదయాని దహ్యంతే॥ 63

గీ. తనయెడఁ శిథిలంబైన దయితుప్రేమఁ
బడయ, నతనికిఁ దెలిపె నపత్నికతల
“నామెచూపులు నీచూపులు లై కృపండు ;
నగుచు బల్కెడు ; నీవర్తనలకుఁ గనలు॥

శ్లో. న మిశ్రయతి లోచనే నహసితం నసంభాషతే
కథా సు తవ కించ సా విరచయ త్యరాళాం భ్రువం
వివక్ష సుదృః కథామితి నివేదయంత్యా పురః
ప్రియన్య శిథిలీకృతః స్వవిషయే సురాగగ్రహః

64

క. బడవానల హలహలముల
వడువున, మకరములతోడ వ్యాళంబులతోక

శృంగార సముపల్లాసము

జడధిం బెరిగిన చంద్రుడు

పుడమి నరుల ప్రాణములను బొలియింపఁ దెలుల్||

శ్లో. బడబానల కాలహుటవణ మకరవ్యాళగడై స్సహైధితః

రజనీరజుణో భవేన్నృణాం స కథం ప్రాణవియోగ కారణమ్ 66

క. పుణ్యవళంబున సాధ్వీగణ్య గృహణి గలుగు, నామె గన్ఱ పాపనసా
ద్గుణ్యుల సుతులక, వారల

గణ్య యశః, గూర్తు, దానఁ గను నరుడు దివి

శ్లో. లభ్యేత పుద్వై ర్గృహీణో మనోజ్ఞా

తయా సుపుత్రాః పరితః పవిత్రాః

స్వీతం యశస్తైః సముదేతి నిత్యం తే నాన్యనిత్యః ఖలు నాకలోరః

క. వామోరూః నీయధరముఁ గామించిన నాదుకోర్కిఁ గడతేర్చితివే
భూమీకుడైనఁ బరునిం గామించిన, దేవికేనిఁ గను లాఘవముగా

శ్లో. ప్రభురపి యాచితుకామో భజతే వామోరు లాఘవం సహసా

యదహం త్వయాధరాద్ధీ సవతి విముఖ్యా నిరాశతాం నీతః|| 67

క. కాలనికడనుండి వేగమ జలకుంభముఁ దలసుదాల్చి చనుదెంచెడి నీ
వల తటపుడోపుమఱుగున

సలిపినరతి యెఱుఁగుఁ బంచశరదైవంబే||

శ్లో. జలకుంభ ముమ్మితరసం సవతి సరస్యాః సమానయంత్యా ప్రే

తటకుంభ గూఢసురతం భగవా నేకో జునోభవో వేదః|| 68

ప్రక్షిప్తములు

క. నీవలె నావల్లభుఁ డెంతే విటపితతిఁ శ్రమంబు పీడ్కొనుఁ బాంథా
యేవిధి నితరములిఁ నాజీవిలమున కింతకంటె శ్రేయముగూర్చున్
శ్లో. క్షయింప వధివ ప్రయో మే విటపిస్త్రోమేషు గమయతి శ్లేశాన్
కిమితోన్యత్కృతం మే నప్రుతియ త్పాంథ జీవామి॥ 60

క. గౌరాంగి! నీకుఁ దుల యె
వ్వారలు లేరంచు గర్వపడకుమ యెపుడుం
గారడవుల నెన్నియు ఫల
భార నతములయిన బాల పల్లవ లెనఁగుట॥

శ్లో. తుల నునాలోత్య నిజా మఖగర్వం గౌరాంగి గర్వం నకదాపికుర్యాః
లసంతి నానాఫల భారవత్క్య లతాః కియన్త్యో గహనాస్తరేషు॥ 70

క. తోయముల నిలిది, కమలము
సాయము వఱి కినునిఁ గూర్చి నలుపుం దవముం
జాయపిభ క్తిని గానీ
నీయాననససుము మానినీ : వడయదుగా॥

శ్లో. ఆసాయం సలిలాంతః సనితార ముపాస్య సాదరం తవసా
అధునాద్దేవ మనాక్ తవ మానిని తులనా ముఖస్యాపి॥ 72

క. సుందరి నీయందపు మొగ
మందునఁ జిలువగ నొకింత యలరినమాత్రణ

శృంగార సముల్లాసము

* ఇందుని సామ్రాజ్యం బడఁ

గుం, దోడ్తో, నిజము సుమ్ము : కోమలగాత్రీ :

శ్లో. అయి మందస్మిత మధురం వదనం తన్వంగి యది మనాకో పురుషే
అధునైవ కలయ శమితం రాకా రమణస్య హంత సామ్రాజ్యమ్ 37

గీ. మధుర మధుమదమత్తుఁడు మాటిసూటి

కలరి బిగ్గలుగా నవ్వు, నాతఃయంద

గొణుఁగునేదియొ, యెఱ్ఱనిదనుచుఁ దలఁచు

ముజ్జగంబులఁ, గను శూన్యములనె యెఱుఁడు॥

శ్లో. మధురతరం స్మయమానః స్వస్మి స్నేహాశం చ్ఛనైః కిమపి

కోకనదయం ప్రిలోకీ మాలమ్మనశూన్య గోక్షతే ధీః॥

73

క. తగుణీ : మధురసమధుర, మ

ధరమును నావదనసీమఁ దార్కొననిమ్మా :

ధరవయిఁ బడకుండఁగ, నా

కరమును నీకరమునం దగం గైకొనుమా :

శ్లో. మధురసా నృధురం హి తవాధరం తరుణి, మద్వదనే వినివేశయ

మమ గృహాణ కరేణ కరామ్ముజం పవనా మిహహా భభభూతరే॥

చ. జతనము లెంతయు న్సలిపి సౌధముమీదికిఁ జేరి, చంద్రికా

తతిఁ గడువెల్లనై న సుమతల్పమునకా శయనించియున్న రా

* దిందును రాకేందుని రా

జ్యేందీరయుకా నిజము వెంటనే తరలాక్షీ :

ప్ర ఊ స్త ము లు

ట్పిరి, జకితేక్షణఁ, దరహసమ్మతి, నల్లలితాంగి, నక్కునం
దతిముదమార సూర్పు లొలయం గవుగింటఁ గృతార్థుఁడొత్తెడుఁ
శ్లో. శతేనోపాయానం కథమపి గతః సాధశిఖరం
సుధాఫేన స్వచ్ఛే రహసి శయితాం పుష్పశయవే
విదోధ్య జ్ఞామాట్లీల చకితనయనాం స్మేరవదనాం
ననిఃశ్వాసం శ్లిష్య త్యహహ సుకృతీ రాజరమణీమ్॥ 75

క. జలదం బుదయింపఁగఁ గ
జ్జల మలినంబయ్యె నాకనఘు పాంథజనం
బుల మది రక్తిమ దోఁచెఁ
దెలుపెక్కె మృగీద్భృతాతికిఁ జెక్కిఁకులఁ
శ్లో. ప్రాతుర్భవతి పయోధే కజ్జల మలినం బభూవ నభః
రక్తంచ పథికహృదయం కపోలపాలీ సృగదృశః పాణ్డు 76

కరుణ సముల్లాసము

గీ. అకట! సీతను బానితి హతుఁడ నైతి,
నిండుముఖి నవ్వినా వని నెట్లు బ్రదుకుః
సుకృతు లేమండ్రు నేవారిఁ జూతు నెట్లు
రాజ్యము రసాస్థలి జనని! బ్రదుకు చెడని !

శాంత సముల్లాసము

శ్లో. పాపం హస్త మయాచారేన విహితం సీతాపయద్యాపితా
మా మా మిస్తుముఖీ వినా బత వనే కిం జీవితం దాస్యతి
ఆరోకేయ కథం ముఖం సుకృతినాం కిం తే వదిష్యంతి మాం
రాజ్యం యాతు రసాతలం పునరిదం నప్రాణితం కామయే॥

శాంత సముల్లాసము

గీ. చంద్రికామయననసుధల్ జగతి సమితిఁ
జల్లిజనుల తాపత్రసుమెల్లఁ దొలఁచు
నతనిఖిలదేవపుతుఁడు బృందావనగతుఁ
డదఁచు నవవారిధుఁడు నాయాత్మతమము॥

శ్లో. జగజ్జాలం జ్యోత్స్నామయననసుధాభిర్జటిలయ
జ్ఞానానాం సంతాపం త్రివిధమపి నశ్యః ప్రళమయా
శ్రితోవృన్దారణ్యం నతనిఖిల బృన్దారకపృతో
మమ స్వాంతర్వాంతం తిరయతు నవీనో జలధరః ॥

1

గీ. గ్రీష్మచండాంకు మండల భీష్మశిఖకు
నుద్దియగు సంసృతిం దావమొందు నాదు
బాధ వృష్టివరేణ్యుఁడు ప్రాప్తపేణ్య
వారిధరమట్లు వేగమ పాచుఁగాక ।

శ్లో. గ్రీష్మచణ్డకరమణ్డల భీష్మ జ్వాలసంసరణ తాపితమూర్తేః
ప్రాప్తపేణ్య ఇవ వారిధరోమే వేదనాంహరతు వృష్టివరేణ్యం ॥2

శాంత సముల్లాసము

గీ. విస్తృతాపార సంస్కృతి విషమవిషయ

గహననరణి విరామము గనక, తిరిగి

తిరిగి, నాజడమతి, శ్రమదీఱ, యమున

దరిఁగల తమాలముం తేరెఁ దన్నుఁ గనుత :

శ్లో. అపారే సంపారే విషమ విషయారణ్య సరణౌ

మమభ్రామం భ్రామం విగలిత విరామం జడమతే

పరిశ్రాంత స్యాయం తరణితనయాతీరనిలయః

సమస్తైత్సంతాపం హరినవతమాల స్థిరయతు॥

గీ. ప్రేంకణపుడీగెను దమాలవృక్షమట్లు

సింధుకన్యక కౌగింటఁ జెలఁగు విధుఁడు

జలజనాభుఁడు దేహావసానవేళ

వెలుఁగుఁగావుత : నామనోవీధియందు.

శ్లో. అర్జితో బలధి కన్యకయా సలీలం

లగ్నః ప్రియంగులతయేవ తరుస్తమాలః

దేహావసానసమయే హృదయే మదీమే

దేవళకాస్తు భగవా నరవిష్టనాథః॥

4

క. అందముగ దృగానందపు సందోహముకుండిలమ్ము సలుప క్షమంబౌ

చుందనరెడు కాదంబిని మ్రుందించెడుఁగాక నాదురంతపు బాధకా

శ్లో. నయనానందసందోహ తున్దిలీకరణ క్షమా :

తిరయత్వాఘ సంతాపం కాపి కాదమ్మనీ మమ ।

౭

ప్ర డీ ప్త ము లు

గీ. వారయోషదజామిక ప్రముఖులైన వారిఁ గాచిన నీవు సంసారమనెడి
పెనునెడారిని గర్తాన వేదనపడు నను. నుపేక్షింపకుము. కరుణాస్వరూప

శ్లో. గణికాజామిక ముఖ్యానవతా భవతా చరాహమపి
సీదన్ భవమరుగర్తే కరుణామూర్తే న సర్వభోషేక్ష్యః :

క. మలయానిల హోలాహల
మల, రమణీ కుంతలాహీ భోగములందుగా
అల శ్వపచ కుసుమశరులం.
గలుగుతఁ బరమాత్మమతి, నికామము నాకున్ ॥

శ్లో. మలయానిల కాలకూటయోః రమణీ కుంతలభోగి భోగయోః
శ్వపచాత్మభువో విరంతరా మమభూయాత్పరమాత్మని స్థితిః॥ 6

క. భువనంబెల్లననశ్వరమవు నింకఁ గళేబరమ్ము నడుగఁగవలెనే ?
భువినద్దానికినయి జనులపురాఃపాల్లెన్నొ వడఁగ నగునే ? తలఁపన్

శ్లో. నిఖిలం జగదేవనశ్వరం పునరస్మిన్నితరాం కలేవరమ్
అథకస్య కృతే కియానయం క్రియతేహన్త జన్తైః పరిశ్రమం 7

చ. అనుపదమెల్ల లోకము లనర్గళమృత్యుముఖమ్ముఁ జొచ్చుట
గనియు, మదింగటాః విషయ కాంక్ష దొలంగ దణంగుఁగాక యీ
పునతరరాజ్యలక్ష్మి. వడుఁగాక కృపాణపుటండుఁ బైశు, పె
ల్చినఁ గొనుఁగాక, కాలుఁడు తలఁగ, విడఁబోడు మదాత్మ ధర్మమున్

శ్లో. అనుపద మఖిలాన్తోకాన్ మృత్యుముఖం ప్రవికతో నిరీక్ష్యసి
హా, హన్త కిమితి చిత్తం విరమతి నాద్యాపి విషయోభ్యః

శాంత సముల్లాసము

నవది విలయమేతు రాజలక్ష్మి రుపరిపత స్త్యథవాక్యపాణధారాః
అపహరతు తరాంశిరఃకృతాస్తోమమతు మతిర్నమనాగపేతుధర్మాత్ :

క, అనయము పగతురు నాశల

ననలతతిన్నింత్తుగాక : యతిమాత్రముగ

సునిశిత కృపాణధారా

వివిపాతము చెందుగాత, విదధర్మంబు

అపి బహుదహస జాలం మూర్ధ్విరిపుర్యే నిరంతరం ధమతు।

పాతయతు వాసిధారా మహామణు మాత్రం కించిదపిభాషే।

~~~~~

ప్రముదిత చిత్తస్పృత్తి నిదె వండితరాయల భామినీవిలా

సముఁ దెలిఁగించి, త్వచ్చరణ సారసముగ్ధ సమీపమందు, న

త్యమలినభక్తిఁ గాన్కగ, సమర్పణముం బొనరించితి, న్నితాం

తముఁగరుణానువారము చక్కెసలారఁగఁ గొమ్ము శ్రీపతీ॥

~~~~~

భామినీవిలాసము సర్వంబును సమాప్తము

శ్రీ వేంకటేశ్వరార్పణమస్తు

పండితరాయల పరిణయము

‘భామినీవిలాసానువాదము సమాప్తమయినది. ఈ సందర్భమున నే తత్కావ్యమున కాపేరెట్లు వచ్చినదో, యది యెంతవఱకు సముచితమో చర్చించుట అవసరము.

పండిత రాయలు తాను రచించిన గ్రంథములకు అభరణ, లహరి, విలాస పదములను ఉటంకించుచు వచ్చినాడు. జగదాభరణము, ప్రాజ్ఞాభరణము, గంగాలహరి, పీయూషలహరి, అమృతలహరి, అనప్ విలాసము మున్నగునవి ఇందులకు నిదర్శనములు.

విలాసశబ్దపు ఉటంకింపువలన భామినీవిలాసముతో సామ్యశ్చ నామ ముగల అనప్ విలాసము పండితరాయల ఏలికనుగుఱించినదియు నొకటి గలదు. ఐన నిక భామినీవిలాస మెట్టిది? ఇందు ప్రస్తావితమైన భామిని యెవరు?

ఈ సందర్భమున సారస్వత చరిత్రకారులలో ఛేదాభిప్రాయములు కవుల కొందఱు :—ప్రాపంచి కానందములలో నెల్ల సుతకృష్టమగు ప్రణయానుభూతి వలని సుఖమును మానవుఁడు తరుణి సంపర్కము వలననే కాంచుటచేఁ, బండితులగు వారట్టి ప్రేమ చర్యల కాధారములగు విషయముల నభివర్ణించి ప్రకృష్టరసోపాసకు లగుదురు. అట్టి శృంగారకవితారనప్రవృత్తి తిప్పక పాఠకుల హృదయకేదారములఁ బ్రవహించి భావసూనములవంటఁ బండించును. ఈ కావ్యమార్కార్యమున నిరుపమాన మగుట, దీనికి ‘భామినీవిలాస’—మను నామమెంతేని సార్థకమయినది—అని యభిప్రాయ పడుచున్నారు.

కొండటిందలి స్లోకములలో నెక్కువ సంఖ్యకలవి 'భామిని'కి సంబంధించినందున నీపేరు గలిగెనందురు. ప్రొఫెసరు తారానాథులు పండితరాయల భార్యపేరే దీనికిఁ బెట్టఁబడె ననుచున్నారు.

ఐన పండితరాయల భార్యపేరు 'భామిని' యొయుండవలయును కదా! అట్లనుటకు గ్రంథస్థ గ్రంథాంతర నిదర్శనము లేమియు కానరావనవలసి యున్నది.

పండితరాయల పరిణయమును గుఱించియు, అతని భార్యనామమును గుఱించియు అనేకవిధముల గాధలు పండితలోకమున వ్యాపించి యున్నవి. వానిని పరామర్శింతము.

శ్రీ జగన్నాథ పండితరాయలు శ్రీ. శ. 1600—1680 సం॥ ముల మధ్య జీవించియుండెనని కొందఱును, 1620—1675 సం॥ముల మధ్య వెలసియుండెనని కొందఱును జెప్పుదు. అతఁడు తనవద్దనై దేండ్ల ప్రాయమునకు లోపుననే కాళికి వెడలి ముప్పదియేండ్ల వయస్సు వచ్చునరికి విద్యాభ్యాసము పూర్తి గావించుకొని, దిలీపాదుషా కొలువునఁజేరెనను విషయమున మాత్రము చరిత్రకారులెల్ల రేకాఖిప్రాయమును వెల్లడించు చున్నారు.

అతని వివాహముంగూర్చియు, నతని గృహిణ్యభిజనముంగూర్చియు వారిలో ఇట్టి ఏకాఖిప్రాయము పొడగట్టుటలేదు.

కొండఱతఁడు'లవంగి'యను నక్కరు చక్రవర్తి దుహితను పరించెననియు, మఱికొందఱాతఁడొకానొక సామాన్య యవనకన్యనే పెండ్లాడెననియు, నింకకొందఱాతఁడెవ్వతెనో మహమ్మదీయకాంతనుంపుడు కత్తెగ నుంచుకొనెననియు, వేఱుకొందఱతఁడు సవర్ణవధువునే పరిణయ మయ్యెననియు నుడువుచున్నారు.

తండ్రికడ విద్యాభ్యాసము పూర్తికాగానే, జగన్నాథుఁ డొంటరిగఁ గాళికేగి యుండవలయును. అతనికి 'చామచంద్రబట్ట'ను అమ్మఁ దొకఁ డుండినట్లు వివర్ణనములుగలవు. ఈతఁడు తెనాలి లాహివాతోని చాళుఖారి నగ్రహారముగఁ బతనపఱచును. జగన్నాథుఁడే కాళిక బంధుదేవు నాటి కితఁడు గడుచిన్నవాడయి యుండును. అతనిని తానికొనును జననీ జనకులు స్వగ్రామముననే యుండవలసి వచ్చియుండును. కాని వారు జగన్నాథునితోఁ గూడఁ గాళికేరిగియుండరు. కాలే పెడలనచ్చును (అతనికి నివాహమయి యున్నచో) బహుళాపాయములను, శ్రమలను లోనైన యుత్తరదేశ ప్రయాణమున కాతఁడు ముగ్ధులవలెను నుపగ్రహించు దోడ్కొనిపోయి యుండుననుట అసంబద్ధము. కాని, గురుత్వ బేండ్ల జగన్నాథున కన్నటి పద్మాహమయి యుండదునుటయే యుత్తము.

ధీరీచేరిన పండితరాయలు ప్రసంగవశమునఁ గాదుషా నెనుటఁ జెప్పిన యీ క్రింది చాటువుకూడఁ బై విషయమున తుపబలరముగ నున్నది.

శ్లో. శీతార్తా ఇవ సంకుచంతి దివసా నై నాశ్చరం శర్వరీ
 శీఘ్రం ముఞ్చతి కీర్తి సోపి హుతభుక్తోజం గతో భాస్కరః
 త్వంచానన్దహతాశభాజి హృదియేసీమ నిసీనాం గతో
 నాస్మాకంపననం సవాయుపదియః పుత్రిప్రజామో పయమ్॥

ఇందరి 'వననం'—'యుపతయః'—అను శబ్దముల సవనబోధముల నారామొనర్చికొని, శ్రీ అచ్యుతరాయమోదకగారును, శ్రీ శివరాం మహాదేవ పరాంజయగారును ధీరీచేరునాటికి జగన్నాథుఁ డనివాహితుఁ డనియే తీర్మానించిరి. ఇత నొకచో నేకవచనము, మఱియొకచో బహువచనముం బ్రయోగించుటచే, నతనిని 'దిగంబరు'నిగను, భార్యయేని (నవ ర్ణయో, అవర్ణయో)—రేనివానిగను భావించుట అసంబద్ధమనియు . శబ్దార

విచారమునకుఁ బ్రాధాన్యమిచ్చి, తేనిపోని కుశంకలతోఁ గూడిన స్తన శల్య పరీక్షగా విమర్శకుఁ దొడఁగిరి. కాని, ప్రకరితానుగుణ భావముం గ్రహింప నైరి. 'వసనం'-అను శ్లోకశబ్దమునకుఁ 'గప్పుకొనుబట్టి'—యని కాని, 'కట్టుగుడ్డ'—యని యర్థముగాదు. ఇఁక 'యువతయః'—యనుట, పై పాద ముచో 'సీమంతినీదాం'-అను శబ్దప్రభుముం దాటించుట యగును. ఇందు విపరీత మేదియులేదు.

విమర్శకాగ్రణులగు శ్రీ కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావుగారును శ్రీ కావలి వేంకటరామస్వామిగారును, శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారును—ధీల్లిఁ జేరిన జగన్నాథుఁ డవివాహితుఁడే'యనియు, అట నొక యచనకాంతను ధర్మపత్నిగ స్వీకరించె'ననియు సహేతుకముగఁ జర్చించి యున్నారు. కాని, 'పండితరాయల చరిత్ర' వ్రాసిన శ్రీ భమిడి సత్యనారాయణగారు తద్వ్యతిరేకముగ, సవర్ణకన్యనే యతఁడు చేపట్టెనని నిరూపింపఁ, దిలకుఁదగిన యూహలతో—అభూత కల్పనలతో విశ్వప్ర యత్న మొనర్చిరి. అవి సోపపత్తికములు గాకుంట హేతువాదమునకు నిలువవు.

పండితరాయ లవివాహితుఁడుగనే ధీల్లి చేరెననియు, సవర్ణజాత నతఁడు పెండ్లాడు నవకాశము లభించలేదనియుఁ దెలుపుటకుఁ దగిన కారణములు కొన్ని కలవు.

(1) వారణాసిఁగఁ బండితరాయలతోఁ గూడ, నతని భార్యగాని, తిక్కిన యాత్మీయులు గాని వచ్చిన సూచనలు లేవు.

(2) ఆట్లే యగుచో, నతని విద్యాభ్యాసమునకు, దేశసంచారమునకు' నానారాజాస్థానసందర్శమునకుఁ దగినంత తీరుబడి యతని కుండి యుండదు.

(3) అతఁడు తన వారిం జూచుటకుఁ గాని: వివాహము చేసికొనుటకు గాని ఢిల్లీ నుండి స్వదేశమున కొకపరియేని పోయినట్లాడ గనిపించదు.

(4) అట్లు పోయియున్నచో, నతని ప్రత్యాతి నాలించిన దక్షిణాపథ మందలి రాజులాతనిఁ దమయాస్థానముల కాహ్వానించి యుండుదు. అతఁ డును పాండిత్య ప్రకాశము చేయకుండి యుండదు.

(5) ఆ కాలపు దూరప్రమాణములలోని సాధకబాధకము లను భవించిన యాతఁడట్లారుచేరి గార్హస్థ్యము నవలంబించి యుండునేని, నమీస రాజాస్థానములలోఁగాలక్షీవము చేసియుండును, కాని సకళత్రముగ మరల ఢిల్లీకి వచ్చియుండుట అసంభవము.

(6) రసపుత్త్ర మహారాష్ట్రీలొకవంశ మహమ్మదీయులొకవంశఁ గలహములతో గందరగోళపడు దేశమునఁ బండితరాయలవంటి వాని పయ నము సుకరముగ సాగునవకాశముండి యుండదు.

పౌర్వావర్యములు చక్కఁగఁ బరిశీలించుచో, నతఁడు ఢిల్లీలోనే యవర్ణయగు యవనతరుణి నెవతెనో చేపట్టియుండియుండు ననుజయ యుక్తియుక్తము. కోపల గాత్రులును, ఆకార సౌష్ఠవమును గల యవన ముత్త కాశీనుల సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైన పండితరాయల చాటుపులం దులకు విదర్శనములు గాఁగలవు :—

శ్లో. యవనీరమణీ వివదః శమనీకమనీయతయా నవనీతనమా।

ఉపా ఉపా వచోమృతపూర్ణముఖీ ననుఖీ జగతీహ యదజ్కగతా॥

శ్లో. యవనీ నవనీతకోమలాక్షీ శయనీయేయది వీయతే కథంచితః।

అవనీతలమేవ సాధుమన్యే నవనీమాఘవనీ వినోదహేతుః॥

అనివాహితుఁడు, అస్థలితుఁడు, అత్యంత రసికుఁడు, అందముగల యువకుఁడునగు పండితరాయలవంటి విద్వదవతంసుఁడు ‘ప్రీ రత్నం దుష్కులానపి’—యనువాక్యములోని పరమార్థమును గ్రహించినవాఁడు. కాన, నతఁడు లావణ్యవతియగు యవన యువతిం జేపట్టుట, అతిసాహస మగునేమో ; కాని యబ్బురము కాఁజాలదు.

జగన్నాథ పండితరాయలవంటి మహాపండితుని ఆకర్షించిన ఆభాగ్య కారిని యెవ్వరో యిండుక పరికింతము :—

‘లవంగి’ యనుపేర నక్పరుపాదుషాకొకకూఁతు రుడె ననియు, నామె లోకోత్తర హావభావ విలాసవైఖరులం గని, పండితరాయ లామెను దనకిచ్చి పెండ్లిలిసేయఁ జక్రవర్తిని “ఇయం సుస్తనీ మస్తకన్యస్తహస్తా, లవంగీ కరంగీ దృగంగీకరోతు”—అని వేఁడెననియుఁ జెప్పుచున్నారు.

‘లవంగి’—యనుపేరు మహమ్మదీయ సామ్రాజ్యదాయ సిద్ధముగాడు. కాని, పాదుషా రసపుత్త్ర రమణులను దాసును దనవారును ‘నిభా’చేసి కొన్నట్లు చరిత్రాధారము లుండుటచే, నావనితలలో నెవతెకని యాపేరికఁ బుత్రిక యుండియుండవచ్చు ననుకొన్నను—పండిత రాయలు ఢిల్లీ చేరు టకు ముందెప్పుడో మరణించిన యక్పరు నతఁడభ్యర్థించుట పొసఁగదు. మఱి యాకన్య, క్రీ. శ. 1605 లో గతించిన యక్పరు కూఁతురైనచో, నత నికి (అక్పరునకు) 60 యేండ్లకూఁ దై ని బుట్టియుండవలెను. అట్టి వధువు జగన్నాథున కీడుజోడుగనుండునా, యనియు, లేజవ్వనింగాక, ప్రోడ నతఁ డంతగా వర్ణించునా. యనియు శంక గలుగుచున్నది. కాన ‘ల వంగి’ యక్పరుకుమారి కాదు. పై శ్లోకవాక్య మతఁ డక్పరునుగూర్చి కాదుగదా జిహంగీరునుగూర్చి కూడఁగాక, షాజహానునుగూర్చి చెప్పియుండును.

తేలిక సారాంశ మేమన :—‘లవంగి’—యను పాదుషా బంధువర్గ ములోని యొకానొక రసపుత్త్రమహిళ యొక్కతనూజను పండిత రాయలు

షాజహాను సమ్మతితో, బెంట్లాడె ననుట మే. ఇందుల నుపబలకముగఁ గొన్ని కారణముల నిటఁబేర్కొనుట అప్రస్తుతముగాదు.

(1) అక్కరు ప్రవేశపెట్టిన రసశుద్ధి యపసంబంధ పాదవ్య సంస్కరణము నానాటికి బలవడి, షాజహాను కాలమునందు రుక్మరదీశమున నవిచ్ఛిన్నముగ సాగుచుండినది. 'రాజ్యామితోధర్మ'—యను సద్ధాంతమును రాజ శ్రీరులు చాలవఱ కవరణమునఁ బెట్టుచుండిరి. అట్టివారిలో బంధిత రాయలుగూడ నొక్కఁడై యుండియుండుననుట సత్యమనియుగాదు.

(2) శ్రీ సార్వభౌమ శహజాహాను ప్రసాదాభిగత బంధిరాజ వదపీ విరాజితేన—అని జగన్నాథుఁడు 'అనంబరాసము'న ప్రసిద్ధి యున్నందున, నతనివది విరుద మేగాక, రాజ్యాంగమున నొక గొప్పవని యనియుఁ బరిశోధకుల యభిప్రాయము అష్టమంత్రిలలో 'బంధిశరాజ' వదపీ విరాజితుఁడు ప్రముఖుఁడు, అట్టి యున్నది పరిపి బిందఁదగినవారము అమిత మేధానంపన్నుఁడుగను' రాజబంధువుగను, జగ్రస్థి శాంత రంగికుఁడుగను నుండవలెనుగదా : దీనింబట్టి యపసీథర్తృకత పండిత రాయలకుఁ దప్పని సరిమే యగును.

(3) అప్పటికి వృద్ధుఁడయ్యు, శ్రౌతస్మార్త నిష్ఠాతుఁడై, పైడిక ధర్మ రక్షదక్షుఁడై యుండిన యప్పును దీక్షితుఁ డైతరాంగకా విశ్రమిండును, సంస్కరణాభిలాషియు, యువకుఁడునగు బంధిరాములఁ గుఁభ్రష్టుఁడని, ప్రచారము సేయుటచేతనే, యతఁడిని విమర్శనములకుఁ బాల్పడి యుండును.

(4) దారామరణముతో మొగలుల సంబంధముం ద్రెంచుకొన్న జగన్నాథుఁడు తన జన్మభూమికి యవసగృహితితో నేఁగుచో, ననవారు సంభావింపరని తోచుటచేతనే, కాలిలో, గొన్నాళ్లు గడపి, భార్యాపుత్రులు గలించిన పిదప మధురకుఁ జేరియుండవలెను.

(5) యవని నర్దాంగిగాఁగొన్న విషయమును దనగ్రంథములతో నెక్కడను నతఁడు సంఘమునకు వెఱచియే సూచించి యుండఁడు.

పండితరాయలు 'కామేశ్వరీ హృదయతో దయతో నయాతి' అని తనసతీమణి 'కామేశ్వరీ'-యని పేర్కొనుటచే నామె మహమ్మదీయ సుందరి కాదనియు, నక్లేయగుచోఁ గులభ్రష్టుఁడగు తాను సపత్నీకుఁడై చేయఁదగిన వైదికకర్మలన్నియు నెఱవేర్చినట్లు "శాస్త్రాన్యాయకలితాని నిత్య విధయః సర్వేపిసంభావితా"—యని చెప్పికొని యుండఁడనియుఁ గొందఱి వాదము.

ఈ విషయమున వ్యాఖ్యాతల వ్రాతలెంతయు ననందిగ్ధములుగా నుండుట శోచనీయము. పండితరాయల పౌత్రుఁడనని చెప్పిన శ్రీ మహా దేవ సూరి 'కీదృశీదయితా దయాజ్ఞాతా యస్యాః సా భక్తవత్సలా దేవీ హృదయతోనయాతి'—యనియు, 'నిత్యమజ్ఞాతా—గావునఁ బుత్ర్య పౌత్ర్య వతి యనియుఁ దన వ్యాఖ్యానమునఁ జెప్పినేకాని, ఆ 'కామేశ్వరీ'—ని గూర్చియు, నామె యాభిజాత్యముం గూర్చియు స్పష్టముగ 'నిదమిత్థ' మని తెలుపలేదు. శ్రీ హరదత్త శర్మగారును—“కామేశ్వరీ—కామానాం ఈశ్వరీ, పూరణే సమర్థా దయితా ప్రియే!....నిత్యకల్యాణ రూపిణీ గృహధిష్ఠాత్రి, కామపూరణే సమర్థావ మత్ప్రియా”—అని శబ్ధార్థమును దెలిపి యూరకొనెనే గాని, 'కామేశ్వరీ'—యెవరో విశదీకరించ లేదు.

కావున, యవనాంగనయే యాతని ధర్మపత్నియనుట సునిశ్చితము. అగుచో, నిక 'శాస్త్రాన్యాయకలితాని నిత్యవిధయః సర్వేపి సంభావితా'— అన్న జగన్నాథుని వాక్యములు సత్యములగునా?—ఏలకాఁగూడదు, సంస్కరణాకాంక్షి యయినంత మాత్రమున, వర్ణాచార ధర్మములను వైదిక విధాన సిద్ధాంతములను, నొకకాంతకొఱ కమ్ముకొనవలసిన యవన

రము, ఉన్నతవంశ సంజాతుఁడును, సకల శాస్త్ర పారంగతుఁడును నగు పండితరాయలకుఁ దలస్థించి యుండదు, ముఖ్యముగ నట్టి నిర్ణయములొనర్చుకొనకయే. యామెం జేపట్టి యుండఁడు, తదనుగుణముగ నామెకు హైందవ సాంప్రదాయసారము పేరు ('కామేశ్వరి'యని) మార్చి సంస్కరించి యుండుననుటయు సంభవమే. గంగచే అతఁడు పవిత్రీకృతుఁడయ్యె నన్న గాధయు ఇందులకు ఉపబలము కాఁగలదు.

ఈ మహాపండితు నవర్ణపండితునిగ పర్ణించుట మహాపాప కార్యమని శ్రీ భమిడి వారు నాపోయిరి. సత్యవిషయోద్ఘాటనమే పాపకార్యమగు నేని—మహర్షుల చరిత్రములు, అజామిళనిగమశర్మారుల యుపాఖ్యానములు, వల్లవీపల్లవ—బీబీపల్లభుల గాథలు వ్రాసిన వారు మహా పాపాత్ములనవలసి యుండును. మొగలు సార్వభౌముని పాడిపల్లపశిలమునఁదన నవీననయస్సును జెల్లించిన యీ మహా విద్వాంసుని శృంగారసముల్లాసము, లోని ప్రతిశ్లోక మతని పరకాంతా ప్రణయమును సూచించుచుండ, దానిఁ గాదనుచెట్లు? మాధ్యులుఁజ్ఞప్తి కయ్యది 'రసికత' యగును. అవర్ణ సతఁడర్థాంగిగాఁ జేకొన్నను. నామెయందలి యతని యనురాగమపారము; అచంచలము; అకలంకము. యవనియయ్యు, నా భామిసీ మణియు మహా సాధ్వీ; హైందవ (వైదిక) సాంప్రదాయముల నలవఱచికొని, మగనియ డుగు జాడలలో నడచి యతని కానందము చేహార్చినది. కాపున సంత మాత్రమున నతనికి ర్తికి భంగముకలిగినదని కాని, విమర్శకులకుఁ దాపము చుట్టుకొనునని కాని చెప్పుట బాలభీషికములు. కాళ్ళత జనవాక్య సరణి ప్రభాభాసిత సత్యతేజః ప్రసారము నణంచఁదలకొనుట సత్యాన్వేషకులకుఁ దగిన పనికాదు.

ఆమె అపర్ణ అగుఁగాక! ఆమె లనలు నామము ఈ నాఁడు మనకుఁ దెలియక పోవుఁగాక! ఆ భామిసీ ప్రస్తావమే భామిసీ విలాస రచనకు పట్టు సారువ అగుట కాదనరానిది. ఆ భామిని ఎవరై నను పెండితరాయలు ఇట్టి ఉత్తమ కావ్యము రచించుటకు కారణభూతురాలై తాను ధన్యయై, సంస్కృత సారస్వతమును ధన్యమొనర్చినది.

